

5/2006

HELSINGIN KAUPUNGIN

YMPÄRISTÖKESKUKSEN JULKAISUJA

Vanhankaupunginlahden lintuvesi -Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Ympäristösuunnittelu Enviro Oy

Helsinki 2006

*Kannen kuva: Vanhankaupunginlahti © Helsingin kaupunki, kiinteistövirasto,
kaupunkimittausosasto*

Painettu Pohjosmaisen ympäristömerkin saaneelle paperille.

ISSN 1235-9718
ISBN 952-473-737-x
ISBN (URL:www.hel.fi/ymk/julkaisut.html) 952-473-738-8
Painopaikka: Helsingin kaupungin hankintakeskus
Helsinki 2006

Ympäristösuunnittelu Enviro Oy

Vanhankaupunginlahden lintuvesi –Natura 2000 –alueen
hoito- ja käyttösuunnitelma

Helsingin kaupunki
Ympäristökeskus

UUDENMAAN
YMPÄRISTÖKESKUS
NYLANDS
MILJÖCENTRAL

Vanhankaupunginlahden lintuvesi –Natura 2000 –alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Tiivistelmä

Vanhankaupunginlahden lintuvesi Natura 2000 -alue sijaitsee Helsingin kaupungin maantieteellisessä keskipisteessä. Se on tärkeä osa Helsingin seudun viheralueverkostoa. Ulkoilualueena se on erittäin suosittu, ja sille tulee retkeilijöitä ja luontoharrastajia myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelta.

Alue tunnettiin jo 1900-luvun alkupuolella monilajisesta ja runsaasta vesilinnustostaan. Sitten linnusto muuttui huomattavasti. Siihen vaikuttivat alueelle kulkeutuneet ravinteet ja myöhemmin järviruo'on voimakas leviäminen ja avovesilampareiden umpeenkasvu. 1980-luvun lopulla aloitettiin alueen luonnon järjestelmällinen selvitystyö ja 1990-luvun alussa käynnistyivät suunnitelmalliset hoitotoimenpiteet luontoarvojen parantamiseksi.

Seurantatutkimukset ovat osoittaneet, että Vanhankaupunginlahden luonnon hoidossa on onnistuttu hyvin. Vesi- ja avomaalinnuston parimäärien väheneminen on saatu pysäytettyä ja aivan viime vuosina kääntymään nousuun.

Vanhankaupunginlahden lintuveden hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään hoito- ja kunnostustoimenpiteet Natura 2000 -alueen luontoarvojen turvaamiseksi vuosiksi 2005–2014. Suunnitelmassa on kuvattu alueen luontoa, hoidon tarvetta ja sopivia hoito- ja kunnostusmenetelmiä luonnonhoidon ja virkistyskäytön edelleen kehittämiseksi.

Hoito- ja käyttösuunnitelma on tehty EU:n Life Nature -rahaston osittain rahoittaman Lintulahdet Life -projektin osana. Projektin tavoitteena on Suomenlahden muuttoreitillä sijaitsevien lintukosteikkojen luontoarvojen turvaaminen suunnittelun, kunnostuksen ja hoidon avulla. Projektissa on mukana 12 kosteikkoaluetta. Sitä koordinoivat Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen ympäristökeskukset.

Vanhankaupunginlahden hoito- ja käyttösuunnitelman laati Ympäristösuunnittelu Enviro Oy Helsingin kaupungin ja valtion asiantuntijoista kootun ns. Viikin tutkimusryhmän johdolla. Suunnitelmaa esiteltiin kahdessa yleisötilaisuudessa ja siitä pyydettiin lausuntoja eri virastoilta, luonnonsuojelujärjestöiltä ja naapuruston asukasyhdistyksiltä. Lausuntoja saatiin yhteensä 14, ja suunnitelmaa on täydennetty niiden pohjalta.

Nyttjande- och skötselplan för fågelvatten i Gammelstadsviken Natura 2000 -området

Sammandrag

Natura 2000-området i Gammelstadsviken befinner sig nära Helsingfors' geografiska medelpunkt. Området är en viktig del av det nätverk av grönområden som sträcker sig över hela Helsingforsregionen. Området är mycket uppskattat för friluftsbruk, det besöks av vandrare och naturvänner även från andra regioner än Helsingforstrakten.

Redan under 1900-talets förra hälft var området känt för sitt präktiga bestånd av vattenfågel och för sin stora artrikedom. Sedermera har fågelbeståndet förändrats betydligt. Orsakerna var näringsämnesbelastningen i vattnen och senare den starka spridningen av vass, så att gölarna med öppet vatten växte igen. I slutet av 1980-talet inleddes systematiska utredningar av områdets naturförhållanden, och i början av 1990-kom en serie planmässiga underhållsåtgärder för området i gång, för förbättring av naturvärdena.

De uppföljningar som gjorts senare visar att åtgärderna för återställandet av naturen i Gammelstadsviken varit lyckade. Minskningen av antalet par vatten- och fältfåglar har kunnat hejdas, och under de senaste åren har en viss ökning skett.

Nyttjande- och skötselplan för fågelvattnen i Gammelstadsviken ingår förslag till åtgärder för säkrandet av naturvärdena åren 2005-2014. I planen beskrivs områdets natur, behovet av skötsel samt lämpliga underhålls- och iståndsättningsarbeten för omhändertagande av naturen och vidareutveckling av områdets rekreatjonsbruk.

Underhålls- och dispositionsplanen har uppgjorts som en del av Life-projektet Fågelsjöar, med partiell finansiering av EU-fonden Life Nature. Projektets mål är att bevara naturvärdena i de fågelvåtmarker som finns vid fågelmigrationsrutten längs Finska viken, med planering, iståndsättning och skötsel. Projektet omfattar inalles 12 vattenområden och våtmarker. Koordinatorer för projektet är Nylands och Sydöstra Finlands miljöcentraler.

Nyttjande- och skötselplan för Gammelstadsviken har uppgjorts av företaget Ympäristösuunnittelu Enviro Oy, under överinseende av den s.k. forskningsarbetsgruppen för Vik, sammansatt av experter från Helsingfors stad och staten. Planen har presenterats på två möten för allmänheten och utlåtanden har begärts av olika ämbetsverk, naturskyddsorganisationer och invånarföreningarna i de närliggande stadsdelarna. Inalles har 14 utlåtanden inlämnats, och planen har kompletterats med stöd av de framförda synpunkterna.

Management plan for the Vanhankaupunginlahti bird wetland Natura 2000 -area

Summary

The Vanhankaupunginlahti bird wetland Natura -2000 area is located in the geographical centre of the City of Helsinki. It forms an important part of the Helsinki region's green area network. As an outdoor recreation area it is extremely popular, and it is visited by hikers and naturalists from outside the Helsinki Metropolitan Area as well.

This area was already famous in the early 1900s for the diversity and abundance of its birdlife. Since then the avifauna has changed considerably. This was a consequence of nutrients passing into the area, and the later vigorous spread of the common reed and overgrowing of the open water pools. The first systematic surveys of the area took place at the end of the 1980s and at the beginning of the 1990s systematic management measures for improving the area's natural values were introduced.

Monitoring has revealed that management of the nature of the Vanhankaupunginlahti bay has been very successful. It has been possible to curtail the reduction in the number of water birds and the bird species of open ground, and in very recent years to reverse this trend even.

The management plan for the Vanhankaupunginlahti bird wetland sets down measures for safeguarding the natural values of the Natura 200 area over the period 2005-2014. The plan describes facts about the nature of the area, the need for management, and suitable practical measures for the further improvement of natural management and recreational use.

The management plan has been formulated as part of the Lintulahdet Life project which is partially funded by the EU's Life Nature Fund. The aim of the project is to protect the wetland bird habitats located along the Gulf of Finland's bird migration routes through planning, restoration and management. The project encompasses 12 water areas. It is being coordinated by The Regional Environment Centres of Uusimaa and Kaakkois-Suomi.

The Vanhankaupunginlahti bay management plan was prepared by Enviro Oy under the leadership of the so-called Viikki study group comprising experts from the City of Helsinki and the Finnish State. The plan was put to two public gatherings and comments were invited from different official departments, nature conservation organisations and neighbouring residential associations. A total of 14 statements were received and the plan has been augmented on the basis of these.

SISÄLLYS

VIIKIN-VANHANKAUPUNGINLAHDEN ALUEEN VISIO 2030	3
1. JOHDANTO	5
2. SUUNNITTELMA-ALUEEN SIJAINTI JA SUOJELUTILANNE	6
2.1. Natura 2000 -alueen yleiskuvaus	6
2.2. Alueen suojelun ja hoidon historiaa	8
3. TEHDYT SELVITYKSET JA SUUNNITTELUN KULKU	9
3.1. Aiemmat tietolähteet	9
3.2. Suunnitelmaa varten tehdyt selvitykset	9
3.3. Suunnittelun kulku	10
3.3.1. Ohjausryhmän kokoukset ja maastokatselmukset	10
3.3.2. Tiedotus ja yleisötilaisuudet	11
3.3.3. Palautepyynnöt ja lausunnot	11
4. ALUEEN NYKYTILA	13
4.1. Maisema	13
4.2. Kuormitus ja veden laatu	14
4.3. Kasvillisuus	15
4.3.1. Kasvillisuuden kartoitusmenetelmät	15
4.3.2. Kasvillisuuskuviot	16
4.3.3. Kasvilajisto	22
4.3.4. Luontodirektiivin luontotyypit	22
4.3.5. Kasvillisuuden muutokset	25
4.4. Linnusto	26
4.4.1. Pesimälinnusto v. 2004	27
4.4.2. Pesimälinnuston muutokset	32
4.4.3. Muuttoaikainen linnusto	33
4.4.4. Kosteikkolintujen tärkeimmät lepäily- ja ruokailualueet	34
4.4.5. Lintudirektiivin lajit ja uhanalaiset lajit	36
4.5. Muut eläimet	38
4.5.1. Kalasto	38
4.5.2. Pohjaeläimistö	38
4.5.3. Sudenkorennot ja vesikovuoriaiset	39
4.5.4. Petonisäkkäät	39
4.5.5. Muut lajit	40
4.6. Alueen käyttö	41
4.6.1. Virkistyskäyttö	41
4.6.2. Kaavatilanne	43
4.6.3. Kävijätutkimukset	43
4.7. Aiemmat kehittämis- ja kunnostussuunnitelmat	43
4.7.1. Linnustonsuojelutavoitteiden toteutuminen	44
5. HOIDON JA KÄYTÖN TARVE JA TAVOITTEET	45
5.1. Luonnonarvoihin vaikuttavat tekijät	46
5.1.1. Umpeenkasvu	46
5.1.2. Muut kasvillisuuden muutokset	47

5.1.3. Vierasperäiset pienpedot	47
5.1.4. Virkistyskäyttö	48
5.1.5. Muu toiminta	48
5.1.6. Poikkeustilanteet	48
5.2. Yleisöpalautte	49
6. TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	50
6.1. Säynäslahden lamparealue	51
6.2. Ruohokarin hoitoniitty	53
6.3. Purolahti	55
6.4. Lopin kannas	56
6.5. Muut alueet.....	58
6.6. Rantametsät	59
6.7. Reitit ja alueella liikkuminen	59
6.8. Lintutornit, katselupaikat ja opasteet	60
6.9. Luonnonsuojelualan laajentaminen	61
6.10. Muut toimenpiteet	62
6.11. Seuranta	63
6.12. Toimenpiteiden aikataulu ja kustannukset	65
7. EHDOTETTujen HOITO- JA KÄYTTÖTOIMIEN VAIKUTUKSET	68
7.1. Arvion perusteista	68
7.2. Luontodirektiivin luontotyypit ja lintudirektiivin lajit	68
7.3. Muut Natura-lomakkeella mainitut lajit	70
7.4. Toimenpiteiden vaikutukset valintaperusteina oleviin luontotyyppihin ja lajeihin	70
7.5. Toimenpiteiden vaikutukset muihin merkittäviin lajeihin	73
7.6. Yhteisvaikutukset	75
7.7. Tiivistelmä vaikutuksista	75
8. LÄHDEVIITTEET	77

Liite. Yleisöpalautte ja muut Viikin-Vanhankaupunginlahden luontoaluetta koskevat aloitteet.

VIIKIN-VANHANKAUPUNGINLAHDEN ALUEEN VISIO 2030

Viikin-Vanhankaupunginlahden alue on jatkuvassa muutoksen tilassa. Kuivimmilta osiltaan luonnonsuojelualue muuttuu vähitellen suoksi ja lampareiden pinta-ala pienenee. Tämän kehityksen myötä kosteikkolajiston ydinalue siirtyy hitaasti kohti kaakkoa.

Vanhankaupunginlahden vedenlaatu muuttuu välttävistä tyydyttäväksi 2010-luvulla, vaikka aiemman jätevesikuorman aiheuttama sisäinen kuormitus jatkuu. Vantaanjoen veden laatu paranee, kun maatalouden kuormitus vähenee, ja kaupunki selvittää Viikin purojen ja ojien ravinne- ja saastelähteet ja hoitaa purot kuntoon. Viikinoja ja Säynäslahdenpuro ennallistetaan kokonaisuudessaan.

Niittyjen ylläpito lisää luonnon monimuotoisuutta. 2010-luvulla myös Säynäslahden itäpuolinen Latokartanon edustan pelto palautetaan kosteikkoniityksi. Patoamalla, kunnostamalla ja hoitamalla allikoita saadaan liukuva lampareiden vaihtumissarja luoteesta kaakkoon väljemmille vesille. Luonnonsuojelualueen merkitys metsästettävien lintulajien rauhoitusalueena ymmärretään. Supikoirien ja minkkien kantoja rajoitetaan niiden linnustolle aiheuttamien vahinkojen pienentämiseksi. Naurulokkikolonia palaa Vanhankaupunginlahdelle. Arabianrannan edustan kelluvilla saarilla on lokkilintujen keskittymä. Harmaahaikara pesii alueella runsaana, samoin useita pareja sitruunavästäräkkejä. Merikotka, merihanhi ja merimetso ovat tavallisia näkyjä myös kesäaikaan.

Erilaisia elämyspalveluyrityksiä toimii alueella paljon. Arabianrannan oppilaitoksilla, ravintoloilla ja muilla toimijoilla on digitaalisia kameroita ja kaukoputkia, joilla saatavaa liikkuvaa kuvaa linnuista ja muusta elämästä luonnonsuojelualueella voidaan seurata mobiililaitteilla. Osa palveluista on maksullisia. Kävijämäärä alueella on suuri. Palveluvarustusta polku- ja lintutorniverkostoineen täydennetään. Luontoharrastuksen ja muun, esim. läpikulkuliikenteen palvelut erotetaan osittain toisistaan. Alueella on toimiva latuverkosto luonnonlumella.

Viljely ja laiduneläinten pito jatkuu Viikin-Vanhankaupunginlahden alueella valtion ja kaupungin yhteistyönä. Eläinsairaalan ja löytöeläinten vastaanottokeskuksen lisäksi alueella toimii vahingoittuneiden luonnonvaraisten eläinten hoitolaitos. Maatalousmuseon toiminta jatkuu, ja 2020-luvulla sitä laajennetaan ja kehitetään. Gardenian rooli luonnonsuojelualueen opastuskeskuksena vahvistuu. Kukka- ja yrttiniityt kukoistavat. Arboretumin arvostus tutustumispaikkana koko pohjoisen pallopuoliskon puulajeihin kasvaa entisestään.

Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualue on olennainen osa Helsingin puistoa, jossa historian ja luonnon kerroksellisuus näkyvät selvästi. Luonnonsuojelualuetta laajennetaan. Ympäröivät viheralueet säilytetään rakentamattomina. Kulttuurimaisemia ja luonnon kauneutta vaalitaan.

Arabian- ja Viikinerannan asuin- ja toimitilat valmistuvat 2020-luvulla. Eri intressit – luonnonsuojelu, retkeily, turismi ja muu yritys- ja yhdistystoiminta, opetus ja asuminen – tukevat toisiaan. Alueella korostuu koko Helsinkiä kuvaava ilmaisu: meren ja metsien kaupunki.

Lokakuussa 2003

Viikin tutkimustyöryhmä

1. JOHDANTO

Helsingin Vanhankaupunginlahti tunnettiin jo 1900-luvun alkupuolella monilajisesta ja runsaasta ranta- ja vesilinnustostaan. Leo Lehtosen vuonna 1945 ilmestynyt *Lintuparatiisi pääkaupungin liepeillä* teki kosteikon valtakunnallisesti tunnetuksi. Vanhankaupunginlahden linnusto on sittemmin muuttunut suuresti. Linnustoon vaikuttivat ensin alueelle kulkeutuneet ravinteet ja myöhemmin järviruo'on leviäminen ja avovesilampareiden umpeenkasvu. Monet alueelle aiemmin tyypilliset lintulajit ovat taantuneet. Niittyajasto on korvautunut ruoikkolinnuilla ja vesilinnusto kärsinyt avovesilampareiden umpeenkasvusta ja ruoikoiden liiallisesta tihentymisestä.

Hoitotoimen tarve on tiedetty jo pitkään. Vuonna 1987 perustettu Viikin tutkimustyöryhmä ryhtyi selvittämään Vanhankaupunginlahden tilaa ja kunnostuskeinoja. Helsingin kaupunki aloitti kunnostustoimet 1990-luvun alussa, jolloin umpeutuvia lampareita laajennettiin. Muutamaa vuotta myöhemmin osa ruoikosta kunnostettiin laidunalueeksi. Alueen retkeilykäyttämällisyyksiä on parannettu mm. rakentamalla kulkureittejä ja lintutorneja. Vanhankaupunginlahdelle laadittiin 1990-luvun alussa ensimmäinen hoito- ja käyttösuunnitelma, joka kattoi vuodet 1994–2003. Osa hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetyistä toimenpiteistä toteutettiin vuosina 1997–2000 EU:n Life-rahoituksen turvin.

Hoidon piiriin on saatu vasta osa niistä alueista, joiden pikainen hoitaminen tai käytön järjestäminen on tarpeen. Uudenmaan ympäristökeskus sisällytti Vanhankaupunginlahden vuonna 2003 alkaneeseen, EU:n osarahoittamaan Life-hankkeeseen. Lintulahdet Life -nimisen laajan yhteistyöhankkeen tavoitteena on kunnostaa ja hoitaa 12 Suomenlahden muuttoreitillä sijaitsevia lintuvesialueita, joista yksi on Vanhankaupunginlahti. Keskeisenä tavoitteena on muuttolinnuston suojelu. Hankkeeseen sisältyi Vanhankaupunginlahden Natura 2000 -alueelle laadittava uusi hoito- ja käyttösuunnitelma. Suunnitelman rahoitti Helsingin kaupungin ympäristökeskus, joka tilasi työ tarjouskilpailun jälkeen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ltä.

Vanhankaupunginlahden hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteena on esittää hoito- ja kunnostustoimenpiteet Natura 2000 -alueen luonnonarvojen turvaamiseksi vuosiksi 2005–2014. Suunnitelma ei sisällä yksityiskohtaisia toimenpidepiirroksia tai tarkkoja kustannuslaskelmia, vaan se pyrkii osoittamaan hoidettavia alueita ja niille sopivia menetelmiä sekä ohjaamaan ja kehittämään alueen virkistyskäyttöä niin että luonnonarvot tulee otettua huomioon.

2. SUUNNITTELMA-ALUEEN SIJAINTI JA SUOJELUTILANNE

Suunnitelma-alueena on Vanhankaupunginlahden lintuvesi -niminen Natura 2000 -alue (Natura-tunnus FI0100062). Alueeseen kuuluvat Vantaanjoen suistossa sijaitseva Säynäslahti ja sen itäpuolella sijaitsevat ruoikkoiset merenlahdet Purolahti, Ryönälahti ja Saunalahti (kuva 1), jotka muodostavat yhdessä Vanhankaupunginlahden nimellä tunnetun kosteikkoalueen. Siihen sisältyy ruoikkoluhtaa, niittyjä, pienehköjä rantametsäalueita sekä avovettä. Ruoikkoinen ja hankalasti kuljettava kosteikkoalue on säilynyt suurimmaksi osaksi rakentamattomana. Enin osa alueesta kuuluu Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueeseen.

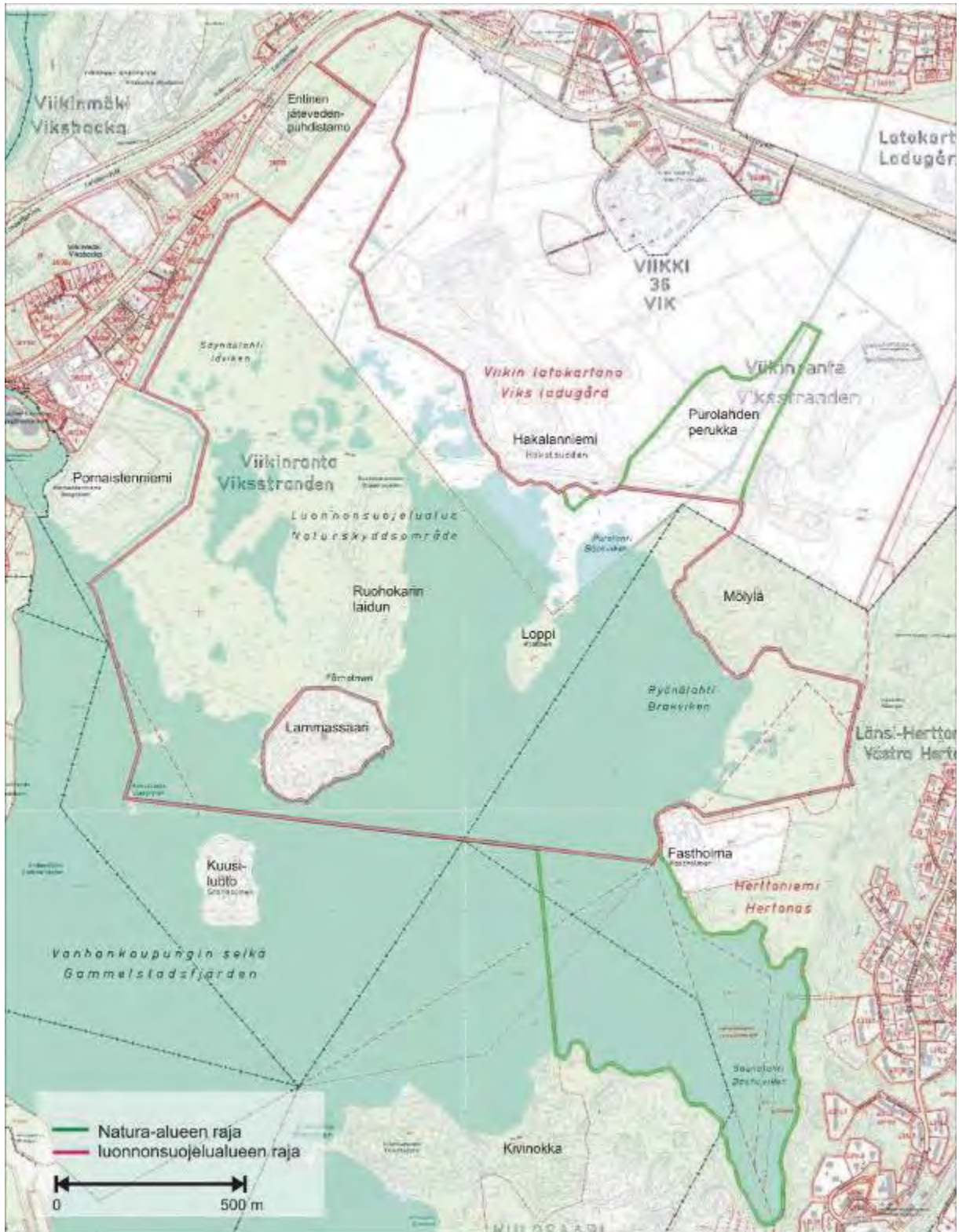
2.1. Natura 2000 -alueen yleiskuvaus

Vanhankaupunginlahden lintuvesi kuuluu Natura 2000 -verkostoon sekä lintudirektiivin mukaisena SPA-alueena että luontodirektiivin tarkoittamana SCI-alueena (Uudenmaan ympäristökeskus 1998). Natura-alueen pinta-ala on 316 hehtaaria. Natura-alue on luonnonarvoiltaan monipuolinen. Linnustossa on useita lajeja, joiden parimäärät ja kannan tiheys ovat Suomessa huippuluokkaa. Vanhankaupunginlahti on kansainvälisesti merkittävänä kohteena mukana valtakunnallisessa lintuvesiensuojeluohjelmassa (Komiteanmietintö 1981), jossa alueen pesimälinnusto mainitaan varsin edustavaksi ja muutoinaikainen merkitys suureksi. Vanhankaupunginlahti on liitetty mukaan myös kansainväliseen kosteikkojen suojelusopimukseen eli Ramsarin sopimukseen. Vanhankaupunginlahti on yhdessä Espoon Laajalahden kanssa myös yksi Suomen 96 kansainvälisesti merkittävästä lintukohteesta (IBA, Important Bird Areas) (Heath & Evans 2000).

Miltei koko Natura-alue kuuluu jokisuistot-luontotyyppiin, jolle on tunnusomaista laajat, ruoikkoiset luhdet. Rantametsistä osa on harvinaisia, metsäluhdet-luontotyyppiin kuuluvia tervaleppäluhtia. Natura-alueella elää useita harvinaisia ja uhanalaisia eläinlajeja ja sienilajeja. Natura-alueen valinta-perusteena on kolme luontodirektiivin luontotyyppiä sekä 36 lintudirektiivin liitteen I lajia, joista suurin osa on muuttoaikaisia vierailijoita. Lisäksi Natura-tietolomakkeella (Uudenmaan ympäristökeskus 1998) luetellaan joukko erityisesti kosteikkoja pesimä-, sulkasato- ja levähdysalueena käyttäviä muuttavia lintulajeja, joita ei mainita lintudirektiivin liitteessä I. Natura-tietolomakkeella mainitaan myös yksi harvinainen kasvilaji ja 14 harvinaista sienilajia.

Natura-alueen rajaus noudattaa rantaviivan mukaista lintuvesiensuojeluohjelman (Komiteanmietintö 1981) rajausta. Kosteita rantametsiä on lisäksi otettu mukaan kahdessa kohtaa. Säynäslahden eteläpuolella sijaitseva Lammassaari, jossa on vanhaa huvila-asutusta, on jätetty Natura-rajauksen ulkopuolelle. Suurin osa (258 hehtaaria) Vanhankaupunginlahden lintuvedestä kuuluu Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueeseen, josta valtio omistaa runsaat 35 hehtaaria ja Helsingin kaupunki loput. Luon-

nonsuojelualan ulkopuolelle ovat jääneet Purolahden perukka ja Saunalahti, jotka on varattu Helsingin yleiskaavassa 2002 suojelualueiksi.

Kuva 1. Suunnitelma-alueen sijainti ja nimistö. Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura-alueeseen kuuluvat Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualue sekä Purolahden perukka ja Saunalahti. Lammassaari on rajattu suojelualueiden ulkopuolelle.

2.2. Alueen suojelun ja hoidon historiaa

Ensimmäinen aloite Vanhankaupunginlahden rauhoittamisesta luonnonsuojelualueeksi tehtiin vuonna 1936, mutta vasta vuonna 1959 osa alueesta rauhoitettiin. Suojelualuetta laajennettiin vuonna 1962, jolloin huomattava osa kosteikosta saatiin rauhoituksen piiriin. Vuonna 1987 suojelualueeseen lisättiin mm. rantalehtoja. Nykyisin koko Natura 2000 -alue on Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualuetta paitsi Purolahden perukka ja Saunalahti. Näiden alueiden liittäminen luonnonsuojelualueeseen on ollut suunnitteilla useita vuosia. Saunalahden rauhoittaminen osaksi luonnonsuojelualuetta on vireillä. Vuonna 1998 Suomi ehdotti Vanhankaupunginlahtea Natura 2000 -verkoston kohteeksi. Kohteet vahvistettiin alkuvuonna 2005.

Vanhankaupunginlahden luontoarvojen turvaaminen hoitotoimin aloitettiin 1990-luvun alussa. Syksyllä 1991 Säynäslahden lamparealuetta laajennettiin koeluonteisella ruoppauksella ja syksyllä 1993 aloitettiin rantaniityn kunnostus Lammassaaren pohjoispuolelle. Sittemmin aluetta on laidunnettu vuosittain. Vuosina 1997–2000 Vanhankaupunginlahden hoitoa vauhditettiin EU:n tukemalla Life -projektilla *Viikki-Vanhankaupunginlahti: Lintuparatiisi keskellä Helsingiä*. Kolmivuotisen hankkeen tavoitteena oli alueen luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja edistäminen, virkistyskäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittaminen sekä alueen arvon tunnetuksi tekeminen (Mikkola-Roos & Oesch 1998). Life-projektin yhteydessä toteutettiin myös vuonna 1993 valmistuneen ja Ympäristöministeriön vuonna 1994 vahvistaman hoito- ja käyttösuunnitelman (Malinen 1993) toimenpideehdotuksia. Hoitotoimia on toteutettu Life-jakson jälkeenkin mm. jatkamalla laidunalueiden käyttöä. Syksyllä 2003 suojelutoimien käyttöön saatiin jälleen EU-varoja, kun vuosina 2003–2007 toteutettava Lintulahdet Life-projekti päästiin aloittamaan. Myös lintujenkatselupaikkojen rakentaminen ja kulun ohjaaminen mm. pitkospuureitein sekä opasteet ja informaatiotaulut ovat olleet keskeinen osa alueen suojelua ja tunnetuksi tekemistä.

3. TEHDYT SELVITYKSET JA SUUNNITTELUN KULKU

3.1. Aiemmat tietolähteet

Vanhankaupunginlahden alueelta on runsaasti julkaistuja tutkimustietoja 1980-luvulta alkaen, mutta esimerkiksi linnustosta ja vedenlaadusta on huomattavasti vanhempiakin tietoja. Osa tutkimuksista on liittynyt alueen luonnonarvojen kartoittamiseen, osa kosteikkolinnuston suojele- ja hoitotarpeiden arviointiin sekä kunnostustoimien vaikutusten selvittämiseen. Pesimälinnuston ja muuttolinnuston säännöllinen seuranta aloitettiin vuonna 1986 (Hirvonen & Mikkola 1997) ja sitä on jatkettu sen jälkeen vuosittain. Selvitysten tuloksia ja alueen luonnonolojen muutoksia esitellään kattavasti vuonna 2000 ilmestyneessä Viikki-kirjassa (Mikkola-Roos & Yrjölä 2000) sekä useissa erillisjulkaisuissa.

Käyttö- ja hoitosuunnitelmaa varten koottiin mahdollisimman kattavasti alueen luonto- ja ympäristöselvitykset, käyttö- ja hoitosuunnitelmat sekä viranomaisten hallussa olevat tiedot. Lisäksi tarkastettiin alueen kaavat. Tietojen kokoamisessa oli merkittävä apu Viikin tutkimustyöryhmän asiantunteuksesta. Käyttöön saatiin myös ilmavalokuvia 1990- ja 2000-luvulta.

Julkaistua ja julkaisematonta aineistoa luovuttivat selvityksen käyttöön Helsingin kaupungin ympäristökeskus, Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosasto, Uudenmaan ympäristökeskus sekä Suomen ympäristökeskus.

3.2. Suunnitelmaa varten tehdyt selvitykset

Uudenmaan ympäristökeskus toteutti yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä Vanhankaupunginlahden kosteikkoalueen pesimälinnusto- ja muuttolinnustonselvityksen vuosina 2003–2004. Selvitys käsitti kaikki suunnitelma-alueen vesi- ja ranta-alueet. Alueen muuttolinnusto laskettiin sopivilta paikoilta säännöllisin välein tehdyin pistelaskennoin syksyllä 2003 ja keväällä 2004. Koko kosteikkoalueen pesimälinnusto tutkittiin vuonna 2004 kartoitusmenetelmällä. Muuttolinnustossa pääpaino oli vesi- ja kahlaajalinnuissa, joiden määrät ja esiintymisalueet pyrittiin selvittämään mahdollisimman tarkoin. Kesällä 2004 selvitettiin myös vesilintujen poikastuottoa poikuelaskentojen avulla. Lintulaskentojen tarkoituksena oli antaa linnustosta niin hyvä kuva, että aineiston avulla on mahdollista suunnitella tarvittavia hoitotoimia ja seurata niiden vaikutuksia. Laskennat toteutettiin vertailukelpoisesti aiempiin laskentoihin verrattuna. Linnustonselvityksen tekivät Markku Mikkola-Roos, Pekka Rusanen, Hannu Sarvanne ja Jorma Vickholm.

Lintulahdet Life -hankkeen osana tehtiin kesällä 2004 lisäksi koko Natura-alueen kattava kasvillisuuskartoitus. Työssä kartoitettiin kasvustotyyppien esiintyminen alueella mahdollisimman samalla tavalla kuin vuonna 1993, jolloin kasvillisuus oli edellisen kerran kartoitettu. Lisäksi kartoitettiin Natura-luontotyyppien esiintyminen suunnittelualueella. Kartoituksen poh-

jana käytettiin oikaistua vääräväri-ilmakuvaa. Kasvillisuus selvityksen tavoitteet olivat samankaltaiset kuin linnustoselvityksen, mutta pääpaino oli kasvillisuuden ja luontotyyppien hoitotarpeen arvioinnissa. Kasvillisuus selvityksen tekivät Esa Lammi ja Marko Vauhkonen.

Hoito- ja käyttösuunnitelman käyttöön saatiin myös elokuussa 2004 tehdyllä kuvauslennolla otettu viistokuva-aineisto (Tero Taponen/Uudenmaan ympäristökeskus).

Esa Lammi Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:stä teki Vanhankaupunginlahdelle 10.5.–17.8.2004 kaikkiaan kuusi hoidon ja käytön suunnitteluun liittyvää maastokäyntiä. Maastossa tarkasteltiin mm. alueen nykytilaa ja käyttöä, luontotyypejä ja niiden lajistoa, suunniteltiin ehdotettavia hoitotoimia ja arvioitiin aikaisempien hoitotoimien riittävyttä. Osaan maastokäynneistä osallistuivat myös Markku Nironen ja Marko Vauhkonen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:stä. Lintulahdet Life -hankkeen maastokatselmus tehtiin Vanhankaupunginlahdelle 26.5.2004. Katselmuksessa tarkasteltiin erityisesti luontodirektiivin luontotyyppien määrittämiseen liittyviä pulmia. Katselmukseen osallistui 14 Vanhankaupunginlahden tai muiden Lintulahdet Life -kohdealueiden kanssa tekemisissä olevaa henkilöä.

3.3. Suunnittelun kulku

Vanhankaupunginlahden lintuveden hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelu aloitettiin 23.10.2003 pidetyllä sidosryhmätapaamisella, jossa esiteltiin Viikin visio 2030 ja koottiin lähialueen asukkailta ja alueen maankäytöstä vastaavilta tahoilta palautetta alueen käytöstä ja hoidosta. Hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelu päätettiin teettää suunnittelukonsultilla. Helsingin kaupungin ympäristökeskus valitsi konsultin tarjouskilpailun perusteella. Ympäristökeskuksen ja konsultin edustajat pitivät aloituskokouksen Helsingissä 10.2.2004. Vanhankaupunginlahden hoidon ja käytön suunnittelusta on Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ssä vastannut FM Esa Lammi. Työhön ovat osallistuneet myös FM Markku Nironen ja FM Marko Vauhkonen. Suunnitelman on kirjoittanut Esa Lammi.

Kevään 2004 aikana koottiin olemassa oleva aineisto, kuten seurantaraportit, vedenlaatutiedot, kaavakartat ja rauhoituspäätökset. Kesällä tehdyt kasvillisuus- ja linnustoselvitykset valmistuivat syksyllä 2004. Hoito- ja käyttösuunnitelman ensimmäinen luonnos valmistui joulukuussa 2004. Ehdotus hoito- ja käyttösuunnitelmaksi hyväksyttiin 19.4.2005 pidetyssä Viikin tutkimustyöryhmän kokouksessa.

3.3.1. Ohjausryhmän kokoukset ja maastokatselmuks

Vanhankaupunginlahden hoito- ja käyttösuunnitelma periaatteita valmisteltiin tiiviissä yhteistyössä Viikin tutkimustyöryhmän kanssa, joka toimi suunnitelman ohjausryhmänä. Tutkimustyöryhmän kokoonpano hoito- ja käyttösuunnitelmaa tehtäessä oli seuraava: Liisa Autio (varapuheenjohtaja, Helsingin kaupungin ympäristökeskus), Eero Haapanen (Vanhankaupungin kulttuuriekologinen klubi), Reijo Heikkilä (Helsingin yliopiston koetila), Kaarina Heikkonen (sihteeri, Helsingin kaupungin ympäristökeskus), Ilpo Huolman (Uudenmaan ympäristökeskus), Seppo Kannelsuo (Helsingin kau-

pungin liikuntavirasto), Pekka Kansanen (puheenjohtaja, Helsingin kaupungin ympäristökeskus), Mauri Karonen (Uudenmaan ympäristökeskus), Vesa Koskikallio (Helsingin kaupungin rakennusvirasto), Mauri Laine (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto), Teemu Lehtiniemi (BirdLife Suomi ry.), Matti Miinalainen (Helsingin kaupungin ympäristökeskus), Markku Mikkola-Roos (Suomen ympäristökeskus), Matti Osara (Ympäristöministeriö), Marjo Priha (Uudenmaan ympäristökeskus), Mikko Yletyinen (Helsingin kaupungin rakennusvirasto) ja Tuuli Yli-Kotila (Helsingin kaupungin rakennusvirasto). Kokouksiin osallistuivat myös konsultit Esa Lammi ja Markku Nironen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:stä.

Tutkimustyöryhmä kokoontui 25.3.2004–17.4.2005 yhteensä viisi kertaa. Työryhmä keskusteli suunnitelman sisällöstä, tutustui suunnitelman luonnoksiin, esitti niihin parannus- ja täydennysehdotuksia sekä avusti aineiston hankinnassa.

3.3.2. Tiedotus ja yleisötilaisuudet

Helsingin kaupungin ympäristökeskus valmisteli maaliskuussa 2004 lehdistötiedotteen, jossa esiteltiin hankkeen tausta ja yhteistyötahot. Yleisötilaisuuksien kutsut julkaistiin paikallislehdissä ja Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen Internet-sivuilla.

Gardeniassa pidettiin kaksi yleisötilaisuutta. Ensimmäinen järjestettiin huhtikuussa ja toinen marraskuussa 2004. Ensimmäisessä yleisötilaisuudessa esiteltiin Lintulahdet Life -hanketta, Vanhankaupunginlahden luonnon nykytilaa sekä ajatuksia Vanhankaupunginlahden hoito- ja käyttösuunnitelman sisällöstä ja tavoitteista. Tilaisuuteen osallistui 30 henkilöä. Toisessa yleisötilaisuudessa (58 osallistujaa) esiteltiin vuoden 2004 maastaselvitysten tuloksia sekä hoito- ja hoitosuunnitelman toimenpideoita. Molemmissa tilaisuuksissa käytiin vilkasta keskustelua ja niissä kertyi arvokkaita ehdotuksia ja tärkeää palautetta alueen käytöstä ja hoidosta.

3.3.3. Palautepyynnöt ja lausunnot

Molemmissa yleisötilaisuuksissa pyydettiin tilaisuuteen osallistuneilta palautetta hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteista, toteutuskeinoista ja muista Viikin-Vanhankaupunginlahden luontoalueella ilmenneistä tarpeista. Palautte koottiin Helsingin kaupungin ympäristökeskukseen, jonne oli mahdollista antaa palautetta myös Internetin välityksellä. Kirjallista palautetta saatiin usealta alueen hyvin tuntevalta henkilöltä. Yleisötilaisuuden anti ja muu suunnitelmasta saatu palaute otettiin huomioon toimenpiteitä suunniteltaessa.

Suunnitelman toimenpideoista pyydettiin kommentteja ja lausuntoja toiseen yleisötilaisuuteen osallistuneilta. Toimenpideoita keskeisiä ajatuksia esiteltiin marras-joulukuussa 2004 myös Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen Internet-sivuilla, jossa palautteen antaminen oli myös mahdollista. Ehdotus hoito- ja käyttösuunnitelmaksi oli nähtävillä ympäristökeskuksen Internet-sivuilla touko-heinäkuussa 2005. Hoito- ja käyttösuunni-

telman toimenpideosasta saatu palaute otettiin huomioon suunnitelmaa viimeisteltäessä.

Hoito- ja käyttösuunnitelmasta saatu palaute ja muu Vanhankaupunginlahden luonnonoloihin ja käyttöön liittyvät aloitteet on koottu suunnitelman liitteeseen 1.

4. ALUEEN NYKYTILA

Vuonna 2000 ilmestyneessä Viikki-kirjassa (Mikkola-Roos & Yrjölä 2000), on tarkastelu kattavasti mm. Vanhankaupunginlahden linnuston muuttumisesta, kalastoa, pohjaeläimistöä, nisäkäslajistoa, kasvillisuutta, vedenlaatua ja kosteikon umpeenkasvukehitystä.

Seuraavassa keskitytään Vanhankaupunginlahden nykytilan kuvaamisen sekä uusimpien tutkimustulosten ja selkeimpien viimeaikaisten muutosten esittelyyn.

4.1. Maisema

Vanhankaupunginlahtea luonnehtivat laajat järviruoikot. Koko Säynäslahti, Hakalanniemen edusta sekä kosteikkoalueen itäranta ovat rannoilta katsottuna yksitotista, tiheää järviruoikkoa. Ruoikoiden korkeus vaihtelee useimmissa paikoissa kahdesta kolmeen metrin. Ruoikot ovat enimmäkseen kävelykelpoista luhtaa, jossa on vapaata vettä vain korkean meriveden aikana. Laajimmat, pysyvästi vedestä kasvavat järviruoikot sijaitsevat Saunalahden suulla. Ruoikoiden pinta-ala on noin 145 hehtaaria, joten ne kattavat lähes puolet Natura-alueen koko alasta. Ruoikot sulkevat sisäänsä runsaasti lampareita ja useita laajahkoja avovesilahdekkeita. Yli 25 neliömetrin kokoisia lampareita on Vanhankaupunginlahdella kaikkiaan 26 kappaletta ja niiden pinta-ala on noin 8 hehtaaria. Lampareita on lähinnä Säynäslahden eteläosassa. Säynäslahden lampareet ovat yhteydessä meriveteen vain merenpinnan ollessa korkealla.

Miltei kaikki lahden rannat ovat leveästi ruoikkoisia, enimmäkseen alavia ja niitä reunustaa vaihtelevan levyinen lehtipuuvaltainen rantametsä. Vaihtelua maisemaan tuovat itärannalla sijaitseva Mölylän kallioranta ja Saunalahden perukan kallioranta. Metsäiset saaret Kuusiluoto ja Lammassaari erottuvat maisemakuvassa selvästi. Ruoikkoisesta maisemasta erottuu myös Lammassaaren pohjoispuolen laaja laidunalue, joka on laidunnuksen turvin pysynyt matalakasvuisena niittynä. Viikin peltoihin rajoittuvaa Purolahden perukkaa on myös käytetty laidunnukseen.

Lahden rannat ovat enimmäkseen rakentamattomia. Natura-alueen länsirajana on vanha, entiseltä Viikin jätevedenpuhdistamolta tuleva oja, jonka reunapenkereet ovat metsittyneet. Säynäslahden eteläpuolella sijaitsevissa Lammassaassa ja Kuusiluodossa on vanhoja loma-asuntoja, rantasaunoja sekä muutama laituri. Kaupungin omistamat saaret ovat yhteisöjen käytössä, eivätkä ne kuulu Natura-alueeseen tai Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueeseen. Saariin johtaa Pornaistenniemen ja Lammassaaren väliselle kannakselle rakennettu pitkospuureitti. Fastholmassa lahden itärannalla on kaksi asuinrakennusta. Herttoniemestä Vanhankaupunginlahden länsipuolelle johtava kevyenliikenteen reitti kulkee Natura-alueen poikki Purolahdessa ja Säynäslahdessa. Säynäslahden yli kulkee myös korkea voimalinja sen vieressä matalampi kolmen johtimen voimalinja.

4.2. Kuormitus ja veden laatu

Vanhankaupunginselän pinta-ala on noin 5 km² ja keskisyvyys 1,4 m. Vanhankaupunginlahden avovesilahdekkeet ovat noin metrin syvyisiä. Suurin osa Natura-alueen selkävedestä on alle kahden metrin syvyisiä. Vantaanjoki laskee Vanhankaupunginlahden länsireunaan. Joen valuma-alueen pinta-ala on 1685 km². Merkittävä osa valuma-alueesta on peltoja, joilta kulkeutuva savinen kiintoaines samentaa Vanhankaupunginlahden avovesialueen. Näkösyvyys on kesäaikaan Vanhankaupunginlahdella tavallisesti vain 20–30 cm. Lahden pohja on pehmeää, kasvijätteitä sisältävää liejua, joka sekoittuu matalilla vesialueilla aallokon vaikutuksesta lisäten veden sameutta.

Vuoteen 1986 saakka pääosa Helsingin jätevedenpuhdistamojen käsittelystä jätevesistä johdettiin Viikin ja Kyläsaaren puhdistamojen kautta Vanhankaupunginselälle. Vuoden 1987 alusta jätevedet on johdettu Katajaluodon jätevesitunnelin kautta avomerelle. Suurimmat kuormittajat ovat nykyisin Vantaanjoki ja Vanhankaupunginselän ravinteikkaiden pohjasedimenttien aiheuttama sisäinen kuormitus. Vantaanjoen tuoma fosforimäärä on keskimäärin noin 80 tonnia ja typpimäärä 1 400 tonnia vuodessa. Suunnilleen puolet kuormituksesta on peräisin peltoviljelystä (Autio ym. 2003). Pienempiä määriä ravinteita kulkeutuu Säynäslahdenpuroa ja Viikinojaa pitkin Viikin pelloilta ja Latokartanon asutusalueelta. Molempien purojen vesi on rehevää, mutta pienen virtaaman vuoksi ravinteiden kokonaismäärä ei ole kovin suuri (Kajaste 2004). Vanhankaupunginlahden lähivaluma-alueeseen kuuluvat myös rannan läheiset alueet Herttoniemen ja Kivinokan puolelta. Näiden alueiden merkitystä lahden kuormitukselle ei ole selvitetty.

Vanhankaupunginlahden ravinnepitoisuudet ovat puhdistamovesien laskun loputtua alentuneet huomattavasti (taulukko 1) ja veden hygieeninen laatu on parantunut. Veden perustuotantokyky on laskenut suunnilleen kolmasosaan entisestä. Vanhankaupunginlahti on silti edelleen Helsingin merialueiden rehevöityneintä osaa (Autio ym. 2003).

Poikkeukselliset sääolot ovat viime vuosina aiheuttaneet Vanhankaupunginselällä ja luonnonsuojelualueella tilapäisiä kuormitushuippuja. Säynäslahden lampareet ovat yhteydessä meriveteen vain korkean veden aikana. Kesällä 2004 Vantaanjoki tulvi voimakkaasti poikkeuksellisen runsaiden kesäsateiden takia. Merivesi oli tulvien aikana kuitenkin melko matalalla, joten ravinteikasta jokivettä ei päässyt kulkeutumaan lamparealueelle. Tammikuussa 2005 merivesi nousi poikkeuksellisen korkealle (+151 cm). Katajaluodon jätevesitunneli ei vetänyt riittävästi korkean vedenpinnan takia ja osittain puhdistettua jätevettä jouduttiin johtamaan Vanhankaupunginlahteen kolmen päivän aikana yhteensä 166 000 m³. Koska meren pinta oli korkealla, kulkeutui jätevettä luonnonsuojelualueen entisen puhdistamon laskuojan reunaan rakennetun suojavallin yli. Jätevesien vaikutus näkyi Pornaistenniemen lampareilla useita viikkoja mm. korkeina *Escherichia coli*-bakteerin määrinä. Pysyvämpiä vaikutuksia ei vielä tiedetä.

Veden suolapitoisuus vaihtelee Vanhankaupunginlahdella. Keskimääräinen suolapitoisuus on 2 ‰.

Taulukko 1. Vanhankaupunginlahden fosforin ja typen keskimääräiset pitoisuudet ennen fosforinpoiston käyttöönottoa (1972–78), fosforinpoiston käyttöönoton jälkeen (1979–86), Katajaluodon jätevesitunnelin käyttöönoton jälkeen (1987–94) sekä vuonna 2001. Aineisto: Mikkola-Roos & Yrjölä 2000, Autio ym. 2003.

	Fosfori mg/m ³	Typpi mg/m ³
1972–78	500	4 000
1979–86	200	4 000
1987–94	110	1 700
2001	76	1 829

4.3. Kasvillisuus

Viikin-Vanhankaupunginlahden kasvillisuus on kartoitettu vuonna 1994 (Oesch 1994, Mikkola-Roos & Oesch 1998). Kartoitus kattoi koko Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura 2000 -alueen, Kuusiluodon ranta-alueet sekä kosteikkoa reunustavat metsät Pornaistenniementä, Hakalanniementä ja Purolahden–Fastholman alueelta. Maa-alueilta ja kosteikkoalueelta julkaisiin omat kasvillisuuskartat. Kosteikkoalueen kartta kattoi nykyisen Natura-alueen sekä sen eteläpuolella sijaitsevan Kuusiluodon ympäristön.

Vanhankaupunginlahden kosteikkoalueen kasvillisuuskartoitus uusittiin elokuussa 2004 osana hoito- ja käyttösuunnitelman laatimista. Tehtävään kuului kasvillisuuskartan laatiminen, luontodirektiivin luontotyyppien esiintymisen selvittäminen sekä kasvillisuuden muutosten arviointi.

4.3.1. Kasvillisuuden kartoitusmenetelmät

Kosteikkojen kasvillisuus muodostuu muutaman valtalajin luonnehtimista kasvustoista, jotka usein ovat niin laajoja, että ne on helppo rajata ilmakuuvan perusteella. Kasvustojen tyypittely ja rajaaminen ilmakuuvasta on mahdollista kasvustojen värisävyn sekä kasvustoille tyypillisen muodon ja kuvioinnin perusteella. Väärävärivärien värierot kertovat myös ruokoluhtien kosteusoloista, joten niiden pohjalta on mahdollista rajata mm. erityyppisiä järvi-ruokovaltaisia kasvustoja.

Vuonna 1994 laadittu Vanhankaupunginlahden kasvillisuuskartta (Oesch 1994) perustui kesällä 1992 kuvattuun vääräväri-ilmakuvaan. Kuvasta oli rajattu värityksen tai kuvioinnin perustella toisistaan erottuvat kasvustokuviot mahdollisimman tarkoin. Kuvioiden kasvillisuus ja rajaukset oli sen jälkeen tarkistettu maastossa. Oesch erotti kartassaan kaikkiaan seitsemän ruoikkotyyppiä, jotka näkyvät ilmakuuvassa erilaisina punaisen, vihreän ja vaaleansinisen sävyinä. Lisäksi hän erotti mesiangervovaltaiset niityt.

Alueen kasvillisuus kartoitettiin uudelleen elokuussa 2004. Kartoituksen pohjana käytettiin kesällä 2003 otettua vääräväri-ilmakuvaa, jossa kasvustotyyppien väri vaihtelee vaaleansinertävästä vihreään ja punaiseen. Kuva on orto-oikaisttu ja kattaa koko selvitysalueen. Alueen kasvillisuudesta laadittiin ilmakuuvan perusteella alustava kasvustokuviokartta. Kuviokarttaan rajattiin kaikki selkeästi ilmakuuvasta erottuva kasvustolaikut. Kuvioiden rajaamisessa pyrittiin samaan tarkkuuteen ja samoihin tulkintoihin kuin vuonna 1994

(vertailuun käytettiin v. 1992 otettua ilmakuvaa ja sen perusteella laadittua karttaa). Kasvustokuvioita kertyi ilmakuvatulkinnan perusteella noin 50.

Kuvioiden rajat ja kasvillisuuden tyyppi tarkennettiin maastossa. Eri-tyistä huomiota kiinnitettiin rannan läheiseen kasvillisuuteen (usein kapeina vyöhykkeinä) ja niihin kuvioihin, joiden rajaaminen ei ilmakuvan perusteella ollut yksiselitteistä (useimmiten ilmakuvassa toiseksi ilman selkeitä väri-rajajoja vaihtuvia kasvustoja). Maastotöiden aikana kasvustotyypeiltä kirjattiin muistiin tyyppiä luonnehtivat kasvilajit ja mahdolliset vähälukuiset tai harvinaiset kasvilajit. Lisäksi selvitettiin miten hyvin kuvio erottui ilmakuvasta. Kaikkia Säynäslahden sisäosien kuviorajajoja ei ollut mahdollista tarkistaa maastossa, joten niiden rajaaminen perustuu pelkästään ilmakuvatulkintaan. Maastotöiden aikana myös luontodirektiivin luontotyypit rajattiin kartalle, ja niiden kasvillisuudesta kirjoitettiin muistiin yleiskuvaus. Rajaa-misperusteina käytettiin Airaksisen ja Karttusen (2001) kriteereitä.

Maastotöihin käytettiin kolme työpäivää elokuussa 2004. Työn tekivät Esa Lammi ja Marko Vauhkonen.

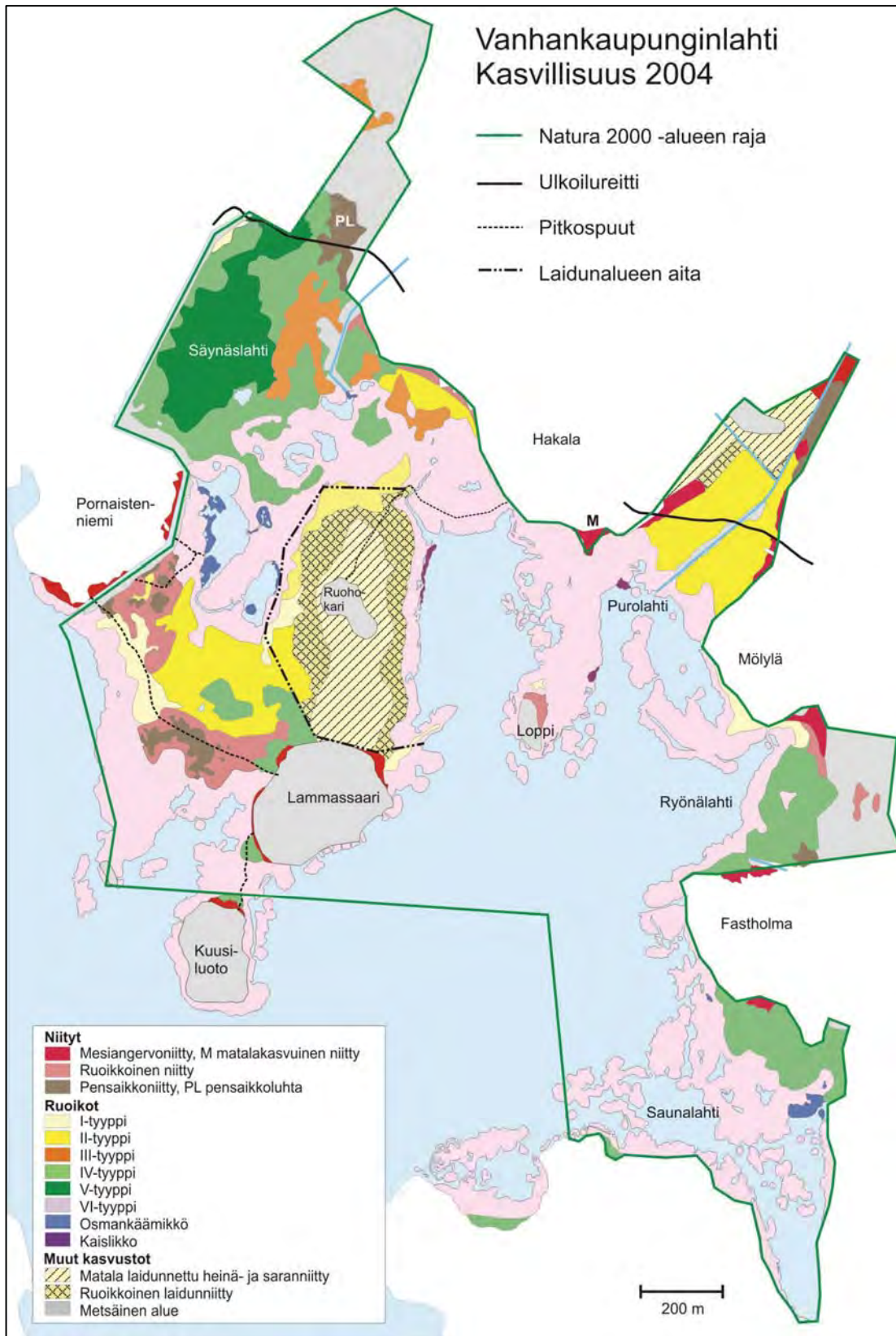
4.3.2. Kasvillisuuskuviot

Vanhankaupunginlahden kosteikkokasvillisuus on suurimmaksi osaksi ruokoluhtaa, jonka valtakasvina on järviruoko. Ruoikkoiseen yleisilmeeseen tuovat vaihtelua pienet avovesilampareet sekä Ruohokarin ja Purolahden laidunniityt. Muualla niittyjä on kapeina rannansuuntaisina kuvioina ruoikon ja kivennäismaan rajan tuntumassa. Huomattava osa niityistä on ruoikoituneita. Säynäslahden perukassa ja Ryönälahden itäpuolella on kosteapohjaisia, pääosin tervaleppävaltaisia rantametsiä. Monille kosteikoille tyypilliset keltuslehtikasvustot puuttuvat Vanhankaupunginlahdelta.

Vanhankaupunginlahden ruoikkoalueen pinta-ala on noin 145 hehtaaria. Ruoikko on yksitoikkoisesta ilmeestään huolimatta vaihtelevaa. Järviruokojen korkeus ja tiheys, pohjan laatu, karikkeen määrä sekä muun kasvillisuuden määrä vaihtelevat kuviolta toiselle. Ruoikoiden eroihin vaikuttaa eniten niiden syntyhistoria. Kuivapohjaisia, verraten matalia ja runsaslajisia ruoikoita on etenkin Pornaistenniemen ja Lammassaaren välisellä ”kannaksella”, joka sijaitsee hieman muuta kosteikkoa korkeammalla. Järeämpiä, kosteapohjaisia ja yksilajisempia ruoikoita on mm. Pornaistenniemen ja Hakalanniemen välisellä alueella, jossa on ollut laajalti avovettä viime vuosisadan alkupuolelle asti. Laajimmat, pysyvästi syvästä vedestä kasvavat ruoikot ovat Saunalahden edustalla. Avovettä reunustaviin vesikasviyhdyksuntiin lukeutuvat ruoikon lisäksi osmankäämikkö ja kaislikko, joiden pinta-ala on kuitenkin vähäinen.

Vanhankaupunginlahdelta erotettiin valtalajien perusteella seuraavat 13 kasvustotyyppiä (kuva 2). Kuivimman rantavyöhykkeen tyypit ovat mesi-angervovaltainen suurruohoniitty, matalakasvuinen niitty, ruoikkoinen niitty ja pensaikkoinen niitty. Ruoikoista erotettiin kuusi eri tyyppiä kasvillisuuden ominaisuuksien, kasvupaikan luonteen ja pohjan laadun perusteella. Lisäksi osmankäämiköt ja kaislikot rajattiin omiksi kuvioikseen. Muihin kasvustotyyppeihin luettiin laidunalueet, joilta oli selvimmin erotettavissa matalakasvuinen, heinä- tai saravaltainen niitty ja korkeakasvuisempi, järviruo’on luonnehtima niitty. Natura-alueeseen kuuluvat rantametsät ovat

enimmäkseen tervaleppäluhtia. Niiden reunoissa on myös koivuluhtia ja kosteapohjaisia koivikkoisia lehtoja.

Kuva 2. Vanhankaupunginlahden kasvillisuuskuviot 2004.

Niityt

Vanhankaupunginlahden niityt voidaan luokitella kasvilajiston perusteella mesiangervoaltaisiin niittyihin, matalakasvuisiin niittyihin, ruoikkoisiin niittyihin ja pensasniittyihin. Niittyjä on rantojen kuivimmissa osissa sekä Pornaistenniemen ja Lammassaaren välisellä alueella (kuva 2).

Mesiangervoaltaiset niityt. Mesiangervoaltaisia suurruohoniittyjä on ka-peina, rannanmyötäisinä kuvioina ruoikoiden ja rantametsien välissä eri puolilla lahtea. Laajimmat kuviot ovat Pajulahden ja Ryönälähdän rannoilla. Mesiangervoniittyä on myös Pornaistenniemellä Viikin entisen puhdistamon ojan varrella, mutta kasvustot sijaitsevat Natura-alueen ulkopuolella.

Mesiangervoniittyjen kasvillisuus vaihtelee kuviolta toiselle. Mesi-angervo on kaikkialla runsain ja näkyvin laji. Muita tyypillisiä kasveja ovat mm. ojakärsämö, rohtovirmajuuri, suoputki, karhunputki, vesitatar, ranta-alpi ja rantamatar. Järviruokoa on niukasti tai ei ollenkaan.

Purolahden itärannalla ulkoilutien eteläpuolella sijaitseva kuvio poikkeaa muista mesiangervoniityistä. Kuvion voisi luokitella myös sara- ja heinäniityksi. Kuviolla kasvaa mm. vesisaraa, jokapaikansaraa, nurmilauhaa, kurjenjalkaa, suoputkea ja ranta-alpia.

Vanhankaupunginlahden mesiangervoniittyjen pinta-ala on noin 3 hehtaaria.

Matalakasvuiset niityt. Selvimmin muista niittykuvioista erottuu Hakalan-niemen eteläkärjessä sijaitseva niitty, jossa mesiangervo kasvaa kituliaasti, ja jossa tavataan matalakasvisten merenrantaniittyjen lajistoa, mm. jokapaikansaraa, vesisaraa ja ketohanhikkia. Niityn pienellä kalliopaljastumalla kasvaa mm. tuoksusimaketta. Niityn erikoisuutena on usean neliömetrin alalla kasvava hirssisara. Niityn rannanpuoleisessa reunassa on pensaita ja ulkoreunassa kasvaa harvakseltaan järviruokoa.

Matalakasvuisten niittyjen pinta-ala on 0,2 hehtaaria.

Ruoikkoiset niityt. Ruoikkoiset niityt ovat korkeakasvuisia niittyjä, joille leimaa-antavana kasvina on järviruoko. Muu kasvillisuus on varsinaista ruoikoista poiketen runsasta ja muodostuu niitty- ja luhtalajeista. Ruoikkoi-sia niittyjä on laajalti Pornaistenniemen ja Lammassaaren välissä, mutta niukasti muualla. Rantoja reunustavista ruoikkoisista niityistä osa on ollut vielä 1980-luvulla suurruohoniittyjä, joihin järviruoko on nyttemmin levittäytynyt.

Ruoikkoisten niittyjen tyypillisiä kasvilajeja ovat järviruoko' on ohella mesiangervo, nurmilauha, ranta-alpi, rantakukka, kurjenjalka, rantamatar ja suoputki. Järviruoko on yleensä yli 1,5 metrin korkuista, mutta versot eivät kasva erityisen tiheässä.

Ruoikkoisten niittyjen pinta-ala on noin 8 hehtaaria.

Pensaikkoniitty ja -luhdet. Pensaikkaisia niittyjä ja luhtia on Vanhankau-punginlahdella niukasti. Pornaistenniemen kaakkoisreunassa on pieniä pensaikkaisia niittyaloja. Pornaistenniemen ja Lammassaaren välissä on pensaikkoinen saareke, jossa kasvaa muutamia runkopuitakin. Alue on vähitel-

len kuivumassa ja kasvillisuus on saamassa kostean lehdon piirteitä. Pensasniittyä on pieni ala myös Ryönälahden kaakkoisrannalla. Säynäslahden ja Purolahden pensaikkoiset, kosteapohjaiset kuviot on tulkittavissa kasvillisuuden perusteella pensaikkoluhdiksi.

Pensaikkoniittyjen kasvillisuudessa vallitsevat suurruohot, mm. mesiangervo, nokkonen, rohtovirmajuuri, keltaängelmä, karhunputki, ranta-alpi ja rantayrtti ovat tyypillisiä. Pensaskerroksen valtalaji on kiiltopaju, mutta myös halavaa, tervaleppää ja hieskoivua tavataan.

Pensaikkoluhtien kasvillisuus on luhtalajistoa, mm. järviruokoa, viitakastikkaa, luhtakastikkaa, myrkkyykeisoa, kurjenjalkaa, suo-orvokkia, rentukkaa, kurjenmiekkää ja vesisaraa. Pensaskerroksen valtalaji on kiiltopaju, paikoin ylispuustona on runsaan viiden metrin mittaisia tervaleppiä.

Pensaikkoniittyjen ja -luhtien pinta-ala on noin 4 hehtaaria.

Ruoikot

Vanhankaupunginlahden ruoikot luokiteltiin ilmakuvan pohjalta kuuteen kasvustotyyppiin. Luokitteluun vaikuttivat järviruokion korkeus ja tiheys, muun kasvillisuuden määrä, pohjan laatu ja kasvupaikan vesisyvyys. Tyypit olivat samat kuin Oeschin (1994) käyttämät. Lisäksi ilmakuvaerotettiin laajimmat osmankäämik kasvustot ja laajimmat kaislakasvustot. Näiden kasvustojen muuta kasvilajistoa ei selvitetty.

I-tyyppi. Matalaa (yleensä 1–1,5 m) ruoikkoa, jossa on kuiva pohja, runsaasti maatuvaa kariketta ja paljon muuta kasvillisuutta. Tyypin vallitseva kasvilaji on järviruo'on ohella ruokohelpi, joka on monin paikoin järviruokoa runsaampi, mutta voi puuttuakin. Muuta lajistoa ovat mm. ranta-alpi, rantakukka ja mesiangervo.

I-tyypin ruoikkoa on alueelle melko niukasti. Laajimmat kasvustot sijaitsevat Pornaistenniemen eteläpuolella ja Mölylän rannoilla.

II-tyyppi. Melko kuivapohjaista ruoikkoa, jossa on runsaasti maatuvaa kariketta. Kasvusto on tiheää ja korsien korkeus vaihtelee 1,5–2,25 metriin. Kenttäkerroksessa on harvakseltaan muuta kasvillisuutta, tavallisimmin rantamataraa, ranta-alpia, terttualpia ja suoputkea.

II-tyypin ruoikkoa on laajalti Pornaistenniemen ja Ruohokarin välisellä alueella. Myös Purolahden ruoikko kuuluu tähän tyyppiin.

III-tyyppi. Harvahkoa, 2–2,5 m korkeaa ruoikkoa, jossa on mutainen, mutta kantava pohja ja runsaasti muuta kasvillisuutta. Tyypillisiä kenttäkerroksen lajeja ovat punakoiso, terttualpi, rantamatarata, suoputki, rentukka ja vehka. Pieniä yksittäisiä mesiangervomättäitä kasvaa siellä täällä.

III-tyypin ruoikkoa on Säynäslahden itäosassa ja Hakalanniemen edustalla.

IV-tyyppi. Järeää, 2–2,5 m korkeaa ruoikkoa, jossa on hyvin niukasti muuta kasvillisuutta, mutta runsaasti kuivia, ylivuotisia korsia. Maatuvaa kasviainesta on vähän, pohja on märkää, paikoin mutaista. Ruoikko on vain korkean veden aikaan veden vallassa. Kenttäkerroksen niukkaan lajistoon kuulu-

vat terttualpi ja luhtamatara; muu kasvillisuus kuin järviruoko puuttuu laajoilta alueilta kokonaan.

IV-tyyppin ruoikkoa on laajalti Säynäslahdella, Ryönälahdella ja Saunalahden pohjoisosassa. Pienempiä kuvioita on Lammassaaren länsipuolella. IV-tyyppin ruoikot ovat ilmeisesti syntyneet VI-tyyppin ruoikoista vähittäisen maatumisen ja kuivumisen kautta.

V-tyyppi. Järeää, 2–2,25 m korkeaa ruoikkoa, jonka pohja on mutaista ja upottavaa ja ainakin osan kasvukautta veden valtaamaa. Kenttäkerros vaihtelee niukasta melko runsaaseen; lajistoon kuuluvat mm. terttualpi, rantamatara punakoiso ja pikkulimaskaa. Maatuvaa kasviainesta on paikoin runsaasti, paikoin niukasti.

V-tyypin ruoikkoa on laaja kuvio Säynäslahden keskiosassa. Kuvio on märempää ja upottavampaa kuin ympäröivä IV-tyypin ruoikko.

VI-tyyppi. Järeää, pääosin yli 2,5 m korkeaa ruoikkoa, joka kasvaa vedestä tai jäämeriveden alle pinnan noustessa keskimääräistä korkeammalle. Kenttäkerros puuttuu kokonaan; muita kasveja tavataan vain vanhoista korsista muodostuneilla, aallokon kasaamalla maatuville palteilla. Pohja on mutainen ja paikoin upottava.

VI-tyypin ruoikko on Vanhankaupunginlahden laajimmalle levinnyt ruoikkotyyppi. Siihen kuuluvat kaikki selkävesialuetta reunustavat ruoikot sekä Säynäslahden eteläosan – Hakalanniemen lamparealueen ruoikot. VI-tyypin ruoikot ovat alueen nuorimpia ruoikoita. Huomattava osa niistä on ollut avovettä vielä muutamia vuosikymmeniä sitten.

Osmankäämikkö. Osmankäämikasvustoja on Vanhankaupunginlahdella lähinnä ruoikon ympäröimien lampareiden reunoissa, useimmiten vain muutaman metrin levyisenä reunuksena. Suurin kasvusto kattaa laajan alueen Pornaistenniemen itäpuolen suuren lampareen länsireunasta. Lamparealueen osmankäämiköt ovat leveäosmankäämin muodostamia. Osa niistä on syntynyt lampareiden ruoppauksen jälkeen tehdyn istutusten tuloksena. Lisäksi Saunalahden itärannan tuntumassa on joitakin pieniä kapeaosmankäämikasvustoja sekä osmankäämiristeymän kasvustoja.

Kaislikko. Ruohokarin länsipuolella ja Purolahden edustalla on muutama pieni sinikaislakasvusto

Laidunalueet

Ruohokarin ja Purolahden laidunalueiden kasvillisuus on laidunnuksen muuttamaa. Alueelta on erotettavissa kasvillisuuden rakenteen ja korkeuden perusteella kaksi pääkasvillisuustyyppiä.

Ruohokarin laidun. Ruohokarin laidunalueen keskiosassa on nurmilauhan vallitsemaa kuivahkoa laidunniittyä, joka on tyyppiteltävissä lähinnä matalakasvuiseksi heinä- ja saraniityksi. Runsaita kasvilajeja ovat maisemassa kauas erottuvan nurmilauhan lisäksi niittynurmikka, nurmirölli, rönsyleinikki, niittyleinikki ja mesiangervo. Kosteammassa painanteissa ja reunaosissa

vallitsevat rönsyrölli, polvipuntarpää, rantamatara, vesisara ja jokapaikansara.

Kuivahkoa nurmilauhavaltaista niittyä ympäröi kosteampi ruokovaltainen niitty, jota laidunnus ei ole muuttanut yhtä selvästi. Alueella kasvaa laidunnuksen harventamaa järviruoikkoa ja kenttäkerroksessa matalia niitykasveja, mm. rönsyrölliä, rantamataraa, ranta-alpia ja vesisaraa, paikoin tavataan myös merenrantaniittyjen punanataa ja meriluikkaa. Niityn reunaosien kosteissa painanteissa kasvaa mm. vihvilöitä, sinikaislaa, rönsyrölliä ja rönsyleinikkiä.

Ruohokarin länsipuolella laidunnus näkyy lähinnä järviruo'on vähyytenä. Länsipuolen laidun on muuta laidunalueutta mäempää, eikä sinne ilmeisesti vedenpinnan korkeuden takia ole muodostunut niitykasvillisuutta. Lajistoon kuuluvat järviruo'on lisäksi mm. kurjenjalka, rantakukka ja pikkulimaska.

Purolahden laidun. Purolahden perukan laitumelta on erotettavissa kolme kasvillisuuskuviota, jotka ovat kuivahko nurmilauhavaltainen alue, kosteampi saravaltainen alue sekä niukasti laidunnettu järviruokovaltainen alue. Laitumen länsireuna ja hakamaana käytettyä metsäsaarekettä reunustava pohjoispää muodostavat yhdessä laajahkon heinä- ja saraniityn. Niityn kuivimmissa osissa kasvaa mm. nurmilauhaa, niityleinikkiä, rönsyleinikkiä, nokkosta ja valkoapilaa. Kosteiden alueiden kasvillisuus on huomattavasti monimuotoisempaa. Kasvillisuudeltaan monipuolisin ja edustavin alue sijaitsee metsäsaarekkeen ja Viikinojan välissä, jossa kasvaa matalaa sara- ja vihviläniittyä. Runsaimpia kasvilajeja ovat jokapaikansara, vesisara, rönsyrölli, luhtakastikka, punanata ja kurjenjalka. Vaateliaammista merenrantaniittyjen lajeista tavataan meriluikkaa, suolavihvilää, hento- ja merisuolaketta sekä herne- ja hirssisaraa.

Laidunalueen ulommissa osissa on kosteaa ruokoluhtaa, jonka reunaosa on laidunnuksen harventamaa. Alueelta on myös niitetty ruokoa. Kenttäkerroksen lajistoon kuuluvat mm. rantamatara, rönsyrölli ja mutaluikka.

Rantametsät

Natura 2000 -alueeseen kuuluvat kosteapohjaiset rantametsät sijaitsevat Säynäslahden perukassa ja Ryönälahden itärannalla. Metsäalueilta on tehty vuonna 2001 luontotyyppi-inventointi (Heinonen 2001). Alueita ei kartoitettu uudelleen kesällä 2004. Kesän 2001 selvityksen mukaan metsäalueet ovat pääosin tervaleppäluhtaa. Niukemmin tavataan koivuluhtaa sekä tervaleppä- ja koivuvaltaisia lehtoja. Vanhankaupunginlahden saaret ovat kivennäismaata. Niiden kasvillisuus vaihtelee tervaleppävaltaisesta suurohoholehdosta käenkaali-mustikkatyypin (Mikkola-Roos ja Oesch 1998).

4.3.3. Kasvilajisto

Huomionarvoiset lajit

Vanhankaupunginlahden putkilokasvilajistoon kuuluu pelkästään merenrantakosteikkojen tyypillisiä lajeja. Alueelta ei ole tavattu uhanalaisia kasvilajeja. Joitakin huomionarvoisia lajeja alueella kuitenkin kasvaa matalakasvuilla niityillä. Hakalanniemen edustan niityltä ja Purolahden perukan sara- ja vihviläniityltä tavattiin runsaasti Uudellamaalla paikoittain tavattavaa hirsisarjaa. Purolahden perukan merenrantaniityn laiteilla kasvaa myös herneasaraa, joka niin ikään on vähälukuinen merenrantaniityjen kasvi. Mikkola-Roos ja Oesch (1998) mainitsevat Purolahden perukan kostealta niityltä myös jouhiluikan, jota tavattiin kasvilinjoilta 1990-luvun puolivälissä. Kesällä 2004 lajia ei löydetty. A. Kurtto ja L. Helynranta (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004) mainitsevat alueelta myös merisaran, jota tavataan paikoittain Helsingin merenrantaniityiltä. Aiemmin Purolahdella kasvanut punakämmekä lienee hävinnyt, sillä sitä ei ole tavattu enää 1950-luvun jälkeen.

Natura-lomakkeella mainitut kasvilajit

Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura-lomakkeella mainitaan ainoastaan yksi putkilokasvilaji, Purolahden laidunalueen reunasta tavattu ojakurjenpolvi. Tuorein tieto lajista lienee 1990-luvun jälkipuoliskolta (Mikkola-Roos ja Oesch 1998). Ojakurjenpolvea kasvaa harvinaisena ja paikoittaisena Etelä-Suomessa.

4.3.4. Luontodirektiivin luontotyypit

Suomessa esiintyy 69 EU:n luontodirektiivin liitteessä I mainittua luontotyyppiä (Airaksinen ja Karttunen 2001). Näistä 14 on priorisoituja eli ensisijaisesti suojeltavia. Priorisoidut luontotyypit ovat vaarassa hävitä EU:n alueelta, ellei niiden suojeluun kiinnitetä erityistä huomiota. Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura 2000 -alueella esiintyy kolmea luontodirektiivin luontotyyppiä, joista boreaaliset metsäluhdat on ensisijaisesti suojeltava luontotyyppi (Uudenmaan ympäristökeskus 1998).

Kasvillisuuskartoituksen perusteella Vanhankaupunginlahdelta tavataan viittä luontodirektiivin luontotyyppiä (kuva 3). Nämä ovat jokisuistot (Natura-koodi 1130), vaihettumissuot ja rantasuot (7140), kosteat suurruhoniityt (6430), merenrantaniityt (1630) sekä metsäluhdat (9080). Seuraavassa tarkastellaan luontodirektiivin luontotyyppien esiintymistä Vanhankaupunginlahdella. Luontotyyppien kuvaukset ovat Airaksisen ja Karttusen (2001) mukaan.

Jokisuistot. Jokisuistot ovat rannikon lahdelmia, joissa makean veden vaikutus on huomattava. Kyseessä on laaja mosaiikkimainen kompleks, jossa on runsaasti eri kasviyhdyksuntia, esimerkiksi tiheitä ruoikoita ja kaislikoita. Koko Vanhankaupunginlahden voidaan tulkita rantametsiään lukuun ottamatta kuuluvan jokisuistot-luontotyyppiin.

Vaihettumissuot- ja rantasuot. Luontotyyppiin kuuluu monenlaisia tulvievien ranta-alueiden kasviyhdykskuntia, mm. saraikkoja sekä avo- ja penssaikkoluhtia, joihin voi liittyä myös vesi- ja rantakasviyhdykskuntia. Vanhankaupunginlahdella vaihettumis- ja rantasoiksi voidaan lukea penssaikkoluhtat sekä ruokoluhtat, joihin kuuluvat kaikki turvetta muodostavat ruoikot (ruoikkotyypit I–V). Suurin osa Vanhankaupunginlahden vaihettumis- ja rantasoista on ruokoluhtia, joissa muuta kasvillisuutta kuin järviruokoa on melko niukasti. Laajimmat vaihettumis- ja rantasuot sijaitsevat Säynäslahden–Lammassaaren alueella, Purolahdella, Ryönälahden perukassa ja Saunalahden pohjoisrannalla.

Vaihettumissuot ja rantasuot sisältyvät jokisuistot-luontotyyppiin, eikä niitä ole erikseen mainittu kohteen Natura-tietokannassa.

Kosteat suurruohoniityt. Vanhankaupunginlahden rantojen kosteat, korkeakasvuiset niityt kuuluvat kosteat suurruohoniityt -luontotyyppiin. Suurruohoniityjen tunnuskasveja ovat mesiangervo, ranta-alpi ja rohtovirmajuuri. Huomattava osa Vanhankaupunginlahden suurruohoniityistä on ruoikoituneita. Järviruo'osta vapaita, luontodirektiivin luontotyypin kriteerit täyttäviä suurruohoniityjä on Purolahden ja Ryönälahden sekä Lammassaaren rannoilla. Kaikki suurruohoniityt ovat kapeita, tavallisimmin alle kymmenen metrin levyisiä kuvioita rantapuuston ja ruokoluhtan tai kivennäismaarannan ja ruoikoituneen niityn välissä. Edustavia suurruohoniityjä ei ole Vanhankaupunginlahdella.

Merenrantaniityt. Merenrantaniityiksi tulkitaan merenrantojen matalakasvuiset niityt, joissa vuoroveden vaihtelua ei juuri esiinny, mutta maankohoamisen vaikutus näkyy. Monet merenrantaniityt ovat perinteisesti olleet laidunalueina tai niitä on niitetty. Merenrantaniityt-luontotyypin kriteerit täyttäviä niityalueita on Vanhankaupunginlahdella kaksi. Molemmat alueet ovat pieniä, eikä niitä voida pitää erityisen edustavina. Toinen alueista sijaitsee Hakalanniemen eteläpuolella ohutturpeisella, kallioisella ranta-alueella ja toinen Purolahden perukan laidunalueella. Hakalanniemen niityllä kasvaa melko paljon matalaa mesiangervoa ja jonkin verran pajuja, ulompana myös järviruokoa. Purolahden merenrantaniity on laajempi ja kasvillisuudeltaan edustavampi.

Metsäluhdet. Vanhankaupunginlahden tervaleppäluhdista ja koivuluhdista kaksi on luettavissa Fennoskandian metsäluhtiin (Heinonen 2001). Alueet sijaitsevat Säynäslahden perukassa ja Ryönälahden itäpuolella. Säynäslahden metsäluhtaan kuuluu pieni koivuluhta sekä entisen puhdistamon itä- ja pohjoispuolella sijaitseva tervaleppäluhta, joka ulottuu Viikin peltojen reunaan asti. Metsäluhta on luonnontilaisen kaltainen.

Myös Ryönälahden itärannan metsäluhta on pääosin tervaleppäluhtaa, mutta sekapuuna kasvaa paikoin vähän koivua. Luhtan sisällä on myös pieniä lehtomaisia ja niittymäisiä laikkuja. Alue on säilynyt verraten luonnontilaisena ja muodostaa ehyen kokonaisuuden.

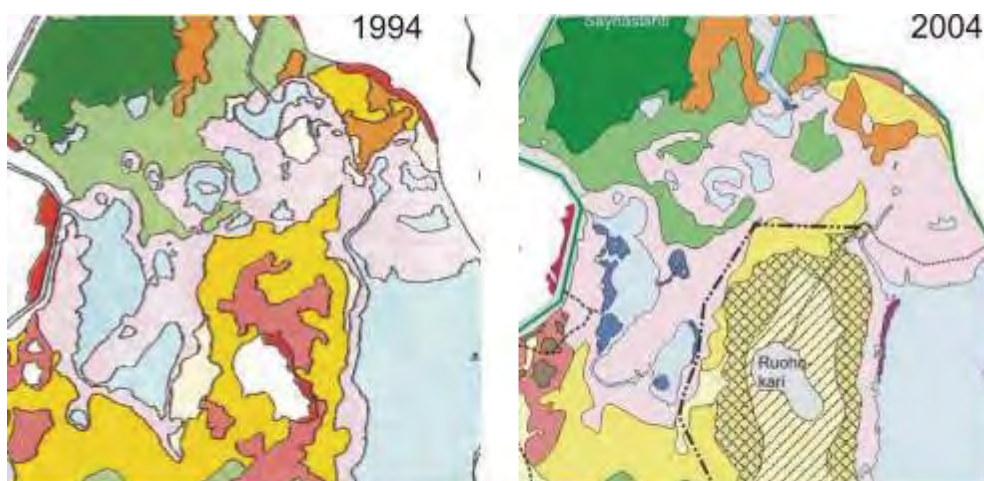

Kuva 3. Luontodirektiivin luontotyyppien esiintyminen Vanhankaupunginlahdella.

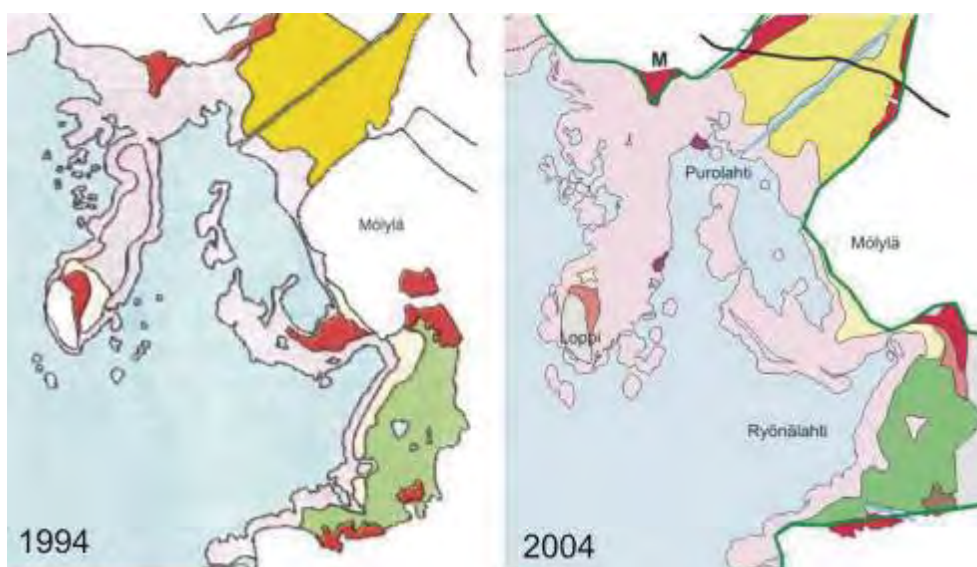
4.3.5. Kasvillisuuden muutokset

Vuosina 1994 ja 2004 laaditut kasvillisuuskartat osoittavat Vanhankaupunginlahden umpeenkasvun jatkuneen edelleen melko nopeana. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet ruoikoiden sulkemilla lamparealueilla ja avoveteen rajoittuvissa reunaruokoissa. 1990-luvun alussa yli 25 neliömetrin kokoisia lampareita oli Vanhankaupunginlahdella kaikkiaan 33 kappaletta ja niiden pinta-ala on 9,7 hehtaaria (Oesch 1998). Vuoden 2003 ilmakuvaista lampareita voidaan laskea enää 26 kappaletta. Lampareiden ala on supistunut noin 8 hehtaariin. Seuraavassa on joitakin yleisiä huomioita kasvillisuuden muutoksista:

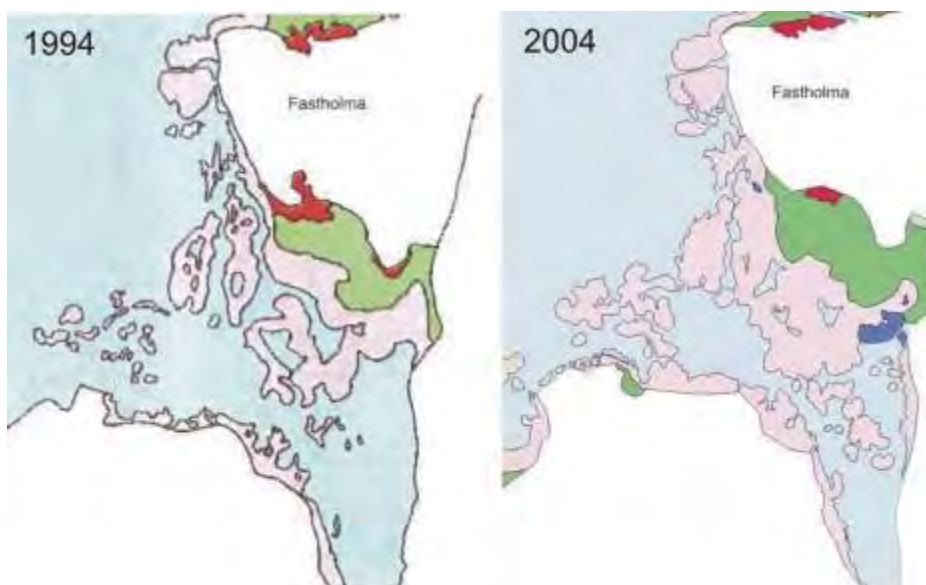
- lampareet ovat pienentyneet erityisesti Säynäslahden eteläosassa; osa pienimmistä on kasvanut umpeen, muutos on selvin Hakalanniemen edustalla (kuva 4)
- ruoikko on tihentynyt Hakalanniemen ja Lopin välissä, johon on muodostunut tiheä, maaton ruoikkokannas (kuva 5)
- avovettä reunustavat ruoikot ovat laajentuneet veteen päin etenkin Saunalahden edustalla, samalla avoveteen on ilmaantunut uusia ruokosarekkeita (kuva 6). Samankaltainen kehitys on nähtävissä myös Lopin saaren ja Mölylän alueella (kuva 5).
- selviä muutoksia on nähtävissä myös Lammassaaren lounaispuolella ja Lopin saaren tuntumassa
- osa mesiangervoaltaisista suurruohoniityistä on ruoikoitunut
- laidunnus on muuttanut Ruohokarin ympäristön kasvillisuutta: rannan suurruohoniitty on hävinnyt, ruoikkoisen niityn (ollut tyyppiä I) tilalla on lauhavaltaista niittyä
- Ruohokarin länsipuolella laidunnus on vaikuttanut kasvillisuuteen vähemmän (laidun on nuorempi ja märempi).

Kuva 4. Säynäslahden eteläosan lamparealue 1994 ja 2004. Useat lampareet ovat pienentyneet, Hakalanniemen länsipuolen lampareet ovat kasvanneet umpeen. Kasvillisuuskuvioiden väri on sama kuin kuvassa 2.

Kuva 5. Lopin ja Ryönälähten alue 1994 ja 2004. Lopin ja mantereen välinen kannas on kasvamassa umpeen ja Möylän ruokosaarekkeet ovat laajentuneet. Kasvillisuuskuvioiden väri on sama kuin kuvassa 2.

Kuva 6. Saunalahti 1994 ja 2004. Saunalahden sualueen ruoikot ovat laajentuneet huomattavasti ja lampareiden pinta-ala Fastholman länsirannalla on pienentynyt. Kasvillisuuskuvioiden väri on sama kuin kuvassa 2.

4.4. Linnusto

Vanhankaupunginlahden pesimälinnustoa on seurattu vertailukelpoisin menetelmin vuodesta 1986 alkaen. Muutolla lepäileviä lintuja on laskettu lisäksi useina syksyinä ja keväinä (Hirvonen ym. 1988, Mikkola-Roos & Oesch 1998). Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä tehtiin kesällä 2004 koko alueen kattavat pesimälinnuston kartoituslaskennat, ja syksyllä 2003 sekä ke-

väällä 2004 seurattiin tiiviisti alueen muuttolinnustoa (Suomen ympäristökeskus, julkaisematon).

Pesimälinnuston pitkäaikaismuutoksia on esitelty mm. Viikki-kirjassa (Mikkola-Roos & Yrjölä 2000), Viikin-Vanhankaupunginlahden Life-projektissa laaditussa ekologisen tilan yhteenvedossa (Mikkola & Oesch 1998) sekä useissa linnustokatsauksissa, joista tuorein on Mikkola-Roosin (2000) selvitys vuosilta 1999–2000.

Seuraavassa esitellään lyhyesti pesimälinnuston muutoksia sekä pesimälinnuston ja muuttolinnuston nykytilaa. Yksityiskohtaisempi linnuston nykytilan ja sen viimeaikaisten muutosten kuvaus julkaistaan erillisenä selvityksenä (Mikkola-Roos ym., käsikirjoitus).

4.4.1. Pesimälinnusto v. 2004

Vanhankaupunginlahden Natura-alueen pesimälinnustoon kuului kesällä 2004 yhteensä 69 lintulajia, joiden yhteinen parimäärä oli 1 128. Pesimälinnusto oli kosteikkoalueelle varsin monipuolinen. Se käsitti nokikana mukaan lukien 11 lajia vesilintuja, neljä lajia rantakanoja, kuusi lajia kahlaajia, kaksi lajia tikkoja, 41 lajia varpuslintuja sekä yhden petolintu-, lokki-, haidakara-, kanalintu- ja kyyhkylajin. Varpuslintulajistossa oli mukana runsaasti metsä- ja pensaikkolajeja, mutta valtaosa varpuslintupareista oli kosteikkolintuja. Lajisto vaihtelee jonkin verran vuosittain, sillä aivan kaikki lajit eivät pesi alueella vuosi. Kesällä 2004 meriharakka, lapintiira ja kalalokki pesivät Vanhankaupunginlahdella Natura-alueen tuntumassa, mutta eivät itse Natura-alueella.

Selvästi runsaimmat vesilinnut olivat sinisorsa ja silkkiuikku, joiden määrä vuonna 2004 oli lähellä viime vuosien keskiarvoa (taulukko 2). Sinisorsat pesivät hajallaan eri puolilla aluetta. Silkkiuikut keskittyivät kahden Saunalahden edustan yhdyskuntaan, joista toinen sijaitsi niukasti Natura-alueen ulkopuolella (kuva 7). Viime vuosina nopeasti runsastuneita telkkiä pesi ennätyselliset 20 paria. Telkkä oli lahden kolmanneksi runsain vesilintu. Elinympäristönsä suhteen vaateliasta vesilinnuista lajistoon kuuluivat heinätavi (yksi pari) ja lapasorsa (kaksi paria). Pohjaeläimiä syöviä tukkasotkia pesi viisi paria. Punasotka sen sijaan puuttui lajistosta kokonaan. Punasotkan pesintä on viimeksi varmistettu 1990-luvun puolella. Uusiin tulokkaisiin kuuluva kyhmyjoutsen on vähitellen runsastunut, pesiviä pareja oli kesällä 2004 neljä. Myös nokikana on runsastunut viime vuosina. Vesilintujen yhteisparimäärä 258 oli hieman viime vuosien keskiarvoa suurempi.

Lokkilintuja Vanhankaupunginlahdella pesii niukasti (taulukko 2). Ainoastaan kalalokki pesii vuosittain. Kesällä 2004 kalalokkipareja oli viisi, mutta ne kaikki pesivät Natura-alueen ulkopuolella. Naurulokkien (14 paria) pesintäyritys epäonnistui alkuvaiheessa.

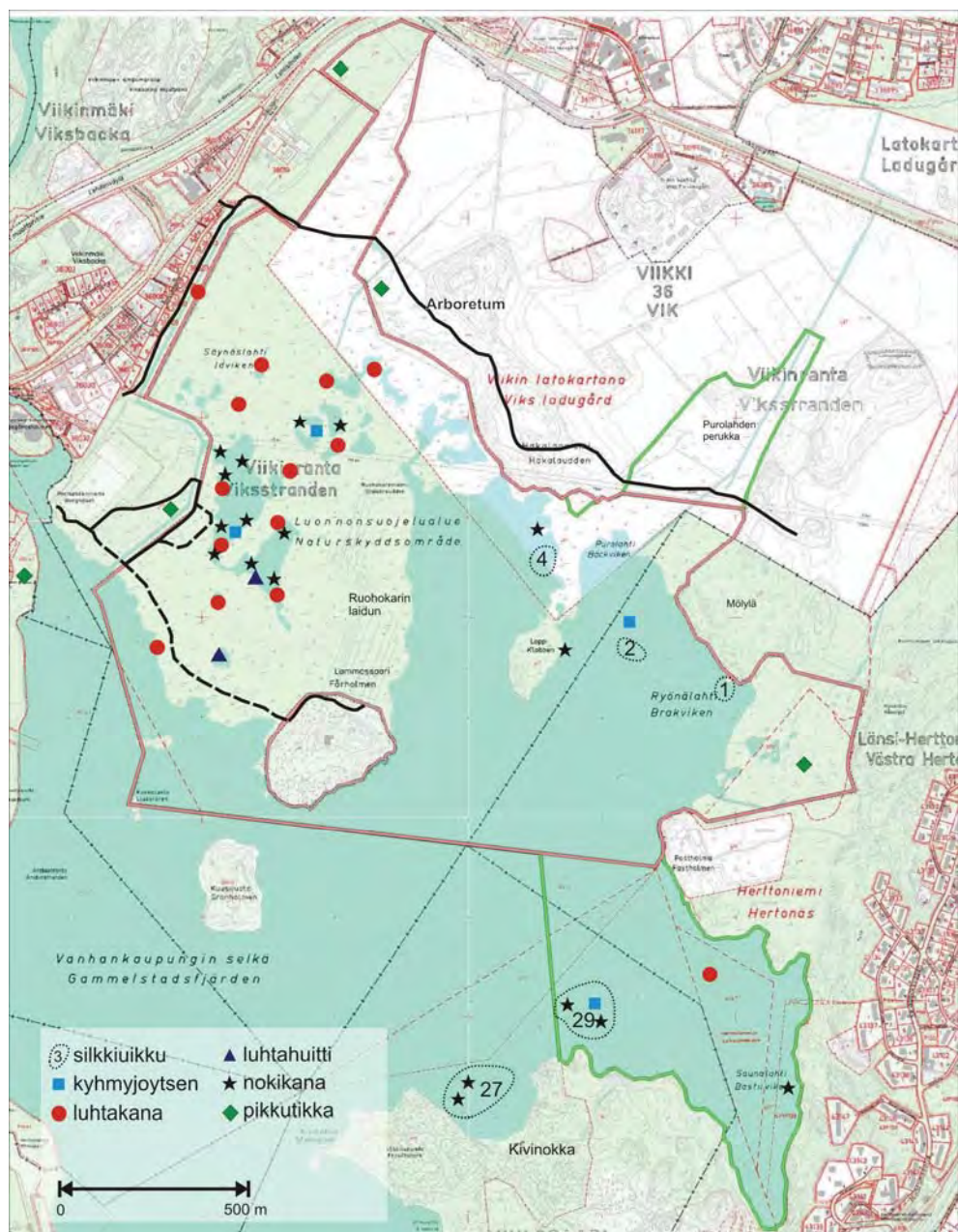
Rantakanoja tavattiin laskennoissa enemmän kuin lokkilintuja, mikä on lintuvesille poikkeuksellista. Luhtakanan reviierejä todettiin peräti 14 (taulukko 3), miltei kaikki Säynäslahden eteläosan lampareilla (kuva 7). Myös liejukanan ja harvinaisen pikkuhuitin reviiirit sijaitsivat lamparealueella.

Taulukko 2. Vanhankaupunginlahden pesivä vesi- ja lokkilinnusto vuosina 2000–2004. Natura-alueen lisäksi mukana on Arabianranta ja Kivinokka, joiden vesi- ja lokkilinnut hyödyntävät myös kosteikkoaluetta. Vuonna 2004 silkkiuikuista 36 ja nokikanoista 16 paria pesi Natura-alueella. Kaikki muut vesilinnut tavattiin Natura-alueelta. Aineisto: M. Mikkola-Roos/Suomen ympäristökeskus.

Laji/Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	k.a.
Silkkiuikku <i>Podiceps cristatus</i>	64	63	71	43	63	61
Kyhmyjoutsen <i>Cygnus olor</i>	2	4	4	2	4	3
Haapana <i>Anas penelope</i>	11	15	13	14	14	13
Harmaasorsa <i>A. strepera</i>	1	0	0	0	0	0,2
Tavi <i>A. crecca</i>	2	5	4	4	6	4
Sinisorsa <i>A. platyrhynchos</i>	92	99	136	78	123	106
Heinätavi <i>A. querquedula</i>	1	2	2	1	1	1
Lapasorsa <i>A. clypeata</i>	5	6	5	4	2	3
Tukkasotka <i>Aythya fuligula</i>	5	4	4	9	5	5
Telkkä <i>Bucephala clangula</i>	8	7	14	18	20	13
Tukkakoskelo <i>Mergus serrator</i>	1	1	1	1	2	1
Isokoskelo <i>M. merganser</i>	3	1	2	0	0	1
Nokikana <i>Fulica atra</i>	5	6	12	19	18	12
Naurulokki <i>Larus ridibundus</i>	0	0	1	1	0	0,4
Kalalokki <i>L. canus</i>	9	2	4	5	5	5
Kalatiira <i>Sterna hirundo</i>	0	0	1	1	0	0,4
Lapintiira <i>S. paradisaea</i>	0	0	0	1	1	0,4
Yhteensä pareja	209	215	274	201	264	233
Yhteensä. lajeja	14	13	14	14	12	13
Vesilintupareja	200	213	268	193	258	226
Vesilintulajeja	13	12	12	11	11	12
Lokkipareja	9	2	5	7	2	5
Lokkilajeja	1	1	3	4	2	2

Taulukko 3. Rantakanojen ja kahlaajien parimäärät Helsingin Vanhankaupunginlahdella vuosina 2000–2004 (M. Mikkola-Roos/Suomen ympäristökeskus). Meriharakka sekä osa pikkutylleistä ja rantasipeistä on pesinyt Natura-alueen ulkopuolella. Kesällä 2004 Natura-alueella pesi kolme paria rantasipejä ja yksi pari pikkutyllejä.

Laji	2000	2001	2002	2003	2004	k.a.
Luhtakana <i>Rallus aquaticus</i>	9	6	8	9	14	9
Luhtahuitti <i>Porzana porzana</i>	0	0	1	1	2	0,8
Pikkuhuitti <i>P. parva</i>	0	0	0	0	1	0,2
Liejukana <i>Gallinula chloropus</i>	0	0	0	1	1	0,4
Meriharakka <i>Haematopus ostralegus</i>	0	0	0	1	1	0,4
Pikkutylly <i>Charadrius dubius</i>	3	1	2	2	2	2
Töyhtöhyppä <i>Vanellus vanellus</i>	4	3	3	3	7	4
Taivaanvuohi <i>Gallinago gallinago</i>	3	1	4	5	6	4
Lehtokurppa <i>Scolopax rusticola</i>	1	0	1	0	1	0,6
Punajalkaviklo <i>Tringa totanus</i>	1	1	1	1	2	1,2
Rantasipi <i>Actitis hypoleucos</i>	10	6	6	6	7	7

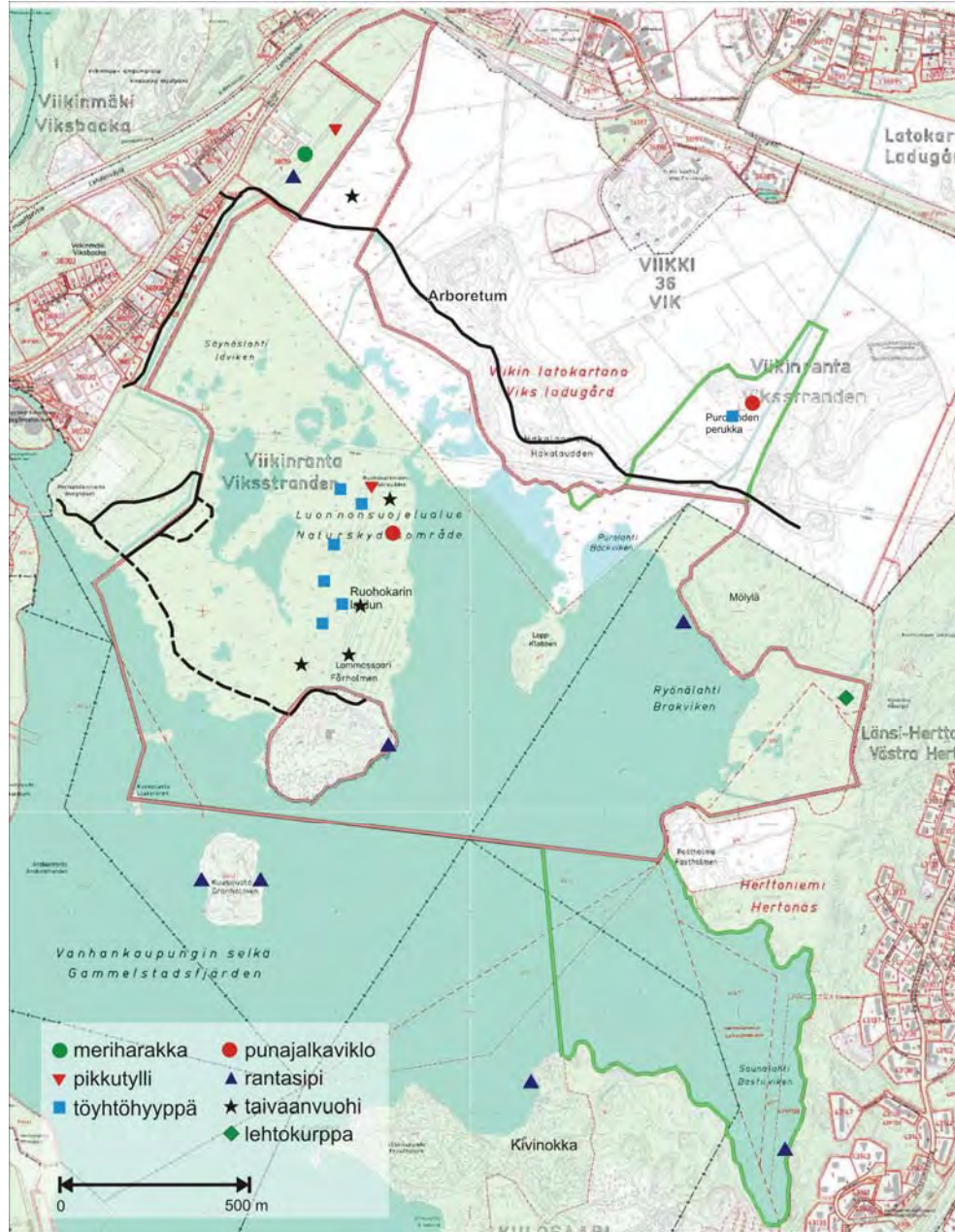

Kuva 7. Eräiden vesilintujen, rantakanojen ja pikkutikan pesimäpaikat kesällä 2004. Yksi pikkutikkapari pesi Kivinokan etelärannalla karttarajauksen eteläpuolella.

Vanhankaupunginlahden kaltaiset ruoikkoiset rannat eivät kunnolla sovellu kahlaajien pesimäpaikoiksi. Kahlaajia tavattiin kuitenkin kaikkiaan 25 paria, joista 17 pesi Natura-alueella. Huomattavin keskittymä oli Lammasaaren laidunalueella, jossa pesi kuusi paria työttöhyppiä ja alueen toinen punajalkaviklopari (taulukko 3, kuva 8). Purolahdella pesi kaksi lajia kahlaajia.

Varpuslinnuista runsaimpia olivat ruoikoiden lajit ruokokerttunen (335 paria), pajusirkku (116 paria) ja rytikerttunen (56 paria) sekä rantametsien ja -pensaikkojen pajulintu (47 paria), punavarpunen (33 paria) ja peippo (31 paria). Laidunalueille keskittyvien niittykirvisen (16 paria) ja keltävästärä-

kin (29 paria) määrä oli huomiota herättävän korkea. Tulokaslajeihin kuuluvat viiksitimali (16 paria) ja rastaskerttunen (6 paria) keskittyivät Säynäslahden lamparealueelle (kuva 9). Lampareilta tavattiin myös kaksi laulavaa ruokosirkkalintua. Laji on yleistynyt satunnaisvieras etelärannikon lintulahdilla.

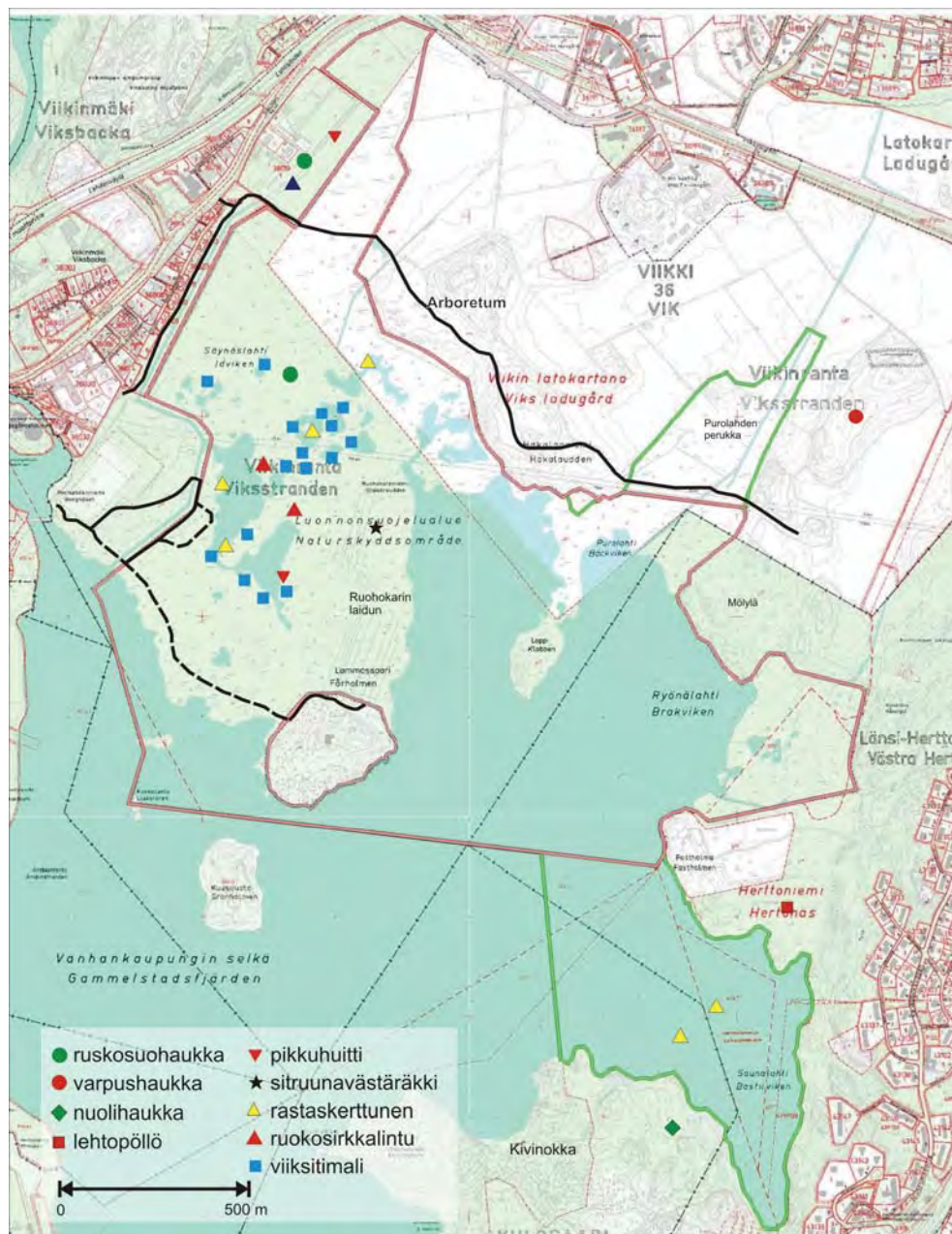
Kuva 8. Kahlaajien pesimäpaikat kesällä 2004. Miltei kaikki kahlaajat rantasiipiä lukuun ottamatta tavattiin laidunalueilta.

Harvinaisimpia pesimälintuja olivat kaulushaikara (yksi reviiri), ruskosuohaukka (pesintä) ja sitruunavästäräkki (yksi pari) sekä kuusi paria paria pikkutikkoja, joista kahden pesä sijaitsi Natura-alueella. Ruskosuohaukka

sai lentoon yhden poikasen. Pesintä oli ensimmäinen sitten vuoden 1993. Myös sitruunavästäräkin pesintä onnistui.

Uuttukyyhkyjä pesi Vanhankaupunginlahden alueella peräti 50 paria, joista yhdeksän Natura-alueen saarissa ja rantojen pöntöissä. Alueen uuttukyyhkykanta on pääkaupunkiseudun vahvin.

Nuolihaukka, varpushaukka ja lehtopöllö pesivät Natura-alueen tuntumassa. Nuolihaukka ja varpushaukka kävivät säännöllisesti saalistamassa kosteikkoalueella.

Kuva 9. Eräiden harvinaisten lintulajien reviirien sijainti kesällä 2004. Harvinaiset lajit keskittyivät Säynäslahden lamparealueelle. Sitruunavästäräkki pesi Ruohokarin laidunalueella. Varpushaukan, nuolihaukan ja lehtopöllön pesimäpaikat sijaitsivat Natura-alueen ulkopuolella.

4.4.2. Pesimälinnuston muutokset

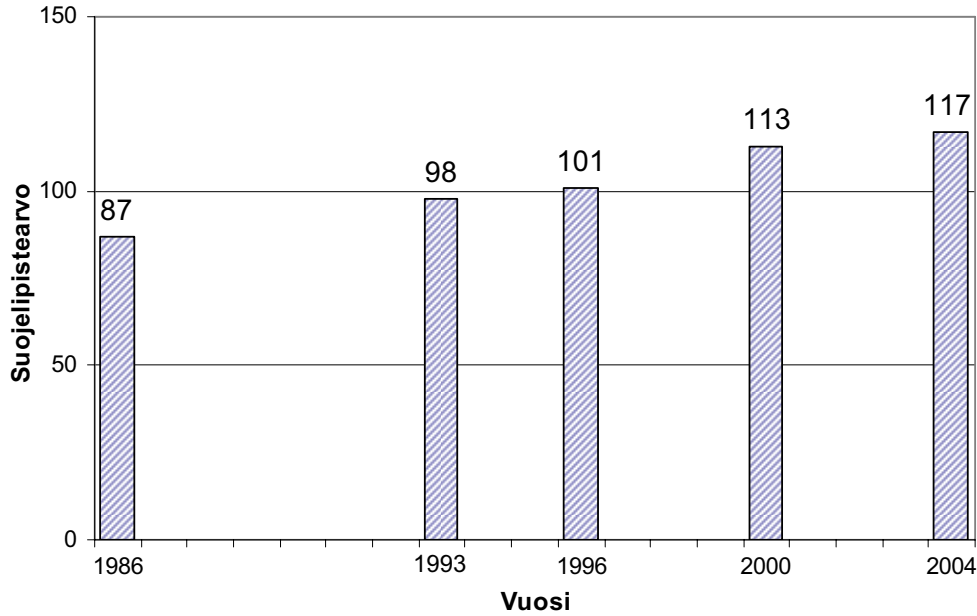
Vanhimmat linnustolaskennat Vanhankaupunginlahdelta on tehty 1940-, 1950- ja 1960-luvuilla (Lehtonen 1945, Eriksson 1962, 1966). Runsaan puolen vuosisadan aikana pesimälinnusto on muuttunut suuresti. Pesimälajistosta on hävinnyt kokonaan mustakurkku-uikku, punasotka ja naurulokki, jotka kuuluivat 1940-luvulla alueen runsaimpiin lintuihin. Vesilintujen kokonaisparimäärä on vähentynyt kolmannekseen 1940-luvulta. Erityisesti tukkasotka, punasotka ja nokikana ovat taantuneet (Mikkola-Roos & Oesch 1998). Näiden sukeltamalla ravintonsa hankkivien lajien taantuminen johtuu pohjaeläinten ja uposkasvien katoamisesta lahdelta veden laadun heikkemisen vuoksi (Hirvonen & Mikkola 1987). Alueen vesikasvillisuus ja pohjaeläimistö on edelleenkin niukkaa ja yksipuolista, mikä näkyy sukeltajasorsien ja nokikanan vähäisinä parimäärinä viime vuosienkin laskennoissa. Sotkat ja aiemmin runsas lapasorsa ovat kärsineet myös rantanittyjen umpeenkasvusta, suojaisten lampareiden ja lahdekkeiden vähenemisestä sekä naurulokin nopeasta häviämisestä. Vesilinnusto ei ole puhdistamojätevesien laskun päätyttyä palautunut, mutta ei enää taantunutkaan. Viime vuosina vesilinnusto on osoittanut elpymisen merkkejä. Uusina vesilintulajeina lahdelle ovat 1990-luvulta alkaen kotiutuneet kyhmyjoutsen, telkkä ja isokoskelo. Telkkä on hyötynyt tiheän pönttöverkoston perustamisesta. Myös alueen tiheä uuttukyyhkykanta pesii rantametsien ja saarten pöntöissä.

Lapasorsan ja sotkien lisäksi niittyjen umpeutumisesta ovat kärsineet kahlaajat, joista isokuovi on kadonnut kokonaan pesimälajistosta. Puna-jalkaviklo on laidunnuksen myötä palannut lahdelle ja myös työttöhyppäkanta on elpynyt lajin kotiuduttua uusille laidunniityille. Niittyjen varpuslinnusto on taantunut matalakasvuisten niittyjen ruoikoiduttua. Niittykirvisiä ja keltavästäräkkejä pesii enää laidunniityillä, jossa niiden kanta on viime vuosina vahvistunut. Ilman laidunnusta avomaalinnuille ei enää olisi soveliaita pesimäpaikkoja koko Vanhankaupunginlahdella.

Vanhankaupunginlahden luonnonolojen muutoksista ovat hyötyneet järviruoikoissa pesivät lajit ruokokertunen, rytikertunen ja pajusirkku, joiden parimäärät ovat nykyisin moninkertaiset viime vuosisadan puoliväliin verrattuna. Lahdelle on lisäksi kotiutunut useita eteläisiä järviruoikoiden tulokaslajeja.

Kosteikkolinnuston arvoa voidaan kuvata ns. suojelupistearvon avulla. Suojelupistearvo mittaa linnuston monipuolisuutta ja runsautta. Pistearvoon vaikuttaa ennen muuta harvinaisten lintulajien esiintyminen. Vanhankaupunginlahden kosteikkolinnuston suojelupistearvo lintuvesiensuojeluohjelmassa (Maa- ja metsätalousministeriön lintuvesityöryhmä 1981) esitetyllä tavalla laskettuna oli vuonna 2004 117 pistettä. Kansainvälisesti arvokkaan kosteikon rajana lintuvesiensuojeluohjelmassa pidettiin 80 pistettä. Linnuston suojeluarvo on kasvanut tuntuvasti 1980-luvulta alkaen (kuva 10).

Linnuston pitkäaikaismuutoksia on kuvattu yksityiskohtaisemmin Mikkola-Roosin ja Oeschin (1998) sekä Mikkola-Roosin ja Yrjölän (2000) julkaisuissa.

Kuva 10. Vanhankaupunginlahden kosteikkolinnuston suojeluarvon kehitys vuodesta 1986 alkaen lintuvesien suojeluohjelman mukaisella tavalla laskettuna. Mukana ovat ne vuodet, jolloin koko pesimälinnusto on tarkoin laskettu. Aineisto: Markku Mikko-la-Roos, Suomen ympäristökeskus.

4.4.3. Muuttoaikainen linnusto

Vanhankaupunginlahden arvoa lisää sen huomattava merkitys lintujen muuttoaikaisena ruokailu- ja levähdysalueena. Muuttajien määrät vaihtelevat vuodesta toiseen. Runsaimmat vesilinnut ovat keväisin silkkiuikku, sinisorsa, haapana ja isokoskelo, joita lahdelle kerääntyy parhaimmillaan useita satoja. Joinakin syksyinä vesilintumäärät ovat keväistäkin suurempia, mutta vuosittainen vaihtelu on huomattavaa. Muuton huippukohta ajoittuu keväällä jäidenlähdon jälkeiselle viikolle. Syksyllä muutto huipentuu elokuun jälkipuoliskolle. Vanhankaupunginlahti on eräs etelärannikon harvoista merenlahdista, joissa vesilintuja ei voi metsästää. Suurimmat määrät onkin todettu monena syksynä heti sorsastuksen alkamisen (20. elokuuta) jälkeen (Mikkola-Roos 2001). Pääkaupunkiseudulle kotiutuneet valkuposkihanhet ovat alkaneet viime vuosina vieraila Ruohokarin hoitoniityllä.

Syksyn 2003 huippupäivänä 22.8. Vanhankaupunginlahdella laskettiin 850 vesilintua ja 700 valkuposkihanhea. Runsaimpia sorsalintuja olivat sinisorsa, tavi ja haapana (taulukko 4). Keväällä 2004 vesilintuja laskettiin enimmillään hieman yli 1 200 yksilöä. Runsaimmat lajit olivat sinisorsa, tavi ja tukkasotka.

Vanhankaupunginlahti kerää muuttoaikoina myös runsaasti kahlaajia. Usein kahlaajia on tavattu kuitenkin enemmän Viikin pelloilla kuin kosteikolla. Kosteikon merkitys kahlaajien levähdys- ja ruokailualueena on kasvanut viime vuosina kahlaajien siirtyessä käyttämään lahden laidunalueita. Suurin osa lahdella tavatuista kahlaajista on ollut suokukkoja (enimmillään 500) ja liroja (300), mutta myös muita vikloja on tavattu merkittäviä määriä. Kahlaajien määrät vaihtelevat huomattavasti vuodesta toiseen mm. muutto-aikaisten sääolojen vuoksi. Syksyn 2003 suurimmat kertymät olivat melko

vaatimattomia, mm. 53 taivaanvuolta, 50 suokukkoa ja 55 liroa (taulukko 4). Kevään 2004 huippupäivänä 6.5. kirjattiin 150 suokukkoa, 120 liroa ja 33 mustavikloa.

Kosteikkoalueen ruoikot houkuttelevat muuttoaikoina runsaasti varpuslintuja, mutta niiden määriä ei tiedetä. Parhaina päivinä pelkästään ruokokerttusia on rengastettu lahdella useita satoja, joten varpuslintujen huippumäärät lienevät useita tuhansia yksilöitä.

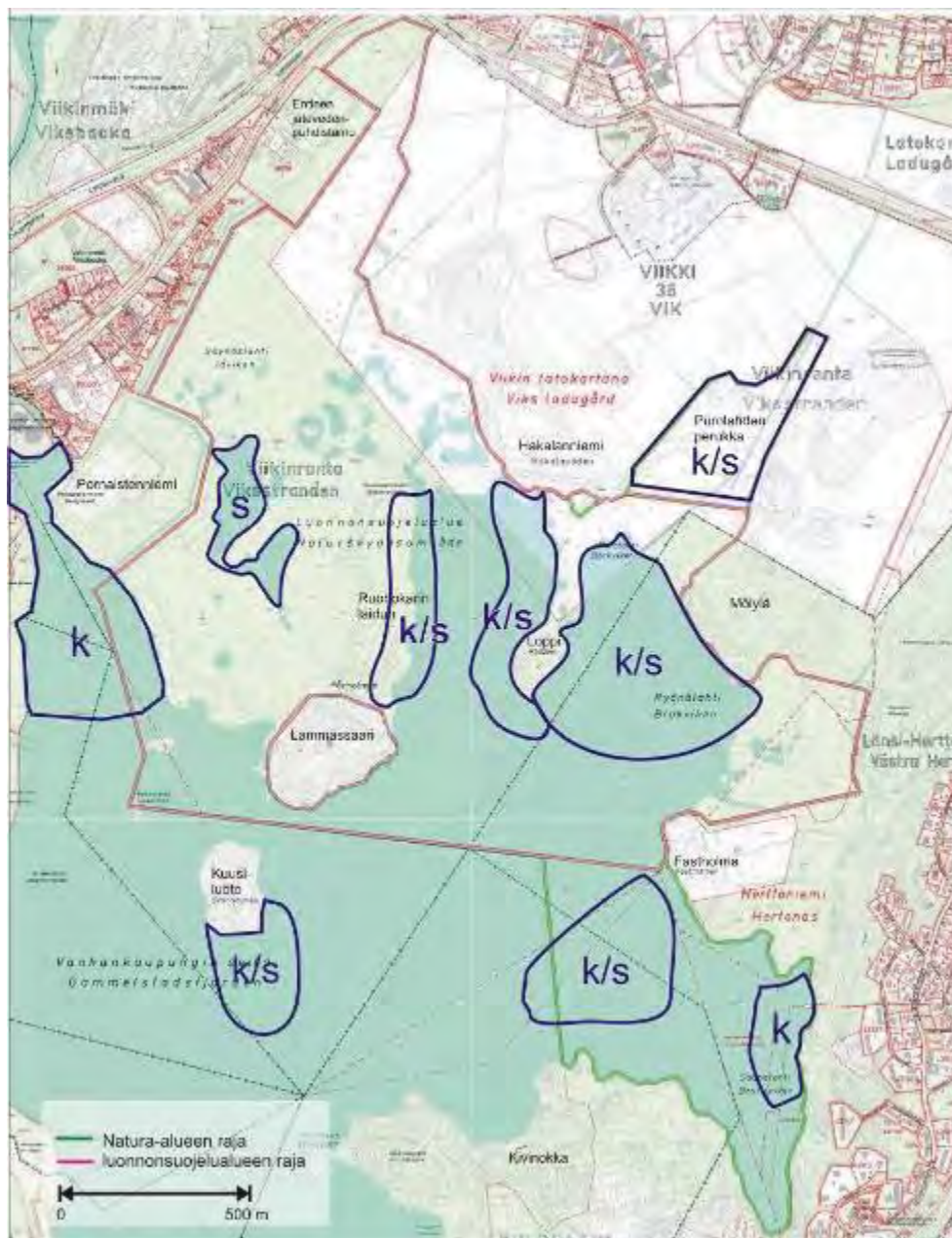
Taulukko 4. Vesilintujen ja kahlaajien enimmäismääriä Vanhankaupunginlahdella syksyllä 2003 ja keväällä 2004 (Aineisto: Lintulahdet Life / Suomen ympäristökeskus).

Laji	Syksy 2003		Kevät 2004	
	Päivä	Yksilöitä	Päivä	Yksilöitä
Silkkiuikku <i>Podiceps cristatus</i>	22.7.	99	14.5.	162
Laulujoutsen <i>Cygnus cygnus</i>	17.11.	7	6.4.	6
Haapana <i>Anas penelope</i>	27.8.	124	29.4.	200
Tavi <i>A. crecca</i>	22.8.	292	26.4.	303
Sinisorsa <i>A. platyrhynchos</i>	1.9.	460	7.4.	381
Jouhisorsa <i>A. acuta</i>	11.10.	3	17.4.	20
Heinätavi <i>A. querquedula</i>	3.8.	3	4.5.	8
Lapasorsa <i>A. clypeata</i>	22.8.	25	26.4.	37
Punasotka <i>Aythya ferina</i>	8.10.	24	17.4.	13
Tukkasotka <i>A. fuligula</i>	22.7.	49	3.5.	227
Telkkä <i>Bucephala clangula</i>	15.9.	17	16.4.	89
Uivelo <i>Mergus albellus</i>	23.10.	20	21.4.	22
Isokoskelo <i>M. merganser</i>	1.10.	143	3.5.	183
Nokikana <i>Fulica atra</i>	1.8.	114	16.4.	65
Taivaanvuohi <i>Gallinago media</i>	15.9.	53	29.4.	70
Suokukko <i>Philomachus pugnax</i>	30.8.	50	6.5.	150
Liro <i>Tringa glareola</i>	29.6.	55	6.5.	120
Mustaviklo <i>T. erythropus</i>	22.8.	5	6.5.	33
Valkoviklo <i>T. nebularia</i>	22.8.	19	29.4.	25

4.4.4. Kosteikkolintujen tärkeimmät lepäily- ja ruokailualueet

Kartta Viikin–Vanhankaupunginlahden alueen muuttolinnuille tärkeimmistä alueista on julkaistu Mikkola-Roosin ja Oeschin (1998) raportissa. Tietoja on täydennetty Mikkola-Roosin (2001) muuttolintuyhteenvedossa.

Osa alueella lepäilevistä linnuista käyttää hyväkseen koko Vanhankaupunginlahden vesialuetta tai rantoja, eikä niille pystytä osoittamaan muita tärkeämpiä alueita (mm. avovesillä kalastelevat lajit silkkiuikku, isokoskelo ja tiirat). Useimmat sorsalinnut ja kahlaajat sen sijaan suosivat tiettyjä alueita, jotka vaihtelevat muuttokauden edetessä. Varhain keväällä Vantaanjoen suu on tärkeä vesilintujen kerääntymäalue (kuva 11). Myöhemmin vesilinnut keskittyvät Saunalahden edustalle, Saunalahden itärannalle, Purolahdelle, Lopin länsipuolen vesialueelle, Ruohokarin hoitoniityn rantaan sekä Pornaistenniemen kahdelle suurimmalle lampareelle. Samat alueet ovat vesilintujen suosimia myös syksyisin. Lisäksi Kuusiluodon eteläpuoliselle alueelle kerääntyy runsaasti vesilintuja, erityisesti sotkia ja telkkiä sekä syksyisin silkkiuikkuja.

Kuva 11. Vesilintujen ja kahlaajien eniten suosimat muutonaikaiset ruokailu- ja oleskelualueet. k = kevätmuuton- ja s = syysmuutonaikainen kerääntymisalue.

Ruohokarin hoitoniitty on kahlaajien suosimaa aluetta sekä kevätmuuton että syysmuuton aikana. Kahlaajat viihtyvät parhaiten niityn eteläpään niemikkeessä. Purolahden perukka on arvokas kurppien levähdysalue niin keväällä kuin syksylläkin. Matalan veden aikaan kahlaajia kerääntyy myös Purolahden suulle, jonka vedestä paljastuneet lietteiköt ovat erityisesti suokukon, liron ja mustaviklon suosimia ruokailupaikkoja.

Lopin saari on loppukesällä ja syksyllä tärkeä harmaahaikaroiden lepäilypaikka.

4.4.5. Lintudirektiivin lajit ja uhanalaiset lajit

Vanhankaupunginlahden pesimälinnustoon kuuluu viisi EU:n lintudirektiivin liitteessä I mainittua lajia, jotka ovat kaulushaikara (vuodesta 2000 alkaen vuosittain), ruskosuohaukka (satunnaispesijä), luhtahuitti (lähes vuosittain), kalatiira (lähes vuosittain) ja pikkulepinkäinen (yksi pari, reviiiri autiona viime vuosina) (taulukko 5). Säännöllisesti alueella käyvät pesimäaikana ruokailemassa lapintiira ja palokärki, mutta niiden pesäpaikat sijaitsevat Natura-alueen ulkopuolella.

Muuttoaikoina alueella tavataan säännöllisesti useita muitakin lintudirektiivin lajeja, joista runsaimpia ovat:

- uivelo, muuttoaikoina muutamia kymmeniä, syksyn 2003 suurin määrä 20 ja keväällä 2004 22 yksilöä
- suokukko, suurin kevätmäärä 500 yksilöä, keväällä 2004 enimmillään 150
- liro, suurin kevätmäärä 305 yksilöä, keväällä 2004 enimmillään 120

Suomessa uhanalaisiksi arvioiduista lajeista (Rassi ym. 2001) pesimälinnustoon kuuluvat liejukana, pikkutikka ja rastaskerttunen, jotka kaikki ovat maassamme vaarantuneita. Pikkutikan säännöllisistä pesimäpaikoista kolme sijaitsee Natura-alueella. Liejukana pesii Säynäslahden lamparealueella ja rastaskerttuset Säynäslahden lampareilla ja Saunalahden ruokosarekkeissa. Vaarantuneisiin lajeihin lukeutuva naurulokki on pesinyt satunnaisesti vuoden 1993 jälkeen, jolloin lahden naurulokkiyhdyksen hävisi. Suomen säännöllisestä pesimälinnustosta hävinnyt heinäkurppa on alueella harvinainen, mutta jokasyksyinen vierailija (taulukko 5). Lajia tavataan Vanhankaupunginlahden laidunniityiltä.

Taulukko 5. Vanhankaupunginlahden Natura-alueella pesineet tai 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina säännöllisesti esiintyneet uhanalaiset lajit ja silmälläpidettävät lajit sekä EU:n lintudirektiivin liitteen I mukaan erityistä suojelua vaativat lintulajit. Alueella on satunnaisesti vierailut useita muitakin suojeltavia lajeja. Aineisto: M. Mikkola-Roos, Suomen ympäristökeskus.

Kunkin lajin kohdalla on lyhenteet uhanalaisuusluokista Uhanalaisten lajien II seurantar ryhmän mukaan. EX = hävinnyt, CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut. Lisäksi on merkitty luokka NT = silmälläpidettävä. Niitä ovat lajit, jotka eivät täytä varsinaisten uhanalaisten (CR, EN, VU) kriteerejä, mutta täyttävät lähes vaarantuneiden kriteerit. D = laji kuuluu lintudirektiivin liitteeseen I.

Pesivänä tavatut lajit

Laji	Luokitus	Esiintyminen	Natura-alueella
Kaulushaikara <i>Botaurus stellaris</i>	NT/D	Reviiri vuosina 1992, 1994, 1995, 2000–2003. Vuonna 2004 ei pesintää, koiras reviiirillä.	1 reviiiri
Ruskosuohaukka <i>Circus aeruginosus</i>	NT/D	Pesintäyritys vuonna 1993. Vuonna 2004 onnistunut pesintä.	1 pari
Luhtahuitti <i>Porzana porzana</i>	D	Vuosittain 0–15 reviiiriä. Vuonna 2004 2 reviiiriä.	0–15 paria

Ruisräikkä <i>Crex crex</i>	NT	Vuosina 1999 ja 2001 reviiiri Purolahden tulvaniityillä ja vuosina 2000 ja 2002 Ruohokarin niityillä.	1 pari
Liejukana <i>Gallinula chloropus</i>	VU	Reviiri vuosina 1993–1996 ja 2002–2004.	1 pari
Naurulokki <i>Larus ridibundus</i>	VU	Pesinyt vuoteen 1994 asti. Palasi pesimälajistoon yhden parin voimin vuosina 2002–2003. Vuonna 2004 14 paria yritti pesintää.	1 pari
Kalatiira <i>Sterna hirundo</i>	D	Vuosina 2002–2003 pesintä Pornaistenniemen lampareella. Ei pesinyt vuonna 2004.	1 pari
Käki <i>Cuculus canorus</i>	NT	Vuosittain 1–2 reviiiriä.	1 pari
Pikkutikka <i>Dendrocopos minor</i>	VU	Vuosittain 6–12 reviiiriä lahden rannoilla. Vuonna 2004 6 reviiiriä	3 vakituista pesäpaikkaa
Käenpiika <i>Jynx torquilla</i>	VU	Pesintä vuonna 1994.	
Kivitasku <i>Oenanthe oenanthe</i>	NT	Pesii vuosittain. Vuosien 1994–1996 kokonaisparimäärä 14 paria.	
Pensastasku <i>Saxicola rubetra</i>	NT	Pesii vuosittain.	2–6 paria.
Rastaskerttunen <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	VU	Vuosittain 1–3 reviiiriä. Vuonna 2002 4, 2003 5 ja 2004 6 reviiiriä.	6 paria
Pikkulepinkäinen <i>Lanius collurio</i>	NT/D	Pesii vuosittain. Vuosina 2000–2001 yksi pari.	1 pari

Säännölliset läpimuuttajat ja säännölliset ruokavieraat

Uivelo <i>Mergus albellus</i>	D	Säännöllinen muuttoaikoina	
Lapintiira <i>Sterna paradisaea</i>	D	Pesinyt Arabianrannassa 1992 sekä 2003–2004	Ruokavieras
Heinäkurppa <i>Gallinago media</i>	EX	Tavataan syysmuutolla säännöllisesti alueen niityillä. Päiväsummat vaihtelevat 1–3 yksilöön. Vuonna 2001 enimmillään 4–5 yksilöä.	2 parasta levähdysniittyä Natura-alueella
Liro <i>Tringa glareola</i>	D	Säännöllinen muuttoaikoina	
Suokukko <i>Philomachus pugnax</i>	D	Säännöllinen muuttoaikoina	
Selkälokki <i>Larus fuscus fuscus</i>	D	Säännöllinen muuttoaikoina	
Valkoselkätikka <i>Dendrocopos leucotos</i>	CR/D	Pesintäyritys vuonna 1994. Talvehtimisalue, vuosina 1994–1999. 1–2 lintua vuosittain. Talvella 2004–2005 2 yksilöä. Pesintä 2005.	Sopivasta ruokailualueesta 1/3 Natura-alueella
Palokärki <i>Dryocopus martius</i>	D	1 tai 2 pesivää paria lähialueilla	Ruokailupaikkoja

4.5. Muut eläimet

4.5.1. Kalasto

Vanhankaupunginselän kalasto tunnetaan hyvin, sillä alueella on tehty laajoja kalastotutkimuksia vuosina 1987–1997 (Mikkola-Roos & Oesch 1998). Tutkimuksissa on selvitetty mm. Vantaanjoen vaelluskaloja ja jätevesien vaikutuksia kalastoon. Natura-alueen puolella kalastotutkimuksia ei ole tehty.

Vanhankaupunginselällä elää runsaasti taloudellisesti merkittäviä kalalajeja. Lisäksi se on useiden kalalajien tärkeä poikastuottoalue. Poikastutkimuksissa Vanhankaupunginselkä on havaittu mm. merkittäväksi silakan, kuoreen ja tokkojen poikasalueeksi. Myös ahvenia, särkiä ja salakoita on joinakin vuosina saatu runsaasti poikasnuottauksissa. Vuonna 1996 tehdyissä koekalastuksissa saatiin eniten särkiä, jonka osuus oli runsas puolet kokonaissaaliista. Lisäksi ahvenia, kiiskiä, kuoreita ja pasureita kertyi saaliiseen runsaasti. Koekalastus tuotti saaliita kaikkiaan 15 kalalajista (Mikkola-Roos & Oesch 1998).

Myös Vanhankaupunginlahden lampareissa elää kaloja, joita mm. harmaahaikarat saalistavat. Lampareiden kalastoa ei ole selvitetty. Kalat pääsevät lampareisiin korkean meriveden aikana.

4.5.2. Pohjaeläimistö

Vanhankaupunginlahdelle on ominaista Vantaanjoen veden aiheuttama suolapitoisuuden aleneminen. Pohjaeläimistössä tämä näkyy suolapitoista vettä vaativien lajien vähytenä. Selkäveden pohjaeläimistö edustaa tyypillistä *Chironomidae-Tubificidae*-yhteisöä, jossa vallitsevina ovat surviaissääsken toukat (*Chironomidae*) ja *Tubificidae*-heimon harvasukasmadot. Pohjaeläimistö on yksipuolinen ja koostuu rehevöitymistä hyvin sietävistä lajeista.

Pohjaeläinten yksilötiheys on suuri, jopa yli 5 000 yksilöä/m², mutta biomassa vähäinen, n. 10 g/m². 1990-luvulla alueelle palautui joitakin merilajeja, mm. itämerensimpukka, mutta niiden osuus koko pohjaeläimistöstä oli vähäinen. Puhdistamojätevesien laskun päättyminen ei ainakaan vielä 1990-luvun puolivälissä näkynyt pohjaeläinten määrän tai biomassan kohtamisena (Mikkola-Roos & Oesch 1998).

Ruoikoiden lampareiden pohjaeläimistö on toisentyypinen kuin selkävesialueen pohjaeläimistö. Vuonna 1990 tehdyssä selvityksessä lampareiden pohjaeläinlajiston todettiin vaihtelevan erittäin paljon. Vallitsevina niissäkin olivat pienet harvasukasmadot ja surviaissääsken toukat. Pohjaeläinten biomassa oli parhaimmillaan 20–30 g/m². 1990-luvun puolivälissä lampareissa todettiin muitakin pohjaeläimiä, mm. vesiperhosen toukkia, kotiloita, juotikkaita ja vesisiroja. Mikkola-Roos & Oesch epäilivät pohjaeläimistön monipuolistumisen johtuvan vedenlaadun paranemisesta. Lampareiden pohjaeläimistä ei ole viime vuosina tutkittu. Vesikovuakuoriaisselvityksen yhteydessä löydettiin kesällä 2002 runsaasti vesisiroja, surviaissääsken toukkia ja useita lajeja kotiloita ja simpukoita (Ilmonen 2002).

4.5.3. Sudenkorennot ja vesikovakuoriaiset

Sudenkorennot ovat viime vuosina osoittautuneet yhdeksi käyttökelpoiseksi lintuvesien suojeluarvon kuvaajaksi. Sudenkorentoja on helppo tarkkailla ja useimmat lajit on melko helppo tuntea. Lisäksi muutama harvinainen laji elää lähes pelkästään lintuvesillä. Vanhankaupunginlahden sudenkorentolajistoa ja vesikovakuoriaislajistoa on tutkittu heinäkuussa 2002 (Ilmonen 2002).

Alueella havaittiin lentämästä kymmenen sudenkorentolajia, joista runsaimpia olivat isotytönkorento ja sirotytönkorento. Sudenkorentojen toukkia löydettiin vähän, vain 16 yksilöä neljästä tavallisimmasta aikuisena havaitusta lajista. Havaittu sudenkorentolajisto oli niukka ja yksilömäärät pieniä verrattuna muihin samaan aikaan Uudellamaalla tutkittuihin merenlahtiin, joista löydettiin yhteensä 20 sudenkorentolajia. Vanhankaupunginlahden lajisto oli verraten tavallista rannikkoseudun lajistoa. Uhanalaisia lajeja tai luontodirektiivin lajeja ei tavattu. Viikinojalla nähty kirjoukkokorento (26.8.2002 5–10 lentävää kerrallaan) on jokseenkin harvinainen, eteläinen pienten lampien, ojien ja pikkujokien laji.

Lampareiden rannoilta ja luhdilta tutkittu vesikovakuoriaislajisto oli huomattavasti sudenkorentolajistoa monipuolisempi ja runsaampi. Lajeja löydettiin 28 ja yksilöitä 175. Suurin osa lajeista oli sukeltajakovakuoriaisia (Dytiscidae) ja runsaimmat lajit pieniä lampareiden rantavyöhykkeestä tavattuja *Hygrotus*- ja *Hydroporus*-lajeja. Vesikovakuoriaislajisto oli pääosin hyvin tavallista lajistoa. Uhanalaisia tai luontodirektiivissä mainittuja lajeja ei tavattu. Harvinaisin havaittu laji oli *Graphoderus cinereus* -lampisukeltaja, jos tunnetaan vain kymmenkunta esiintymää Etelä-Suomesta. Kesällä 2002 lajia löydettiin eri puolilta lahtea, joten sitä todennäköisesti elää Vanhankaupunginlahdella pysyvä populaatio.

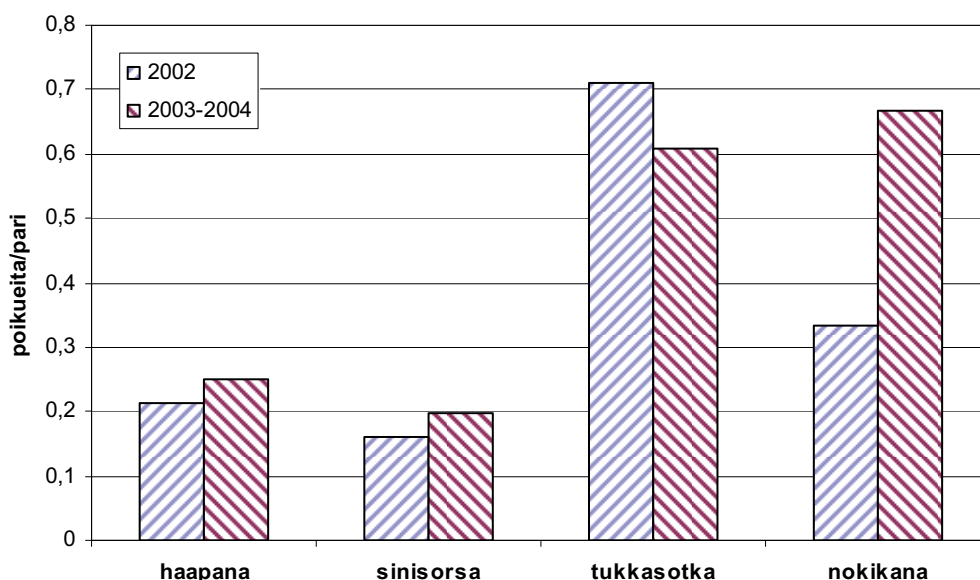
4.5.4. Petonisäkkäät

Vanhankaupunginlahdella elää vahva minkki- ja supikoirakanta. Näiden vierasperäisten tulokaspetojen pyynti aloitettiin elävänä pyytävillä loukuilla tulokaspetojen linnustolle aiheuttamien tappioiden vähentämiseksi 1990-luvulla. Varsinkin supikoirasaalis säilyi suurena useita vuosia. Viime vuosina saalismäärät ovat selvästi vähentyneet, vaikka pyyntiponnistus on pysynyt suunnilleen ennallaan, joten tulokaspetojen määrää on saatu vähennettyä. Vuonna 2003 saaliiksi saatiin 89 supikoiraa ja 4 minkkiä. Vuonna 2004 saalis oli 33 supikoiraa ja 6 minkkiä. Petoeläinten väheneminen näkyy vesilintujen poikastuoton kasvamisena.

Petopyynnin vaikutuksista vesilintuihin on saatu selkeää näyttöä Vanhankaupunginlahdella ja Espoon laajalahdella vuosina 2002–2004 tehdyssä kokeellisessa tutkimuksessa (Mikkola-Roos ym. 2005). Tulokaspetoja ei pyydetty ollenkaan vuonna 2002, mutta pyynti oli tehokasta kahtena seuraavana vuonna. Petopoistovuosina 2003 ja 2004 haapanapoikueiden määrä paria kohden kasvoi 18 %, sinisorsapoikueiden 22 % ja nokikanapoikueiden peräti 100 % verrattuna vuoteen 2002, jolloin petopoistoja ei tehty (kuva 12). Verrokkikosteikkojen poikastuotto laski samaan aikaan lähinnä heikkojen sääolojen vuoksi jopa 60–80 % vuoden 2002 lukuihin verrattuna. Tut-

kimus osoittaa pesätappioiden vähentyneen Vanhankaupunginlahdella peto-
poiston seurauksena; pesätappioiden vähettyä vesille selvisi entistä useampi
vesilintupoikue.

Vanhankaupungin lajistoon kuuluu myös alkuperäiseen eläimistöömme
kuuluvia petonisäkkäitä. Kettuja on kaksi paria ja myös kärppä ja lumikko
kuuluvat eläimistöön. Näädästäkin on ainakin yksi havainto viime vuosilta.

Kuva 12. Vesilintujen pesinnän onnistuminen (poikueita/pari) Vanhankaupunginlahdella ja Espoon Laajalahdella petorauhoitusvuonna 2002 ja petopyyntivuosina 2003–2004. Tukkasotkan muista lajeista poikkeava poikastuotto johtui todennäköisesti seurantavuosien oikukkaista vesioloista; kesävedenpinnan äkilliset nousut tuhosivat paljon tukkasotkan munapesiä. Aineisto: M. Mikkola-Roos, Suomen ympäristökeskus.

4.5.5. Muut lajit

Luontodirektiivin liitteen II lajeista Vanhankaupunginlahdella on tavattu saukko ja viitasammakko. Saukko lienee alueella satunnainen, havaintoja on mm. Viikin puhdistamon vanhasta poisto-*o*jasta. Viitasammakolla on joka-*ke*väinen kutupakka Saunalahden rannalla. Laji on tavattu myös Säynäslahdelta.

Helsingin kaupungin luontotietojärjestelmään (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004) on kertynyt runsaasti tietoja Vanhankaupunginlahden lajistosta. Lammassaari, Möylän metsäalue ja Fastholma on luokiteltu arvokkaiksi lepakkokohteiksi. Lepakkolajeista on tavattu pohjanlepakko, vesisiippa, viiksi- tai isoviiksisiippa ja korvayökkö. Maalla eläviä nisäkkäitä luontotietojärjestelmässä mainitaan 14 lajia, mutta ne eivät saukkoa lukuun ottamatta ole harvinaisia. Pikkujyrsijälajiston tutkiminen lisää lajimäärää.

Sammakkoeläimistä ja matelijoista Natura-alueella on tavattu viitasammakon lisäksi sammakko, rupikonna, kyy ja sisilisko. Vaskitsa on havaittu Hakalaniemessä. Saunalahdella elänyttä mölysammakkoa ei ole tavattu 1960-luvun jälkeen. Esiintymä on tulkittu istutetuksi.

Natura-tietokannassa luetelluista orvakoista (puilla kasvavia sieniä) luh-tanyhäkkä ja takkukarakka on löydetty Ruohokarilta, muut tietokannan sienilajit kasvavat Hakalanniemessä ja Pornaistenniemessä kosteikon rantametsissä.

Vuonna 2003 Viikissä aloitettiin kukkakärpäselvitys, jota jatkettiin myös seuraavana kesänä (Järveläinen 2003, 2004). Säynäslahden perukasta ja Hakalanniemestä on löydetty kaikkiaan 147 kukkakärpäslajia. Alue on osoittautunut kukkakärpästen kannalta erinomaiseksi. Merkittävimmät lajit ovat erittäin uhanalainen *Triclygmus primus* (havaittu Suomessa aiemmin vain Helsingin Kyläsaaresta ja Vuosaaren vanhalta maankaatopaikalta), vaarantunut *Neoscia interrupta* (hyvin harvinainen rehevien merenlahtien laji sekä *Eristalis alpina* (harvinainen, mahdollisesti vaeltava laji, jota tavataan yleensä yksitellen eikä edes kaikkina vuosina). Silmälläpidettäviä kukkakärpäslajeja on tavattu kuusi.

4.6. Alueen käyttö

4.6.1. Virkistyskäyttö

Vanhankaupunginlahti on hyvin suosittu lintuharrastuskohde. Aluetta käytetään lisäksi muuhun ulkoiluun. Alueen poikki Herttoniemestä Viikkiin kulkeva ulkoilutie on suosittu kuntoilu- ja pyöräilyreitti, jota käytetään myös työmatkoihin. Talvisin reitti on hiihtolatuna. Kalastus ja sorsastus sekä veneily ja ruoikkoalueilla liikkuminen merkittyjen reittien ulkopuolella kesäaikaan eivät ole Vanhankaupunginlahdella sallittuja. Vesialuetta käytetään jonkin verran myös pilkkiongintaan.

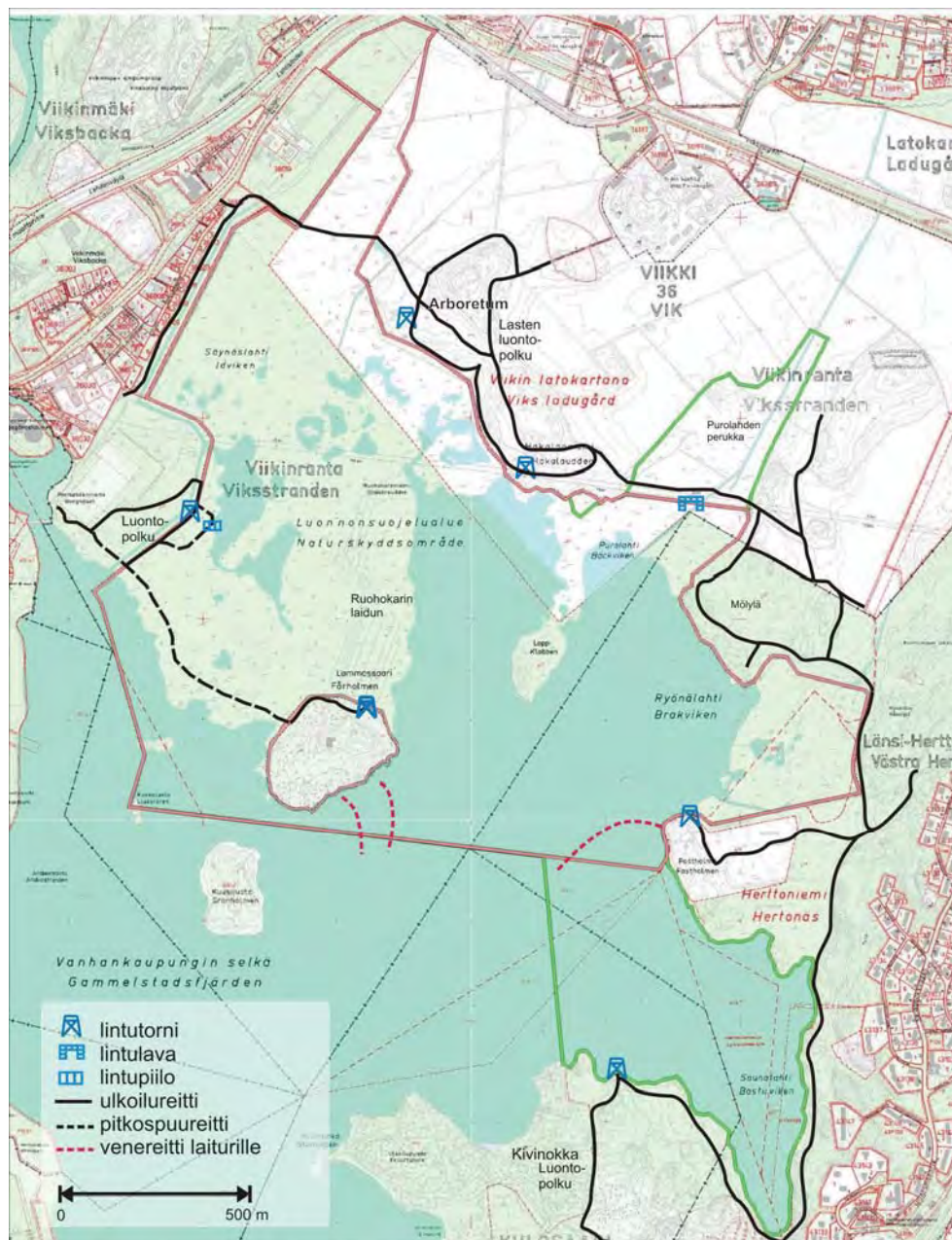
Retkeily-, opetus- ja ulkoilukäyttö. Vanhankaupunginlahdella on kaikkiaan kuusi lintutornia, joista on näkyvyys koko avovesialueelle ja suurimpiin ruoikkoalueen lampareisiin. Tornit sijaitsevat Kivinokassa, Fastholmassa, Hakalanniemellä (kaksi tornia), Pornaistenniemellä ja Lammassaaren pohjoisrannalla (kuva 13). Hakalanniemen lamparealueella on lisäksi matala lintupiilo, josta voi lintuja häiritsemättä tarkkailla lampareen lintuja. Puro-lahdelle pystytettiin syksyllä 2004 matala lintulava, joka soveltuu hyvin esim. koululaisryhmien käyttöön. Kaikille torneille johtaa hyväkuntoinen reitti. Lammassaaren tornille ja Hakalanniemen lintupiilolle johtaa pitkospuureitti. Muut katselupaikat sijaitsevat kiinteällä maalla kosteikon rannoilla. Hakalanniemen torneja käyttää opetukseen mm. Gardenian luontokoulu. Muut, pidemmän kävelymatkan päässä sijaitsevat tornit ovat lähinnä luontoharrastajien ja muiden luonnossa liikkujien käytössä. Myös itärannalla sijaitsevaa Mölylän kalliota käytetään paljon lintujen tarkkailupaikkana. Mölylän metsän läpi kulkee ulkoilureitti ja kalliolla käy runsaasti muitakin ulkonaliikkujia.

Vanhankaupunginlahti lähiympäristöineen on pyritty säilyttämään mahdollisimman rauhallisena alueena, joten lintujen katselupaikkojen lähelle ei ole järjestetty pysäköintiä. Tornit sijaitsevat muutaman sadan metrin päässä lähimmistä kadunvarsien ja piha-alueiden pysäköintipaikoista. Kivinokassa on kuitenkin pieni pysäköintialue, sillä Kivinokan lintutorni ja luontopolku

soveltuvat myös liikuntarajoitteisille. Luontopolku on erityisesti suunniteltu näkövammaisille.

Vanhankaupunginlahden rantojen lähellä on lisäksi retkeilyä ja ulkoilu-käyttöä palvelevia ja monipuolisia kohteita, mm. Hakalanniemen arboretum sekä Pornaistenniemen luontopolku. Hakalanniemessä on myös lapsille tehty luontopolku. Polkuun liittyviä opasvihkosia on saatavissa Gardeniasta myös ruotsinkielisenä.

Alueesta on tehty monipuolinen esite, joka palvelee retkikarttana niin omatoimisia retkeilijöitä kuin opetuskäyttöäkin varten. Retkikartasta on saatavissa suomen-, ruotsin- ja englanninkielinen versio. Myös polkujen ja reitien varsilla on opasteita ja luonnosta kertovia tauluja.

Kuva 13. Vanhankaupunginlahden lintutornit, pitkospuureitit ja muut ulkoilijoiden suosimat reitit sekä Lammassaaren ja Fårholman laitureille johtava venereitti.

Lammassaaren ja Kuusiluodon käyttö. Lammassaari ja Kuusiluoto sijaitsevat pitkospuureitin päässä keskellä Vanhankaupunginlahtea. Lammassaari on luonnonsuojelualan ympäröimä mutta ei kuulu luonnonsuojelualueeseen. Kuusiluoto sijaitsee luonnonsuojelualan ja Natura-alueen ulkopuolella, mutta sinne kuljetaan maitse luonnonsuojelualan läpi. Lammassaaren johtavan pitkospuureitin pituus on noin 800 metriä. Molemmat saaret ovat Helsingin omistuksessa, ja niissä on vanhoja lomamökkejä ja suojeltavia huviloita. Saaret on vuokrattu virkistyskäyttöön. Saaret pyritään säilyttämään luonnonsuojelualueelle soveltuvassa virkistyskäytössä vuonna 1995 laaditun yleissuunnitelman (Prittinen 1995) mukaisesti.

4.6.2. Kaavatilanne

Vanhankaupunginlahden Natura-alue on merkitty Helsingin yleiskaava 2002:ssa luonnonsuojelualueeksi. Kaavassa nykyistä luonnonsuojelualuetta on laajennettu kattamaan koko Purolahden perukan ja Saunalahden. Molemmissa rajaus on Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura 2000 -rajauksen mukainen. Lammassaari ja Kuusiluoto on merkitty virkistysalueiksi.

Vanhankaupunginlahden lähelle on osoitettu uutta asutusta Lahdentien ja Kehä I:n varteen. Myös Pornaistenniemen ja Arabianrantaan on tulossa uusia asuinrakennuksia. Lähiympäristön rakentaminen lisää tulevaisuudessa huomattavasti Vanhankaupunginlahden retkeily- ja virkistyskäyttöä.

4.6.3. Kävijätutkimukset

Rakennusviraston on selvittänyt Vanhankaupunginlahden käyttöä vuosina 2003 ja 2004 (V. Koskikallio). Aineiston keräys alkoi keväällä 2003 Metsähallituksen lomakkeen pohjalta tehdyn kyselyselvityksen avulla. Vastauksia saatiin 524. Vastausten perusteella aluetta arvostetaan ja sen toivotaan säilyvän monipuolisena luontokohteena. Useat vastaajat toivoivat myös luonnonsuojelualan laajentamista. Tarkempi selvitysyhteenveto valmistuu kesällä 2005.

Rakennusvirastolla ja liikuntavirastolla on ollut käytävissä kolme kävijälaskuria, joiden avulla on selvitetty ulkoilijoiden määriä mm. Säynäslahden ylittävällä reitillä sekä Lammassaaren pitkospuureitillä.

4.7. Aiemmat kehittämis- ja kunnostussuunnitelmat

Vanhankaupunginlahden hoitotoimet aloitettiin vuonna 1991, jolloin puhdistamon vanhan poisto-ojan itäpuolisilla lampareilla tehtiin koeruoppaus. Ruoppauksessa osasta lampareita poistettiin pohjalietettä 70–80 cm:n syvyyteen, lampareen reunaosia käsiteltiin telaruoppaajalla ja niihin levitettiin geotekstiiliä estämään järviruo'on uusi kasvu. Vuosina 1991 ja 1992 alueelle perustettiin kahlaajaranta ja istutettiin leveäosmankäämiä (tarkemmin Mikkola-Roos & Oesch 1998, Viitasalo 2000).

Lammassaaren pohjoispuolella on vuodesta 1993 alkaen hoidettu Ruohokarin rantaniittyä. Hoitotoimet aloitettiin syksyllä 1993 niittämällä viiden hehtaarin laajuinen alue järviruoikon valtaamaa entistä peltoa. Seuraavana syksynä niittoaluetta laajennettiin kolme hehtaaria ja koko alue aidattiin.

Kesäkuussa 1995 tätä kahdeksan hehtaarin aluetta alettiin laiduntaa lehmillä. Laidunnusta on jatkettu sen jälkeen vuosittain.

Vuonna 1993 Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueelle laadittiin hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka kattoi vuodet 1994–2003 (Malinen 1993). Suunnitelmassa esitettyjä toimenpiteitä saatiin toteutettua mm. kolmivuotisessa Viikin-Vanhankaupunginlahden Life-projektissa vuosina 1997–2000. Projektin tavoitteena oli kosteikon monimuotoisuuden lisääminen parantamalla vesi- ja niittyeliöstön elinoloja. Projektin osana tehostettiin myös luonnonsuojelualan tutkimusta ja laadittiin alueen ekologista tilaa, kunnostusmahdollisuuksia ja hoitokeinoja käsittelevä laaja yhteenveto (Mikkola-Roos & Oesch 1998). Lisäksi parannettiin retkeilymahdollisuuksia ja luonnosteltiin luonnonsuojelualan toista hoito- ja käyttösuunnitelmaa (Anon. 2001). Kunnostustoimenpiteistä toteutettiin Purolahden laidunalueen salaajitus, joka teki mahdolliseksi alueen niittämisen ja laidunnuksen. Ruohtokarin laidunalueetta laajennettiin mm. kahlaajien elinolojen parantamiseksi. Retkeilymahdollisuuksia parannettiin rakentamalla Pornaistenniemen ja Fastholmaan uudet lintutornit ja Säynäslahden lamparealueelle piilokoju sinne johtavine pitkospuureitteineen. Alueelle järjestettiin myös opastettuja retkiä ja luonnonsuojelualan valvontaa tehostettiin. Life-projektin yhteydessä selvitettiin myös mahdollisuuksia veden patoamiseen Hakalalannien lounaispuoliselle lamparealueelle.

Vuonna 2003 alkaneen Lintulahdet Life -hankkeen osana Säynäslahden lamparealueelta niitettiin elokuussa 2004 ruoikkoa. Purolahdelle rakennettiin syksyllä 2004 uusi lintujentarkkailulava alueen läpi kulkevan ulkoilureitin varteen. Lintulahdet Life -hankkeen tärkeimpänä tavoitteena on muuttolinnuston elinolojen turvaaminen. Hanke jatkuu vuosina 2005–2007.

4.7.1. Linnustonsuojelutavoitteiden toteutuminen

Vanhankaupunginlahden hoitotoimet on pyritty toteuttamaan linnuston ehdoin. Hoito- ja kunnostustoimien ansiosta vesilinnuston ja avomaalinnuston parimäärien väheneminen on saatu pysäytettyä ja aivan viime vuosina kääntymään nousuun. Kokonaan uusiakin lintulajeja on kotiutunut Vanhankaupunginlahden kunnostetuille alueille, ja pesimälinnuston suojelupistearvo on kasvanut. Laidunnus on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi kahlaajalajiston ja niittyalueiden varpuslinnuston palauttamisessa. Hoitoniitty houkuttelee runsaasti vesilintuja ja kahlaajia myös muuttoaikoina. Lampareiden ylläpito on tuonut muutoksia, joita toimenpiteitä suunniteltaessa ei osattu edes arvata: harvinaisista lajeista erityisesti luhtakana, rastaskerttunen ja viiksitimali ovat mieltyneet osin keinotekoisesti avoimena pidettyyn lamparealueeseen. Lampareiden merkitys vesilintujen muutonaikaisena ruokailualueena on myös kasvanut.

Tuorein osoitus hoitotoimien onnistumisesta on vesilintujen viimeaikainen poikastuoton paraneminen. Vesilintujen pesinnät onnistuivat Vanhankaupunginlahdella huonosti koko 1990-luvun ajan. Viime vuosina vesilintujen poikastuotto on selkeästi kasvanut tehokkaan pienpetopyynnin ansiosta (ks. s. 40). Hoitotoimien tulokset näkyvät myös linnuston suojelupistearvon huomattavana kohoamisena (kuva 10, s. 33).

5. HOIDON JA KÄYTÖN TARVE JA TAVOITTEET

Vanhankaupunginlahti muodostaa hyvin monimuotoisen luontokokonaisuuden, jolla on sekä luonnonsuojelullisia, kulttuurihistoriallisia että maisemasuojelullisia erityisarvoja. Lahden luonnonolot ovat muuttuneet suuresti 1900-luvun aikana. Nämä muutokset ovat olleet luonnon monimuotoisuuden ja alueen maisemakuvan kannalta pääosin haitallisia.

Alueen kunnostus ja hoitaminen aloitettiin 1990-luvun alussa. Hoitokeinoina on käytetty ruoppauksia, ruoikon niittoja ja laidunnusta. Toimenpiteet ovat vaikuttaneet myönteisesti linnustoon ja parantaneet kosteikon maisema-arvoja. Useat lintulajit pesivät lähes pelkästään hoidetuilla alueilla, joihin kerääntyy runsaasti lintuja myös muuttoaikoina. Hoidon piiriin on toistaiseksi saatu vain osa niistä alueista, joiden hoitaminen on tarpeen, jotta alue saadaan säilymään monimuotoisena ja edustavana luontokohteena. Lisäksi toteutuneista toimenpiteistä saatu hyöty jää lyhytaikaiseksi, ellei hoitotoimia jatketa, sillä järviruoko valtaa hoitamatta jätetyt niityt uudelleen muutamassa vuodessa.

Vanhankaupunginlahden hoito- ja käyttösuunnitelmassa on keskeisenä tavoitteena jatkaa niitä hoitotoimia, joista on saatu myönteisiä kokemuksia, ja osoittaa uusia hoito- ja kunnostusmahdollisuuksia. Toimenpiteiden kohdistaminen erityisesti vesilintujen suosimille alueille sekä kahlaajalinnuille ja avomaalinnuille soveliaiden alueiden laajentaminen ovat Natura-alueen suojelutavoitteiden mukaisia.

Virkistyskäyttötärpeiden sisällyttäminen suunnitelmaan on erityisen tärkeää, sillä Vanhankaupunginlahti sijaitsee miltei keskellä Helsinkiä ja on ulkoilukohteena maamme suosituimpia suojelualueita. Virkistyskäyttöä on ohjattava niin, että linnuston ja muun eliöstön tarkkailuun on hyvät mahdollisuudet, ilman että siitä on haittaa alueen suojeluarvoille.

Haitallisista muutoksista ja alueen käytöstä syntyy hoidon ja käytön suunnittelun sekä erilaisten toimenpiteiden tarve. Keskeiset tavoitteet ovat:

1. Turvata alueella tavattavien luontodirektiivin luontotyyppien säilyminen sekä tarvittaessa parantaa niiden luonnontilaa ja edustavuutta sekä merkitystä linnuille.
2. Turvata ja parantaa alueen sopivuutta lintudirektiivin liitelajien ja muiden muuttolintujen pesimä- ja levähtämisalueena.
3. Tehostaa alueen rantalaidunnusta.
4. Turvata alueen maisemallisten erityispiirteiden säilyminen
5. Vähentää linnustolle haitallisten pienpetojen määrää.
6. Ohjata ja kehittää alueen virkistyskäyttöä niin, ettei siitä ole haittaa luontoarvoille ulkoilijamäärien lisääntyessä.
7. Tehostaa luonnonsuojelualueen tuntemusta
8. Vaikuttaa lähiympäristön maankäyttöön ja muuhun toimintaan siten, että Natura-alueen suojelu tulee otetuksi huomioon yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Tärkeänä osana suunnitelmassa on vuosina 2003–2007 toteutettava Lintulahdet Life -hanke, jonka tavoitteena on erityisesti etelärannikon kosteik-

kojen muuttolinnuston suojele. Lintulahdet Life -hanketta valmisteltaessa Vanhankaupunginlahdelta on ennakolta valittu toimenpidealueita. Toimenpidealueiden valinta perustui aiemmin koottuihin tietoihin ja Viikin-Vanhankaupunginlahden Life-projektissa vuosina 1997–2000 saatuihin kokemuksiin

5.1. Luonnonarvoihin vaikuttavat tekijät

5.1.1. Umpeenkasvu

Vanhankaupunginlahden luonnontilaan ovat aiemmin vaikuttaneet eniten jätevedenpuhdistamoista kulkeutuneet ravinteet. Nykyisin huomattavia ravinnemääriä kulkeutuu enää Vantaanjokea pitkin, ja lahti on hitaasti toipumassa ravinnepäästöistä. Ruoikon umpeenkasvu on muodostunut merkittävimmäksi Vanhankaupunginlahden luonnontilaan vaikuttavaksi tekijäksi. Erityisesti lampareiden ja avovesilahdekkeiden umpeutuminen on muuttanut alueen luonnonoloja. Matalakasvuiset niityt ovat myös vähentyneet järviruo'on leviittäytymisen vuoksi. Muutokset ovat suosineet joitakin lajeja, mutta enimmäkseen ne ovat olleet haitallisia luonnon monimuotoisuudelle.

Erityisesti Säynäslahti on viime vuosikymmeninä kasvanut umpeen. Umpeenkasvua on selvitetty ilmakuvien ja kasvillisuuskartoitusten avulla. Vuosina 1932–1992 Säynäslahden lampareiden pinta-ala väheni hieman alle puoleen (Mikkola-Roos & Yrjölä 2000). Umpeenkasvu johtui järviruoikon leviittäytymisestä, jota ravinteisuuden lisäksi auttoi maankohoaminen. Lampareiden umpeenkasvu on jatkunut nopeana 1990-luvun alun jälkeenkin: vuonna 1994 tehdyssä kasvillisuuskartoituksessa Säynäslahden eteläosassa todettiin 21 lampareita, mutta vuonna 2004 niistä oli jäljellä enää 14. Uusia kasvisarekkeita ja lampareita ei ole muodostunut Vanhankaupunginlahdelle samaa vauhtia kuin vanhoja on umpeutunut. Mosaiikkimainen, vesialueiden pirstoma ruoikko on vähitellen muuttunut yksipuoliseksi, kuivaksi ruokoluhdaksi, jossa on vapaata vettä niukasti, monin paikoin ei ollenkaan.

Kosteikon muissa osissa umpeenkasvu ei ole ollut yhtä nopeaa kuin Säynäslahdella. Selvimmät muutokset ovat tapahtuneet Lopin saaren ja Hakalanniemen välissä sekä Saunalahden suulla.

Umpeenkasvu on ollut haitaksi erityisesti vesilinnuille, joiden määrät ovat laskeneet pieneen osaan 1900-luvun puolivälistä. Toisaalta vesilintujen tarvitsemat suoja- ja ruokailupaikat ovat lisääntyneet Saunalahdella ja Saunalahden merkitys vesilinnustolle on kasvanut. Suurin osa lahden silkkiuikuista pesii nykyisin Saunalahden ruokosaarekkeissa.

Säynäslahden lampareiden umpeenkasvu ei näytä toistaiseksi hidastuneen muualla paitsi kunnostetuilla kohteilla. Lamparealue on useiden lintulajien merkittävä pesimäpaikka. Selvimmin lampareille keskittyvät rantakanat, viiksitimali ja rastaskerttunen. Lampareet ovat muuttoaikoina tärkeitä vesilintujen ruokailupaikkoja, sillä niissä on runsaasti uposkasvillisuutta toisin kuin Vanhankaupunginlahden muilla vesialueilla. Lampareiden umpeenkasvu aiheuttaisi koko Vanhankaupunginlahden linnuston huomattavan yksipuolistumisen.

Ruoikkoalueiden umpeenkasvun pysäyttämiseksi on yleisimmin käytetty kesävedenpinnan nostoa, niittoa, ruoppauksia ja juurakoiden poistoa. Pinnannostoa ei voida toteuttaa Vanhankaupunginlahdella ja myös vesialueella tehtävät niitot ovat epävarmoja veden mataluuden ja tiheän, monin paikoin mättäitä muodostavan kasvillisuuden takia. Koneellisesti tehtävä juurakoiden poisto, lampareiden avartaminen ja luhdilla tehtävä järviruo'on niitto ovat sitä vastoin mahdollista. Toimenpiteitä tarvitaan Säynäslahdella ja Hakalanniemen edustalla. Muualla avovesialueiden ylläpitäminen ei toistaiseksi ole tarpeen.

5.1.2. Muut kasvillisuuden muutokset

Vanhankaupunginlahden kosteikkokasviyhteisöistä vaihettumissuot ja rantasuot, kosteat suurruohoniityt ja matalat merenrantaniityt kuuluvat luontodirektiivin luontotyyppisiin. Alueen vaihettumissuot ja rantasuot ovat enimmäkseen ruokoluhtia. Niitä on lähes kaikilla rannoilla, laajimmat kuviot sijaitsevat Säynäslahdella. Vaihettumis- ja rantasoihin kuuluvia matalakasvuisia saraluhtia on niukasti, lähinnä Purolahdella ja kapeina vyöhykkeinä saarten rannoilla. Suurin osa saraluhdistista on muuttunut ruokoluhtiksi rantojen rehevöidyttä ja perinteisen laidun- ja niittokäytön loputtua. Tiheää ruovikkoa kasvavien kuivahtaneiden luhtien ja umpeenkasvaneiden niittyjen kasvistollinen ja linnustollinen arvo on vähentynyt ja monien vesilintujen ja kahlaajien suosimat avoimet, matalakasvuiset rannat ovat lähes hävinneet alueelta. Niittyjä on viime vuosina kunnostettu ja alettu laiduntaa. Laidunalueiden laajentaminen on perusteltua linnuston ja kasvillisuuden monimuotoisuuden kannalta.

Suurruohoniittyjä on siellä täällä kapeana, katkonaisena, heikosti kehittyneenä vyöhykkeenä ruokoluhtien ja rantapuuston välissä. Suurruohoniittyjen ala on viime vuosina pienentynyt järviruo'on runsastumisen vuoksi. Alueella ei kuitenkaan ole edustavia suurruohoniittyjä, joiden hoitaminen olisi luontotyyppin suojelun kannalta tarpeen. Matalakasvuisia merenrantaniittyjä on Purolahden perukassa ja Hakalanniemen etelärannalla. Purolahden niitty säilyy niin kauan kuin aluetta laidunnetaan. Hakalanniemen pieni rantaniitty on vähitellen pensoittumassa.

Kosteikkoalueella ei kasva sellaisia kasvilajeja, joiden kasvupaikkojen hoitaminen olisi perusteltua tai joiden kasvupaikat tulisi rajata toimenpidealueiden ulkopuolella.

5.1.3. Vierasperäiset pienpedot

Alueen vahvaa minkki- ja supikoirakantaa on rajoitettu loukkupyynnin. Viime vuosina saalismäärät ovat selvästi vähentyneet, vaikka pyyntiponnistus on pysynyt suunnilleen ennallaan. Vesilintujen poikastuotto on kasvanut sitä mukaa kuin vierasperäisiä petonisäkkäitä on saatu vähennettyä. Lamassaaren laitumen työttöhyypät onnistuivat kesällä 2004 ensi kertaa hyvin pesinnässään todennäköisesti petojen saalistuspaineen vähentymisen vuoksi (M. Mikkola-Roos, Suomen ympäristökeskus).

Petopyynti on viime vuosina tapahtunut vuonna 2002 valmistuneen pyyntisuunnitelman (Nurmi 2002) mukaan. Supikoiran ja minkin pyynti on

vastaisuudessaakin toivottava linnuston hoitokeino. Vesilintujen lisäksi siitä hyötynevät muutkin maalla pesivät linnut.

5.1.4. Virkistyskäyttö

Hallitsematon liikkuminen ja runsas retkeily voivat häiritä linnustoa, kuluttaa kasvillisuutta tai aiheuttaa roskaantumista. Vanhankaupunginlahtea käytetään lintujen tarkkailuun, ulkoiluun, opetukseen, läpikulkuun ja talvisin hiihtämiseen. Retkeilijöitä ja ulkoilijoita liikkuu alueella runsaasti. Luonnonsuojelualueella liikkumisesta ei ole aiheutunut merkittäviä häiriöitä, sillä kulkeminen on sulan maan aikaan sallittua vain merkityillä reiteillä. Veneellä liikkuneet kalastajat ovat sitä vastoin aiheuttaneet luonnonsuojelualan ulkopuolella sijaitsevalla Saunalahdella pahoja pesätappioita silkkiuikuille (uikkujen munia on joutunut varisten ryöväämiksi sen jälkeen kun kalastajat ovat häirinneet uikkuemot pois pesistään). Saunalahden rauhoittaminen luonnonsuojelualueeksi tekee vesillä liikkumisesta kiellettyä. Kiellon noudattaminen edellyttää vesi- ja ranta-alueiden valvonnan tehostamista. Ulkoilijamäärien kasvaessa valvonta on tarpeen muuallakin kuin Saunalahdella.

Virkistyskäytön kehittäminen Natura-alueen ulkopuolella, esim. Pornaistenniemellä ja Hakalanniemellä, vähentää Natura-alueelle kohdistuvaa ulkoilupainetta. Uusien lintujenkatselupaikkojen tarve on vähäinen, jos avoimet ranta-alueet ja maastokohdat pidetään jatkossakin avoimina. Ainoastaan Purolahden perukkaa on hankala havainnoida nykyisistä katselupaikoista käsin. Sinne on suunniteltu uusi lintutorni Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä.

5.1.5. Muu toiminta

Suurin osa Vanhankaupunginselän kuormituksesta tulee Vantaanjokea pitkin. Ravinteita kulkeutuu luonnonsuojelualueelle myös puroja pitkin. Kuormituslähteitä ovat Säynäslahdenpuro, Viikinoja, Fastholman lumenkaatopaikan valuedet sekä Viikin vanha puhdistamo-oja.

Viikin entisen puhdistamon tontin käyttö kompostointialueena aiheuttaa merkittävän meluhaitan Säynäslahden perukkaan. Myös Fastholman maankaatopaikan käyttö aiheuttaa meluhaittoja. Lahden yli matalalla lentävät helikopterit, pienkoneet ja kuumailmapallot synnyttävät melua ja muuta häiriötä, joka toisinaan pelottaa suuriakin lintuparvia lentoon suojelualueella.

Viikinmäestä Herttoniemeeseen johtava voimalinjakäytävä ylittää Vanhankaupunginlahden. Lintujen on todettu törmänneen johtoihin. Luonnonsuojelualan ylittäviä voimalinjoja voidaan pitää myös alueelle kuuluttomina maisemahaittoina. Matalampi Säynäslahden ylittävä 20 kV:n sähkölinja on purettavissa Latokartanon alueen valmistuttua vuoden 2012 jälkeen. Korkeamman 110 kV:n voimalinjan kaapelointia ei ole suunniteltu. Korkeampi voimalinja on uusittu vuonna 1987, ja sen käyttöajaksi on arvioitu 50 vuotta.

5.1.6. Poikkeustilanteet

Poikkeukselliset luonnonolot ovat aiheuttaneet ongelmia Vanhankaupunginlahdella. Korkea merivesi 9.–11.1.2005 aiheutti ongelmia mm. rikkomalla pitkospuu- ja siltarakenteita ja kuljettamalla roskia luonnonsuojelualueelle. Korkean merenpinnan vuoksi Katajaluodon jätevesitunnelin vesiä jouduttiin laskemaan Vanhankaupunginselälle Viikin entisen puhdistamon poisto-ojaa pitkin. Jätevesiä pääsi kulkeutumaan poisto-ojan suojavallien yli Vanhankaupunginlahden lamparealueelle (ks. s. 14).

Edellisen kerran jätevesiä pääsi luonnonsuojelualueelle vuonna 1995 sortuman tukittua Katajaluodon jätevesitunnelin. Tuolloin kaikki Viikinmäen puhdistamon käsitellyt jätevedet jouduttiin puolen vuoden ajan johtamaan puhdistamon poisto-ojaa pitkin Vanhankaupunginlahteen. Jätevesiä kulkeutui suojavallin yli Vanhankaupunginlahden lamparealueelle. Myös runsaat kesäsateet voivat aiheuttaa ongelmia Vanhankaupunginlahdella, jos ravinteikasta jokivettä pääsee kulkeutumaan esim. Säynäslahden lampareisiin. Jätevedet saattavat heikentää merkittävästi lampareiden pohjaeläimistöä ja kasvillisuutta ja heikentää siten myös linnuston elinoloja. Sadekesän 2004 tulvien aikana merivesi oli matalalla ja pahoilta haitoilta vältyttiin (ks. s. 14).

5.2. Yleisöpalautte

Helsingin kaupungin ympäristökeskukseen kertyneissä aloitteissa sekä yleisötilaisuuksissa ja muussa tämän suunnitelman luonnoksesta saadussa palautteessa on tuotu esille lukuisia Vanhankaupunginlahden luonnonoloihin ja käyttöön liittyviä näkökohtia. Palaute on koottu suunnitelman liitteeseen 1.

Palautteessa on pidetty tärkeänä mm. kunnostettujen alueiden hoitamista tulevaisuudessakin ja lahoppun säästämistä luonnonsuojelualueen läheisissä ulkoilumetsissä. Mopoilijat, poluilla liikkuvat pyöräilijät ja vapaina juoksevat koirat ovat häirinneet useita palautteen antajia. Valvonnan tehostamista ja ulkoilijoiden ympäristötietoisuuden lisäämistä pidettiin tärkeänä. Voima-johtoa ja Viikin kompostointialueen melua pidettiin sopimattomana luonnonsuojelualueelle, eikä Fastholman lumenkaatopaikka katsottu soveltuvan luonnonsuojelualueen tuntumaan.

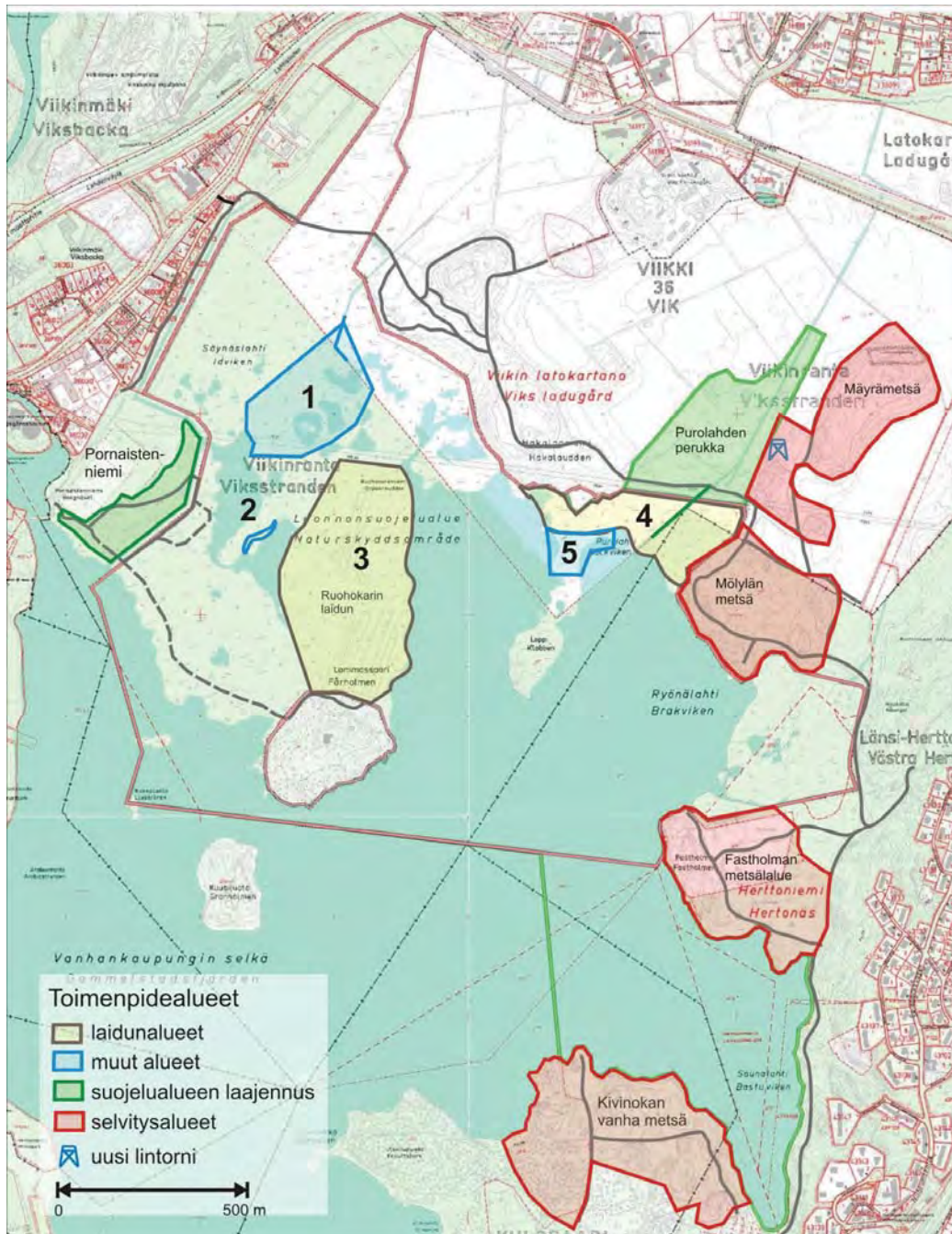
Lintujen katselupaikoista annettu palaute oli voittopuolisesti myönteistä. Uusia torneja tai reittejä ei esitetty. Torneihin toivottiin lapsille katselutasanteita ja -reikiä. Useassa palautteessa toivottiin myös muutamien näkemäesteenä olevien puiden kaatamista. Vanhojen tilalle rakennettavista torneista toivottiin mieluummin matalia ja leveitä kuin korkeita. Lammassaareen joltavaa pitkospuureittiä pidettiin liian kapeana ja liukkaana ja Pornaistennien luontopolku on sateiden jälkeen huonokuntoinen. Liikuntarajoitteisten liikkumismahdollisuuksia haluttiin paremmiksi.

Luontokoululaisten ja koululaisryhmien käyttöön toivottiin lisää istuin-kiviä tai penkkejä ulkoilureittien varsille, etenkin Hakalanmäen arboretumiin, jota koululaisryhmät eniten käyttävät. Lintutorneihin toivottiin katse-
aukkoja ja välitasanteita koululaisten tarpeita varten.

Yleisöpalautte on käsitelty hoito- ja käyttösuunnitelmaa tehtäessä. Esitettyjä toiveita on mahdollisuuksien mukaan sisällytetty suunnitelmaan.

6. TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Seuraavassa esitellään Vanhankaupunginlahden Natura-alueelle tarpeellisia kunnostus- ja hoitokeinoja sekä virkistyskäytön kehittämistä (kuva 13b). Natura-alueen ulkopuolelle ei esitetä tarkkoja suunnitelmia. Ulkopuolista aluetta käsitellään siltä osin kuin se on tarpeellista Natura-alueen suojelutavoitteiden ja kulun ohjaamisen vuoksi. Toimenpiteiden aikataulu selviää luvusta 6.12.

Kuva 13b. Hoito- ja käyttösuunnitelman toimenpidealueita. 1 Säynäslahden lampare-alue, 2 Pornaistenniemen itäpuolen pengser, 3 Ruohokarin laidun, 4 Purolahden eteläosan laidun, 5 Lopin kannas.

Useiden suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää lupamenettelyä. Natura-alueella tehtäviin ruoikon niittoihin sekä lampareiden kaivamiseen tarvitaan Uudenmaan ympäristökeskuksen lausunto tai Länsi-Suomen ympäristölupaviraston toimenpidelupa. Myös kaivettujen massojen käsittely ja loppusijoitus Natura-alueen ulkopuolelle voivat edellyttää alueellisen ympäristökeskuksen lupaa. YVA-lain mukaista arviointimenettelyä tai maankäyttö- ja rakennuslain mukaista maisemätyölupaa ei ole kosteikkojen hoito- ja kunnostustoimiin sovellettu.

6.1. Säynäslahden lamparealue

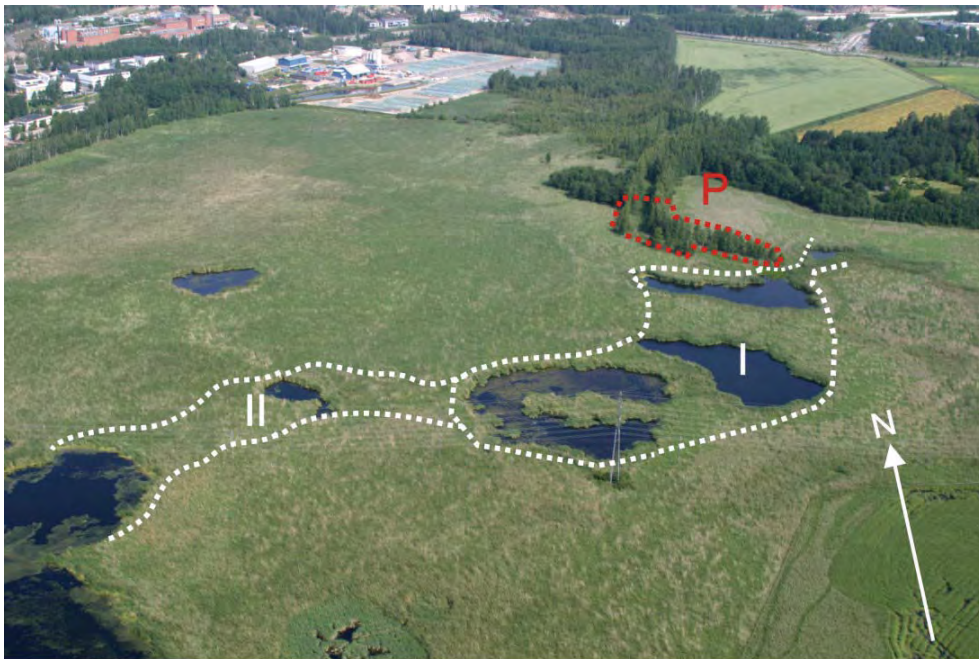
Säynäslahden lamparealueen länsiosassa on tehty koeruoppaus 1990-luvun alussa. Ruopattu alue on edelleenkin suurimmaksi osaksi avoin. Lintulahdet Life -hankkeessa on varauduttu niittoihin Säynäslahden lamparealueen itäosassa. Niitto toteutettiin elokuussa 2004, mutta se vaatii uusimisen muutama vuoden välein. Koneella niitetyn ruoikon ala oli noin neljä hehtaaria.

Tavoitteet: Avoveden lisääminen ja umpeenkasvun hillitseminen lamparealueen itäosassa poistamalla järviruo'on ja leveäosmankäämin kasvustoja lampareiden reunoista. Toimenpiteet säilyttävät lampareet vesilinnuille soveliaina. Toimenpiteistä hyötyvät lamparealueelle keskittyvät rantakanat, rastaskerttunen ja viiksitali, joiden elinympäristöt vähenevät, ellei lampareita pidetä avoimena. Lampareiden lähiympäristön avoimena pitäminen toisi alueelle myös lisää kahlaajia. Säynäslahden lampareiden säilyttämisellä on merkitystä myös luonnon monimuotoisuuden kannalta, sillä lampareista on tavattu kasvi- ja hyönteislajeja, joita ei juuri tavata Vanhankaupunginlahden muista osista.

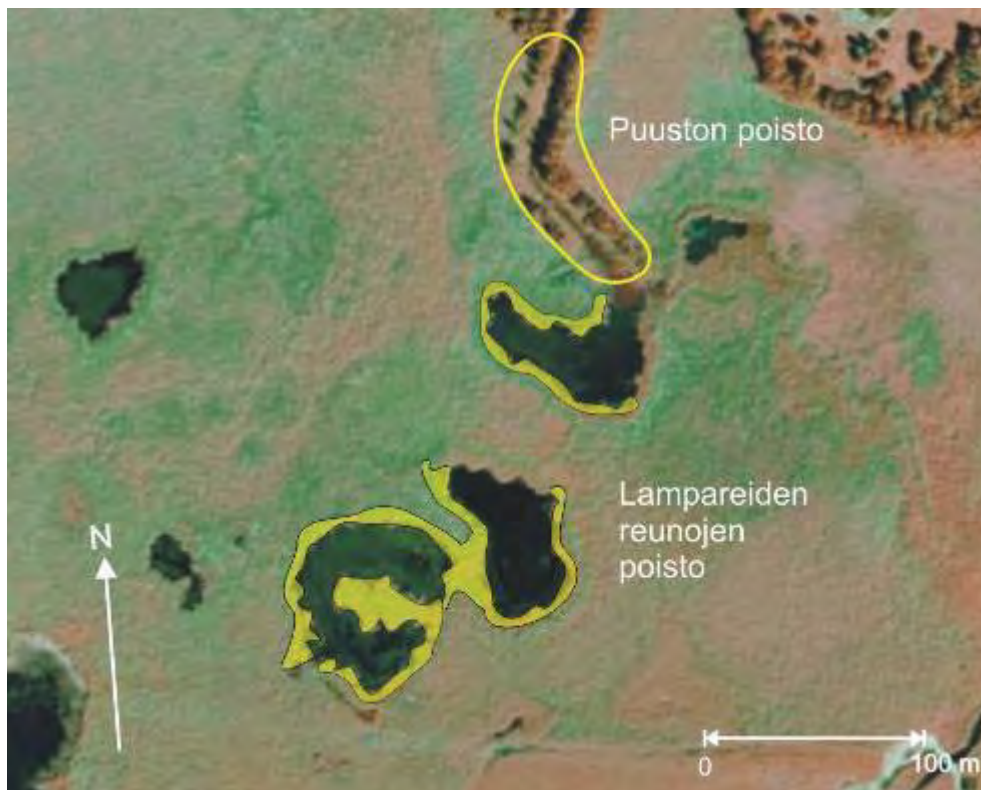
Toteutus: Toimenpiteessä keskitytään Viikin pelloilta laskevan Säynäslahdenojan ja Hakalanniemen ison lampareen välille (kuvat 14 ja 15), jossa vesialueet ovat nopeasti pienentyneet. Soveliaita toimenpiteitä ovat ruoikon niitto ja lampareiden reunaosien poistaminen ruoppaamalla tai juurakoita repimällä. Lampareiden syventäminen ei ole tarpeen, eikä suotavaakaan, sillä lampareiden matalan veden aikaan paljastuva pohja houkuttelee mm. kahlaajia. Myöhemmin voidaan avata lampareiden välisiä kannaksia tai kaivaa kannaksiin kanavamaisia uomia.

Kesällä 2004 tehty niitto on uusittava elokuussa 2005 tai elokuussa 2006 sen mukaan, miten nopeasti järviruoko palautuu alueelle. Niittoaluetta voidaan laajentaa lounaaseen Pornaistenniemen lampareen suuntaan tai etelään Ruohokarin hoitoniityn suuntaan. Alueen avoimena pitämiseksi niitto on myöhemmin uusittava todennäköisesti kahden vuoden välein. Alue ei sovi upottavan pohjan vuoksi laiduntamiseen.

Säynäslahdenojan suu on puustoutunut. Vanhoilla ojanvarren kaivupenkoilla kasvavat puut ovat varislintujen tähytyspaikkoja ja heikentävät maisemaa. Puut poistetaan kuvan 15 osoittamalta alueelta ja kuljetetaan pois Natura-alueelta. Työ tehdään talvella. Se voidaan toteuttaa esimerkiksi Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä.

I = ensimmäisen vaiheen toimenpiteet, II toisen vaiheen toimenpiteet
P = puuston poisto ojan varresta

Kuvat 14 ja 15. Säynäslahden lamparealueen hoitotoimet. Lampareet sijaitsevat Säynäslahdenojan eteläpuolella (kuva 14). Lampareiden ympärys on ruokoluhtaa, joka levittäytyessään vähitellen umpeuttaa vesialueita. Osa lampareista on kasvanut kokonaan umpeen 1990-luvun alun jälkeen. Alemmassa kuvassa I vaiheen toimenpiteet.

Lampareiden reunaosien käsittely toteutetaan kaivinkoneella kahdessa tai kolmessa vaiheessa kauhomalla rannoilta pinnanmyötäisesti kasvava osmankäämikasvusto ja rantojen järviruoikko pois noin 50–75 cm:n syvyydeltä. Pohjaa ei kaiveta. Kasvimassa kuljetetaan pois Natura-alueelta, mutta tilapäinen varastointi alueelle on mahdollista, jos työn toteutus sitä vaatii. Kaivuun voi tehdä loppusyksyllä (marraskuussa) tai talvikaudella.

Työ aloitetaan avaamalla rantoja suunnitelman I vaiheessa osoitetulta alueelta. Kuvan 15 mukaisesti toteutettuna avattavan rantaviivan pituus noin 750 metriä. Poistettavaa juurakkomassaa kertyy noin 700 m³, jos poistettavan kasvuston leveys on kaksi metriä ja kaivussyvyys puoli metriä. Myös eteläisimmän lampareen keskiosan saareke tulisi poistaa (2,5 aaria). Lampareiden välisen kannaksen avaaminen on työnä samansuuruinen kuin reunaosien käsittely. Massaa kertyy molemmista noin 150 m³.

Lopputulos on todennäköisesti sitä pysyvämpi mitä kattavammin reunoja saadaan poistettua. Jos työ onnistuu hyvin, toimenpidettä jatketaan seuraavina talvikausina avaamalla lampareiden välisille kannaksille uusia, viiden metrin levyisiä polveilevia uomia. Lampareiden reunakasvillisuutta poistetaan myös II-vaiheen toimenpidealueelta ja Säynäslahden ojan suun itäpuoliselta lampareelta.

Ruopattavalle ainekselle saattaa löytyä sijoituspaikka Viikin opetus- ja tutkimustilan pelloilta.

Kustannukset. Kustannuksiin vaikuttavat mm. kaivutyö, aineksen pois kuljetus, sijoituspaikka sekä poistetun aineksen laatu, mm. korkea sulfidipitoisuus. Kaivutyön ja ruoikon raivauksen kustannuksia voidaan suuntaa antavasti arvioida Lintulahdet Life -hankkeen toteutuneiden kustannusten (mm. Porvoon Ruskis) perusteella. Ruoikon koneellisen raivauksen kustannukset ovat olleet noin 600 euroa/ha (sis. alv). Vesikasvillisuuden poistaminen kaivamalla tai repimällä on maksanut noin 7 euroa/m³ (sis. alv). Hintaan on sisällytetty massan kuljetus pois Natura-alueelta ja läjitys Natura-alueen lähelle.

6.2. Ruohokarin hoitoniitty

Ruohokarin hoitoniitty on perustettu 1990-luvun puolivälissä Lammassaaren ja Ruohokarin väliin järviruoikon valtaamalle entiselle pellolle. Laiduntamalla hoidetun niityn pinta-ala oli aluksi kahdeksan hehtaaria, mutta niittyä on sittemmin laajennettu Ruohokarin pohjois- ja länsipuolelle. Hoitoniityn pinta-ala on nykyisin noin 19 hehtaaria. Alueen hoidosta on saatu hyviä tuloksia, sillä laitumelle on asettunut pesimään useita vaateliaita avomaalintuja, joille ei löydy sopivia pesimäpaikkoja muualta Vanhankaupunginlahdelta. Myös kasvilajisto on muuttunut monipuolisemmaksi järviruo' on tehtyä tilaa heinä-, sara- ja ruohovaltaiselle kasvillisuudelle.

Tavoitteet: Laajan, yhtenäisen laidunalueen muodostaminen, jossa on nykyistä enemmän vesilinnuille ja kahlaajille sopivaa matalakasvuista rantaniittyä. Toimenpiteestä hyötyvät erityisesti muuttoaikoina tavattavat kahlaajat ja vesilinnut, mutta myös avomaiden pesimälinnuston elinolot parane-

vat. Niityn vesirajan puoleiset reunat pyritään pitämään mahdollisimman matalakasvuisina.

Keltainen katkoviiva = niitettävää ruoikkoa

Kuva 16. Ruohokarin laitumen eteläosa kaakosta kuvattuna. Laidunalueen raja on merkitty valkoisella viivalla. Vasemmassa reunassa näkyy Lammassaaren pohjoispää. Alueen sijainti selviää kuvasta 14, s. 51.

Keltainen katkoviiva = niitettävää ruoikkoa

Kuva 17. Ruohokarin laitumen pohjoispää. Vesirajan järviruokokasvusto tulisi poistaa niittämällä.

Toteutus: Ruohokarin laitumen laajennusalueet ovat alilaidunnettuja, joten niihin ole kehittynyt muulle hoitoniitylle tyypillistä matalaa heinä- ja sara-valtaista kasvillisuutta. Laidunnuksen tueksi tarvitaan niittoa. Ruohokarin pohjoispuolen ruokosaarekkeet ja länsipuolen uusi laidunalue niitetään loppukesällä 2005, jolloin alueella ei ole laidunnuksen alkaessa seuraavana kesänä vanhaa järviruokoa. Niitto ulotetaan Ruohokarin länsipuoliseen lampareeseen asti (kuva 16).

Alueen laiduntamista jatketaan vähintäänkin nykyisellä määrällä karjaa. Laidunkarjana aletaan kesällä 2005 käyttää itäsuomenkarjaa aiemmin käytetyn herefordin asemesta. Kesällä 2005 alueelle on tulossa myös lampaita, mikä parantaa laidunnustehoa.

Karja ei syö Ruohokarin laidunniityn ulkoreunassa kasvavaa järviruokoa. Vesirajan avaaminen (kuva 17) olisi sekä vesilinnuston että kahlaajien kannalta suotavaa. Vesirajassa sijaitseva ruoikko niitetään loppukesällä veneestä käytettävällä leikkurilla. Niitto onnistuu parhaiten vedenpinnan ollessa keskimääräistä korkeammalla. Niitto on toistettava vuoden tai kahden vuoden välein, jotta vesiraja pysyy riittävän avoimena. Vesirajan kasvillisuutta voitaisiin kokeilumielessä myös käsitellä pintakerrosta jyrsimällä, jos työhön löytyy kevytrakenteinen, toimiva laite. Jyrsiminen heikentäisi niittoa tehokkaammin järviruokoa uusiutumista ja loisi vesirajan tuntumaan niukkasvisia liejupintoja, joita erityisesti kahlaajat suosivat ruokailupaikkoina. Jyrsimistä tulisi kokeilla pienellä alueella (esimerkiksi noin 50 mittaisella ranta-alueella) ja laajentaa vasta, jos menetelmä osoittautuu käyttökelpoiseksi.

Ruohokaria käytetään hakamaana. Saaren pienpuustoa voidaan harventaa hakamaisen ilmeen luomiseksi.

6.3. Purolahti

Purolahden perukassa on Viikin opetus- ja tutkimustilan ylläpitämä ranta-laidun. Perukkaa on myös hoidettu järviruokoa niittämällä. Ulkoilutien eteläpuolella Purolahti on yksipuolista ruokoluhtaa. Ulkoilutien eteläpuoli soveltuu hyvin laidunkäyttöön. Alueelle on Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä suunniteltu laidunta ja matalaa lintujenkatselulavaa, joka pystytettiin ulkoilutien varteen syksyllä 2004. Viikinojan varteen kasvanut maisemaa sulkenut pensaikko ja nuori puusto raivattiin maaliskuussa 2005. Alueella ei pesi harvinaisia tai vähälukuisia lintulajeja.

Tavoitteet. Alueelle perustetaan 9,5 hehtaarin laajuinen laidun, joka ulottuu Hakalanniemen edustalta Purolahden itärannalle (kuva 18). Tavoitteena on niitylennuston, vesilennuston ja kahlaajien elinolojen parantaminen. Samalla myös ruoikon sulkema rantamaisema avartuu ja alueen kasvillisuus monipuolistuu.

Toteutus. Laitumen perustaminen aloitetaan niittämällä koko alue. Niitossa voidaan käyttää silppuavaa konetta, jolloin niittojätettä ei tarvitse kuljettaa muualle. Laidunalue aidataan, jonka jälkeen laiduntaminen voidaan aloittaa. Sopiva nautojen määrä on noin kymmenen. Hakalanniemen pieni rantaniitty

jätetään laidunalueen ulkopuolelle, sillä ohutturpeinen kallionpäällysnieitty ei kestä karjan talleamista.

Ruoikon raivaus ehdotetaan toteutettavaksi loppukesällä 2005 ja aitaaminen siten, että laidunnus voidaan aloittaa kesällä 2006. Laitumen perustaminen tapahtuu Lintulahdet Life -hankkeen turvin.

Laidun pidetään avoimena vesirajaan asti, jolloin syntyy vesilinnuille ja kahlaajille sopivaa matalakasvuista tulvaniittyä. Laituminen ulkoreuna on todennäköisesti pidettävä avoimena niittämällä. Kasvinjuurakoiden poistaminen vesirajasta kaivinkoneella kuorimalla tai luhdan pintaa jyskimällä on myös mahdollista kohteen luontoarvoja heikentämättä. Työ on tehtävä loppusyksyllä tai talvella. Poistettu aines kuljetetaan Natura-alueen ulkopuolelle.

Keltainen katkoviiva = perustettava laidunalue
Punainen katkoviiva = puusto ja pensaikko poistettu alkuvuonna 2005.

Kuva 18. Purolahdelle ehdotettu laidunalue. Hakalanniemen pieni merenrantaniitty jätetään laidunalueen ulkopuolelle. Muualla laidunalue noudattaa metsänreunaa tai rajoittuu Purolahden poikki kulkevaan ulkoilutiehen. Alueen sijainti selviää kuvasta 14, s. 51.

6.4. Lopin kannas

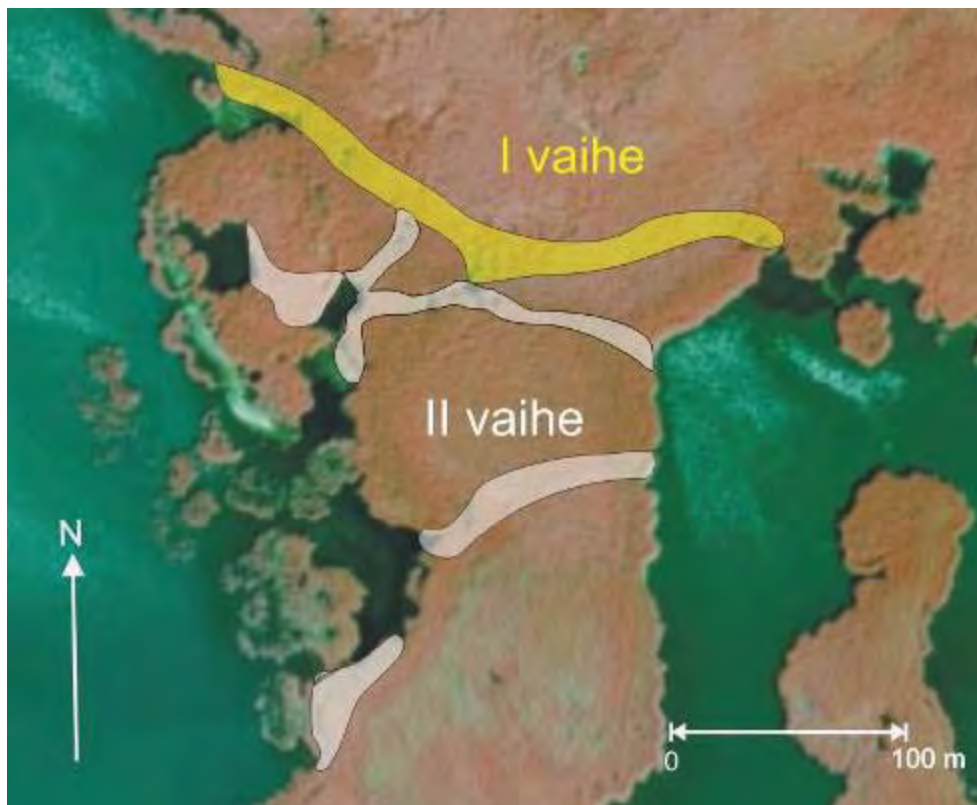
Lopin saaren ja Hakalanniemen välinen ruoikkokannas on kasvanut umpeen 1970-luvun jälkeen. Alue on muuttunut tiheäksi ruokoluhdaksi, jota pitkin maapedot pääsevät esteettömästi kulkemaan Lopin saareen asti. Avovesilampareiden umpeuduttua kannaksen linnustollinen arvo on vähentynyt.

Tavoitteet. Lopin kannas katkaistaan yhdistämällä vanhoja, pitkälle umpeutuneita lampareita toisiinsa kanavamaisella kaivannolla. Kaivanto sijoitetaan laidunalueen ulkoreunaan, jolloin laitumen reunaan syntyy vesilintujen ja kahlaajien tarvitsemää avonaisuutta ja matalakasvuisia vesirantaa.

Toteutus. Lopin kannas on pitkälle umpeutunut, joten sen avaamista ei tarvitse erityisesti kiirehtiä. Työ tehdään vasta muiden hoito- ja käyttösuunnitelman toimenpide-ehtotusten toteutumisen jälkeen. Kannaksen avaamista on ideoitu kuvassa 19. Tarkempi suunnitelma on mielekästä tehdä vasta kun aluetta on laidunnettu muutamia vuosia. Tuolloin on helpompi mm. arvioida, mihin kohtaan kaivanto kannattaa sijoittaa ja miten sen reunaosia olisi käsiteltävä, jotta vesilinnuille ja kahlaajille saadaan luotua hyvää ruokailu- ja oleskeluympäristöä. Tavoitteena on matalan laidunniityn rajautuminen suoraan avattavaan vesialueeseen.

Työn ensimmäisessä vaiheessa laidunalueen reunaan kaivetaan olemassa olevia lampareita yhdistämällä koko kannaksen poikki ulottuva kaivanto. Kaivannon tulisi olla vähintään kymmenen metrin levyinen, jolloin vesipinta-ala olisi riittävä vesilintuja varten. Kaivannon pituus on noin 230 m ja sopiva syvyys noin 50–75 cm. Kaivettavaa ainesta kertyy noin 1300–1500 m³. Aines kuljetetaan Natura-alueen ulkopuolelle. Kaivutyö tehdään myöhään syksyllä tai talvella.

Pääsy kaivualueille edellyttää laidunalueen aitaan tehtävää kulkuaukkoa. Vesirajan avoimena pitäminen vaatii kahden vuoden välein toteutettavaa ruoikon niittoa.

Kuva 19. Lopin kannaksen kunnostusperiaatteet. I vaiheessa avataan kanavamainen kaivanto laidunalueen ulkoreunaan. Myöhemmässä vaiheessa toimenpiteitä voidaan toteuttaa etelämpänä ruoikkoisella kannaksella. I vaiheen kaivutyö tehdään matalakasvisen laidunniityn (kuva 18) reunaan, jolloin laidun tai matalana pidetty niitty ulottuu avattuun vesirajaan asti. Sopivimman kaivualueen sijainti voi poiketa hieman kuvaan luonnostellusta.

Toisessa vaiheessa kaivannon eteläpuolen ruokoluhdalle voidaan avata uusia väyliä ja lisätä reunaosien pienipiirteisyyttä avaamalla ruoikkoisten niemekkeiden tyviä (kuva 19). Työ toteutetaan samoin periaattein kuin kannaksen avaamisen I vaihe. Toimenpiteestä hyötyisivät etenkin allikkoisia ruoikoita suosivat linnut, kuten luhtakana ja rastaskerttunen.

Kustannukset. Kaivutyön kustannuksia on tarkasteltu sivulla 53. Kustannuksiin vaikuttavat kaivuuta enemmän massan pois kuljetus ja loppusijoitus. Pelkkä kaivaminen ja lyhyt kuljetus Natura-alueen ulkopuolelle on Lintulahdet Life -hankkeessa maksanut noin 7 euroa/m³.

6.5. Muut alueet

Vanhankaupunginlahdella ei ole Säynäslahden, Ruohokarin laidunalueen ja Purolahden lisäksi muita laajoja kohteita, joiden pikainen kunnostaminen tai hoitotoimien jatkaminen olisi tarpeen. Pienempiä toimenpiteitä tarvitaan Viikinojan varrella ja Pornaistenniemen itäpuolen lampareilla.

Viikinojan kunnostus. Uudenmaan ympäristökeskus suunnittelee parhaillaan Viikinojan Natura-alueella sijaitsevan alajuoksun ennallistamista osana Lintulahdet Life -hanketta. Ennallistamistöihin päästään vuonna 2006.

Purolahden maankaatopaikan entisöinti. Purolahden itäpuolella sijaitseva kivi- ja maa-aineksen kaatopaikka maisemoidaan erillisenä työnä, jonka toteutuksesta vastaa yliopisto.

Pornaistenniemen lampareiden ruoppauspenger. Pornaistenniemen itäisemmän lampareen länsireunassa on 1990-luvun alusta peräisin oleva ruoppauspenger, josta joudutaan poistamaan pensaat muutaman vuoden välein (sivu 50, kuva 14, kohde 2). Pensaiden raivaukselta vältytään, jos pengeri siirretään pois. Noin 150 metrin mittainen pengeri on myös sopiva maapetojen kulkureitti. Penkereen poistoon on varauduttu Lintulahdet Life -hankkeessa.

Pornaistenniemen lampareiden välinen uoma. Pornaistenniemen suurimpien lampareiden eteläpäästä yhdistävä uoma on osittain leveäosmankkäämin ja järviruo'on tukkima. Uoma saattaa umpeutua kokonaan lähitulevaisuudessa. Alueella pesii runsas ja monipuolinen linnusto (mm. luhtahuitti ja luhtakana), eivätkä sen linnustoarvot ole toistaiseksi heikentyneet. Toimenpiteiksi riittää toistaiseksi linnuston- ja kasvillisuudenmuutosten seuraaminen. Mahdollinen kunnostustarve arvioidaan myöhemmin seurantatulosten perusteella.

6.6. Rantametsät

Luonnonsuojelualueeseen kuuluu rantametsiä vain Ryönälahden itärannalta ja Säynäslahden perukasta. Priorisoituun luontotyyppiin (metsäluhdat) kuuluvan rantametsät eivät tarvitse hoitoa.

Vanhankaupunginlahden muut rantametsät sijaitsevat sekä luonnonsuojelualan että Natura-alueen ulkopuolella. Metsien luontoarvot ovat kuitenkin huomattavat. Niissä pesii mm. useita pareja vaarantuneita pikkutikkokojia. Talvilajistoon kuuluvat myös pohjantikka ja joinakin vuosina erittäin uhanalainen valkoselkätikka. Keväällä 2005 rantametsissä oleskeli valkoselkätikkapari, joka jäi alueelle pesimään. Miltei kaikki arvokkaat orvakaslajit on tavattu luonnonsuojelualan ulkopuolelta lahden rantametsistä (Mikkola-Roos & Yrjölä 2000, Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004). Sekä harvinaiset tikat että orvakat tarvitsevat runsasta lahpuustoa.

6.7. Reitit ja alueella liikkuminen

Vanhankaupunginlahti on säilynyt linnustollisesti arvokkaana kohteena paljolti sen vuoksi, että alue on pysynyt rauhallisena. Vesialueella ei juuri liikuta Saunalahtea ja Lammassaaren laitureille johtavaa venereittiä lukuun ottamatta, ja ulkoilureitit ja polut sijaitsevat riittävän syrjässä lintujen suostimista paikoista. Nykyinen reitistö on tulevaisuudessakin riittävä alueeseen tutustumista varten. Mahdollisia uusia ulkoilureittejä kannattaa suunnitella muuallekin kuin Vanhankaupunginlahden rantojen tuntumaan. Vaihtoehtoiset reitit vähentävät Vanhankaupunginlahden virkistyskäyttöpainetta, mikä on tarpeen ympäristön asukasmäärän kasvaessa.

Hakalanniemellä sijaitseva luonnonsuojelualan pääopastustaulu uusitaan Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä vuosina 2005–2006.

Suosituks

- nykyiset reitit ja pitkospuut säilytetään
- alueen läpi kulkevaa ulkoilutietä ei valaista
- alueelle ei perusteta tulentekopaikkaa näistä pääkaupunkiseudulla kertyneiden huonojen kokemusten vuoksi
- ulkoilutien varten Hakalanniemeen tuodaan penkki-pöytä-ryhmiä, jotka mitoitetaan sellaisiksi, että ne sopivat myös pienten ryhmien käyttöön
- alueen käyttöä ohjataan mm. uusien opastein
- luontopolkutaulukojen sisältöä kehitetään sitä mukaan kuin tauluja on tarpeen uusia
- Pornaistenniemen lampareen piilokojulle johtava reitti on kapea ja liukas, mikä otetaan huomioon pitkospuita uusittaessa
- Pornaistenniemen lehdon luontopolku kunnostetaan. Polku on märkä, eikä se kestä nykyistä eikä varsinkaan tulevaa kävijämäärää kulumatta. Luontopolkua jatketaan siten, että Pornaistenniemen lintutornin länsipuolelta johdetaan uusi reitti Vanhankaupunginkosken pysäköintialueelle tai sen lähelle. Polun varten tuodaan penkki-pöytä-ryhmiä.

- lintutornien jätehuoltoa parannetaan käyttämällä sulkeutuvia, harvakseltaan tyhjennettäviä roska-astioita
- ulkoilijoita ja Lammassaaren virkistyskäyttäjiä palveleva jätehuolto järjestetään Pornaistenniemen ulkoilureitin varteen Vanhankaupunginkosken pysäköintialueen tuntumaan
- pyöräily sallitaan vain luonnonsuojelun alueen läpi kulkevalla ulkoilutiellä
- alueen yli lennettäessä noudatetaan voimassa olevia ilmailusäännöksiä
- mahdollisuus kulkea veneellä Lammassaaren itärannan laiturille ja Fastholman laiturille säilytetään
- alueen valvontaa tehostetaan.

6.8. Lintutornit, katselupaikat ja opasteet

Purolahden itärannan maankaatopaikalle pystytetään matala lintujenkatselulava (kuva 11), joka soveltuu myös koululuokkien käyttöön. Paikalle pääsee pohjoisesta vanhaa, moottoriajoneuvoliikenteeltä suljettua tietä pitkin. Lintujenkatselulavalta etelään johdetaan merkitty polkureitti metsäalueen länsireunaa pitkin Purolahden ylittävälle ulkoilutielle. Muita uusia lintujenkatselupaikkoja alueella ei tarvitse perustaa. Purolahden lintulavan toteuttamisesta huolehtii Helsingin kaupungin rakennusvirasto.

Muut suositukset

- sitä mukaan kuin lintutorneja uusitaan, tornit rakennetaan nykyistä leveämmiksi ja niihin tehdään välitasanne ja lapsia varten tarkkailuaukkoja
- Lammassaaren tornia levennetään ja siihen lisätään yksi jalkapari, jolloin torni tukevoituu. Toinen mahdollisuus on rakentaa tornin viereen matalampi tarkkailulava, jolloin kaikkien paikalle saapuvien ei tarvitse kiivetä torniin. Esimerkiksi kolmen metrin korkuiselta lavalta olisi esteetön näkyvyys laidunalueelle.
- opastusta Lammassaaren lintutornille parannetaan siten, että paikan huonosti tuntevat retkeilijät osaavat suoraan tornille, eivätkä lähde harhailemaan lomamökkien piholle.
- Hakalanniemen ja Pornaistenniemen tornien edustalta poistetaan yksittäisiä, näkemäesteenä olevia puita
- Pornaistenniemen reittejä ja katselupaikkoja korjattaessa ja uusittaessa otetaan huomioon lasten ja liikuntaesteisten tarpeet
- selvitetään mahdollisuus käyttää Fastholman lumenkaatopaikkaa ulkoilijoiden pysäköintialueena. Lumenkaatopaikalta on lyhyt kävelymatka mm. Fastholman lintutornille ja Saunalahden rantaan.
- Saunalahden pohjukkaan lähelle ulkoilureittiä sijoitetaan uusi opastustaulu kertomaan suojelun alueen luonnosta.

6.9. Luonnonsuojelualan laajentaminen

Saunalahti ja Purolahden perukka kuuluvat olennaisena osana Vanhankaupunginlahden lintuveteen. Alueet ovat mukana Natura-rajauksessa, mutta ne eivät kuulu Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueeseen. Yleiskaavassa alueet on varattu luonnonsuojelutarkoituksiin. Saunalahden (47,5 ha) rauhoitus on parhaillaan vireillä. Purolahden rauhoittamista ei vielä ole alettu järjestää. Saunalahti on Helsingin kaupungin ja Purolahti valtion omistuksessa.

Pornaistenniemen eteläpäässä on luonnonsuojelualueeseen rajautuva kasvistollisesti ja linnustollisesti arvokas lehto- ja luhta-alue. Kohde on yksi Helsingin luontotietojärjestelmän (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004) arvokkaista linnustokohteista (Pornaistenniemi, tunnus 146/99) ja osa siitä on rajattu arvokkaaksi kasvillisuuskohteeksi (Pornaistenniemen eteläreuna, tunnus 33/98). Alueen sienilajisto on myös erittäin edustava. Lohpuilta on löydetty mm. yksi erittäin uhanalainen (ranta- eli kymirypykkä) ja yksi vaarantunut (luhtanyhäkki) orvakaslaji (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004). Kesällä 2005 lehdossa yritti pesiä erityisesti suojeltaviin lajeihin kuuluva valkoselkätikka. Laji on tavattu samalta paikalta aiemmin useana talvena. Pornaistenniemellä on myös huomattava virkistyskäyttöarvo, sillä sen läpi kulkee Lammassaareen ja Säynäslahden lintujenkatselupaikoille johtava reitti. Niemessä on myös luontopolku. Pornaistenniemen metsäalue on merkitty voimassa olevaan yleiskaavaan virkistysalueeksi.

Ehdotus

Valtion omistama Purolahden perukka (14 ha) ja Helsingin kaupungin omistama Pornaistenniemen eteläpää (6,2 ha) (kuva 14, s. 51) liitetään Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueeseen. Purolahden ehdotettu raja-
aus on Natura-alueen mukainen, Pornaistenniemen raja-
aus kattaa linnustollisesti ja kasvistollisesti arvokkaan metsäalueen, joka sijaitsee Viikin puhdistamon varapurkukanavan ja Pornaistenniemen täyttömaakentän välis-
sä. Kohteilla noudatetaan samoja rauhoitusmääräyksiä kuin muuallakin Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueella. Määräyksiin liitetään mahdollisuus ylläpitää Pornaistenniemen nykyistä luontopolkua sekä Viikin puhdistamon varapurkukanavaa. Pornaistenniemelle laaditaan puistosuunnitelma vuonna 2007. Perustettavan suojelualan raja-
aus ja rauhoitusmääräykset voidaan laatia puistosuunnitelman yhteydessä.

Selvitysalueet. Vanhankaupunginlahden Natura-alueita ympäröivät ranta-
metsät ovat monin paikoin melko luonnontilaisia. Niillä on huomattava maisemallinen ja luonnonsuojelullinen arvo ja niiden virkistyskäyttö on runsasta. Helsingin kaupungin luontotietojärjestelmän (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004) perusteella arvokkaimpia ovat Saunalahden länsirantaan rajoittuvaa Kivinokan vanhan metsän alue, Fastholman metsäalue, Ryönälahden pohjoispuolella sijaitsevaa Mölylän metsä sekä Purolahden itäpuolinen Mäyrämetsä eli Etu-Viikin metsäalue (kuva 14, s. 51). Luonnonsuojelualuetta reunustavien arvokkaiden metsäalueiden säilyminen tulisi turvata ja niiden virkistyskäyttöä kehittää niin, että siitä ei aiheudu merkittä-

vää haittaa luontoarvoille. Luontoarvojen puolesta alueet olisi perustelua liittää luonnonsuojelualueeseen. Muitakin mahdollisuuksia alueiden säilyttämiseksi tulisi selvittää.

Kivinokan metsä on tärkeä linnustokohde (mm. vanhan metsän lajistoa ja nuolihaukka), jolla on myös kasvistollisia erityisarvoja. Kivinokan vanhan metsän alue on Yleiskaava 2002:ssa selvitysalue, jonka maankäyttö ratkaistaan tulevaisuudessa valmisteltavalla osayleiskaavalla.

Fastholma on linnustollisesti merkittävä kosteapohjainen lehtoalue, joka on erityisesti tikkojen suosiossa. Pikkutikan lisäksi alueella pesii mm. lehtopöllö. Alueen istutuskoivikosta on mahdollista kehittää hyvä tikkojen ruokailualue. Mölylän metsä on arvokas linnusto- (vanhan metsän lajistoa) ja lepakkokohde, jonka virkistyskäyttöarvo on suuri (ulkoilureittejä, rantakalliolta hyvä näkyvyys Vanhankaupunginlahdelle). Fastholman ja Mölylän metsäalueen suojelutavoitteet voitaneen sovittaa Herttoniemen valmisteilla olevaan viheraluesuunnitelmaan.

Mäyrämetsän eteläreunassa on kasvistollisesti arvokas perinenniitty, entisen Bäcksin torpan rinneniitty, ja pohjoispäässä arvokas lehtoalue. Metsäalueen länsireunaan valmistuu uusi lintujenkatselulava vuonna 2006. Alueen virkistyskäyttöä on mahdollista samalla muutoinkin kehittää. Mäyrämetsän käyttöä palvelevat reitit ja rakenteet tulisi sijoittaa metsän länsireunaan uuden lintujentarkkailupaikan tuntumaan. Tarkkailupaikan lähiympäristön pitäminen hakamaisena olisi alueen virkistyskäytön ja maiseman kannalta suotavaa. Metsäalueen sisäosien linnustoarvojen säilyminen edellyttää metsälinnuille soveliaiden pesimäpaikkojen huomioon ottamista alueen puustoa käsiteltäessä. Mäyrämetsän eteläreunan perinenniitty ei säily pitkään ilman hoitoa.

6.10. Muut toimenpiteet

Pienpetopyynti. Vierasperäisten pienpetojen pyyntiä jatketaan tulokaspetojen pyyntisuunnitelman (Nurmi 2002) mukaisesti. Pyyntiä voidaan tarvittaessa tehostaa, kunhan se järjestetään niin, että alueen linnustoa ei häiritä. Kertyneiden kokemusten perusteella vierasperäisten petojen pyyntiponnistus kannattaa kohdistaa erityisesti keväiseen supikoirapyyntiin. Yksittäisten varisten tai kettujen riistanhoidollinen poistaminen alueen ulkopuolella ja tarpeen vaatiessa myös sisäpuolella on mahdollista, mikäli ne aiheuttavat selvää haittaa alueen linnustolle.

Pienpetopyynti on Helsingin kaupungin rakennusviraston vastuulla. Petopyynnin linnustovaikutuksia voidaan arvioida Vanhankaupunginlahden linnustonseuranta-aineistojen avulla.

Pönttöverkosto. Alueen vahva uuttukyyhky- ja telkkäkanta pesii pöntöissä. Pönttöverkoston seurantaa ja huoltoa jatketaan. Pönttöverkosta on ylläpidetty vapaaehtoisvoimin.

Valvonta. Valvontaa tehostetaan palkkaamalla luontovalvoja huhtikuusta lokakuulle. Valvoja toimii rakennusviraston alaisuudessa.

Luonnonsuojelualan merkitseminen. Luonnonsuojelualan raja Vanhankaupunginselällä merkitään niin hyvin, että luonnonsuojelualan puolelle ei ole mahdollista kulkea veneellä rajaa huomaamatta. Rajamerkkien riittävyys ja kunto selvitetään myös maa-alueilla. Tarvittaessa merkkejä lisätään tai niiden paikkaa muutetaan paremmin kulkua ohjaavaksi.

Tiedotus. Viikki-tietoutta lisätään mm. tehostamalla tiedottamista ja antamalla ulkoilijoille toimintaohjeita esim. irrallaan juoksevien koirien ja liikumisrajoituksia rikkovien ihmisten varalta. Mahdollisia valistuskeinoja ovat mm. Viikin retkikartan jakaminen, Gardenian Viikin luonto -näyttelyn kehittäminen sekä Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen ylläpitämien Viikin Internet-sivujen sisällön kehittäminen ja ajan tasalla pitäminen. Lähes reaaliaikainen ”Vanhankaupunginlahdella juuri nyt” -tyyppinen Internet-sivusto palvelee tehokkaasti muitakin linnuista ja luonnosta kiinnostuneita kuin lintuharrastajia. Tiedotus tavoittaa asiasta kiinnostuneet tehokkaimmin keväällä ja alkukesällä.

Lisäselvitystarpeet. Mahdollisuudet lahden ylittävän 110 kV:n sähkölinjan kaapelointiin (Helsingin kaupungin ympäristökeskus, Helsingin Energia), Viikin vanhan jätevedenpuhdistamon kompostointialueen melun vähentämiseksi (Helsingin kaupungin ympäristökeskus) sekä Fastholman lumenkaatopaikan lopettamiseksi (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto ja rakennusvirasto) selvitetään.

Toukolanrantaan on esitetty rakennettavaksi tekosaarta lintujen pesimäpaikaksi (Metsätähti 1994, Mikkola-Roos & Oesch 1998). Saaren suunnittelua ei tietävästi kuitenkaan ole aloitettu. Tekosaari sopisi myös Vanhankaupunginlahden Natura-alueelle, jossa luontevin sijoituspaikka sijaitsee Lamassaaren ja Hakalanniemen välisellä lahdella. Muutaman kymmenen metrin päässä rannalta sijaitseva saari saattaisi houkutella paikalle naurulokkiyhdyksien ja toimisi myös vesilintujen ja kahlaajien lepäilypaikkana. Pohjan sopivuutta maa-aineksesta tehtävän saaren sijaintipaikaksi ei ole selvitetty, mutta saari voitaisiin rakentaa luontoarvoja heikentämättä. Saaren rakentamisessa on otettava huomioon vedenpinnan vaihtelu. Naurulokit hyväksyisivät pesimäpaikakseen myös kelluvan, ohuella maakerroksella päällystetyn saaren. Saaren tulisi olla vähintään kahden–kolmen aarin laajuinen. Mikkola-Roos ja Oesch 1998 antavat suosituksia maa-aineksesta tehtävän saaren toteuttamiseksi.

6.11. Seuranta

Suomen ympäristökeskuksessa on laadittu linnuston seurantasuunnitelma (Mikkola-Roos 2004) Lintulahdet Life -hankkeen ajaksi vuosiksi 2003–2007. Muuttolinnut lasketaan seuraavan kerran kaikilla kohteilla syksyllä 2006 ja keväällä 2007. Vesilinnusto selvitetään Vanhankaupunginlahdella kiertolaskennoin vuosina 2005–2007 ja muu kosteikkolinnusto kartoituslaskentojen avulla vuonna 2007. Kunnostuskohteilla linnuston kartoituslaskennat tehdään kuitenkin vuosittain. Vesilinnuston poikuelaskennat on suunniteltu tehtävän kesällä 2005–2007.

Lintulahdet Lifen vesilinnuston seuranta Vanhankaupunginlahdella noudattaa alueella pitkään käytettyä menetelmää. Sen avulla on saatu erittäin hyvä kuva vesilinnuston muutoksista ja arvokasta tietoa alueen muustakin linnustosta. Vesilinnuston vuotuisseurantaa tulisi jatkaa Mikkola-Roosin (2004) esittämien periaatteiden mukaisesti myös Lintulahdet Life -hankkeen päättymisen jälkeen. Kunnostuskohteilla seurataan linnuston koostumusta, eri lajien parimääriä sekä levähtävien muuttolintujen määriä. Erityistä huomiota kiinnitetään pesimäreviirien ja levähdysalueiden sijaintiin suhteessa toimenpidealueisiin. Seurannan jatkaminen vertailukelpoisena on perusteltua, sillä Lintulahdet Life -hankkeen aikana tehtyjen kunnostus- ja hoitotoimien vaikutukset saattavat näkyä linnustossa vasta vuosien kuluttua.

Koko pesimälinnuston kierto- ja kartoituslaskennat tulisi tehdä seuraavan kerran vuonna 2012 Mikkola-Roosin (2004) esittämien periaatteiden mukaisesti. Tuolloin edellisestä koko lajiston ja koko alueen kattavasta laskennasta on kulunut viisi vuotta. Muuttolintulaskennat tehdään keväällä ja syksyllä 2012, mutta laskentojen määrää voidaan Lintulahdet Life -hankkeessa saatujen kokemusten perusteella vähentää. Muuttolintulaskennat ehdotetaan tehtäväksi kerran viikossa huhtikuun puolivälistä toukokuun loppuun sekä kerran viikossa elokuun alusta syyskuun loppuun. Laskentojen määrää ja ajoittumista voidaan uudelleen muuttaa, jos vuosien 2006–2007 laskennoissa ilmenee uusia perusteita. Kaikissa laskennoissa tulee aina kirjata havainnot erikseen toimenpidealueilta ja muilta alueilta.

Kasvillisuuden seuranta ehdotetaan tehtäväksi vuosina 2009 ja 2014, jolloin seurantaväliksi tulee viisi vuotta. Seurannassa käytetään tuoretta, heinäkuun lopulla tai elokuun alussa otettua, koordinaatistoon oikaistua väärävärikuva. Ilmakuvan avulla kuviorajaukset, jotka tarkastetaan maastokäynneillä. Eri vuosien kasvillisuuskarttoja vertailemalla voidaan selvittää kasvillisuustyyppeiden ja eri lajien kasvustojen sijainnissa, pinta-alassa ja valtalajistossa tapahtunut kehitys. Ilmakuvatulkinnan avulla voidaan myös arvioida haitallisia muutoksia (esim. avovesiuomien umpeenkasvu, avoluhtien pensoittuminen) sekä hoito- ja kunnostustoimien tuloksia. Mahdollisten ”ongelmakohteiden” tarkastaminen (esim. Pornaistenniemen lampareiden välinen vesiyhteys) liitetään kasvillisuusseurantaan.

Säynäslahden lampareiden veden laatua ja pohjaeläimistöä on hyvä seurata, mutta vuotuinen seuranta ei ole tarpeen. Seuranta aloitetaan vuonna 2005, jotta talvisen jätevesiryöpyyn mahdolliset vaikutukset saadaan selvitettyä.

Vanhankaupunginlahden kävijätutkimus uusitaan kymmenen vuoden päästä. Ulkoilureittien käyttäjämäärät tilastoidaan laskureiden avulla vähintään viiden vuoden välein. Sopivia laskureiden paikkoja ovat mm. Lammasaaren pitkospuureitti, Pornaistenniemen lintutorni, Pornaistenniemen luontopolku sekä Purolahden ylittävä ulkoilutie. Laskureiden paikkaa voidaan tarvittaessa vaihtaa.

Hoitoniittyjen kasvillisuuden seuranta ei ole tarpeen alueen suojeluarvojen kannalta, mutta toisi tietoa kasvillisuuden muutoksista ja laidunnuksen vaikutuksesta kasvillisuuteen. Ruohokarin ja Purolahden niittyjen kasvillisuudenmuutoksia seurattiin vuosina 1995–1999 tutkimalla molemmissa paikoissa kahden seurantalinjan varteen sijoittuvia näytealoja (Oesch 1999).

Purolahden kasvillisuus vaikutti tuolloin täysin vakiintuneelta, mutta vuonna 1995 perustetun Ruohokarin hoitoniityn kasvillisuus oli vasta muuttumassa niittymäisempään suuntaan. Niittykasvillisuuden muutoksista saataisiin uutta tietoa toistamalla Ruohokarin kasvillisuus selvitys (yhteensä 40 näyteruutua) esimerkiksi vuonna 2006 ja tarvittaessa myöhemminkin, mikäli alueen laidunkäyttö muuttuu. Purolahden kasvillisuus selvitystä ei tarvitse toistaa, ellei alueen käyttö muutu.

6.12. Toimenpiteiden aikataulu ja kustannukset

Vanhankaupunginlahden lintuveden hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu vuosiksi 2005–2014. Toimenpide ehdotusten toteuttaminen on aloitettu Lintulahdet Life -hankkeessa vuonna 2004. Taulukossa 6 on ehdotus toimenpiteiden ja seurantojen toteuttamiseksi vuosina 2005–2014. Toimenpiteistä osa on vuosittaisia ja osa harkinnanvaraisia. Muut toimenpiteet on jaettu kolmeen kiireellisyysluokkaan:

1. toimenpiteet vuosina 2005–2007
2. toimenpiteet vuosina 2008–2010 ja
3. toimenpiteet vuosina 2011–2014.

Aikatauluehdotus on ohjeellinen, ja siinä esitetyjä toimenpiteitä voidaan siirtää, jos niiden järjestäminen ei onnistu ehdotetun aikataulun mukaan. Kiireisiksi arvioitujen toimenpiteiden siirtäminen ei kuitenkaan ole suotavaa. Toimenpiteitä voidaan myös toteuttaa esitettyä aikaisemmin.

Taulukko 6. Ehdotettujen toimenpiteiden ja seurantojen aikataulu vastuutahoittain. LL = toteutetaan Lintulahdet Life -hankkeen yhteydessä, HKR = Helsingin kaupungin rakennusvirasto, YMK = Helsingin kaupungin ympäristökeskus, SYKE = Suomen ympäristökeskus, UUS = Uudenmaan ympäristökeskus.

Vuosi	Toimenpide tms.
Vuosittain	• hoitoniittyjen laiduntaminen (HKR, valtio) • pönttöverkoston ylläpito (HKR, lintujen rengastajat) • toimenpidealueiden linnustonseuranta (jatkuu viisi vuotta hoito- ja kunnostustoimien alkamisen jälkeen) (LL, YMK) • pesivien vesilintujen, vesilintupoikueiden sekä huomionarvoisten lintulajien laskennat (LL, YMK) • vedenlaadun seuranta (YMK) • valvonta (HKR) • tiedotus (YMK, UUS, Gardenia)
Tarvittaessa	• hoitoniittyjen ja Säynäslahden lamparealueen niittäminen (HKR) • pienpetopyynti vuoden 2007 jälkeen (HKR, SYKE) • pitkospuiden, reittien, opasteiden ja lintutornien ylläpito (HKR) • kävijälaskennat (HKR)

- 2005–2007
- Säynäslahden lampare-alueen niiton uusiminen 2005 tai 2006 (LL)
 - lampareiden ruoppauksen I vaihe (HKR, LL)
 - Säynäslahdenojan puuston raivaus (HKR)
 - Ruohokarin laidunniityn lisäraivaukset (LL, HKR)
 - Purolahden hoitoniityn perustaminen (LL, HKR) ja laidunnuksen aloittaminen
 - Pornaistenniemen lampareen penkereen poisto (LL, HKR)
 - Viikinojan kunnostus (LL, UUS, HKR)
 - lintutorniien jätehuollon järjestäminen (HKR)
 - näkemäesteenä olevien puiden poisto lintutorneilta (HKR)
 - opasteiden lisääminen ja penkkiryhmien pystyttäminen reittien varsille (HKR)
 - pääopastaulun uusiminen (LL, HKR)
 - luonnonsuojelun laajentaminen (YMK, valtio)
 - Pornaistenniemen lampareiden veden laatu 2005 (YMK)
 - pienpetopyynti (LL, HKR, SYKE)
- Seuranta, inventoinnit ja selvitykset
- linnustonseuranta: poikuelaskennat 2005–2006 (LL, SYKE)
 - linnustonseuranta: syysmuutto 2006, kevätmuutto, pesimälinnusto (LL, SYKE) sekä poikuelaskennat 2007 (UUS, YMK)
 - Ruohokarin hoitoniityn kasvillisuus seuranta (HKR, YMK)
- 2008–2010
- Säynäslahden lampareiden ruoppauksen II vaihe (HKR, valtio)
 - Purolahden hoitoniityn ylläpito (mm. laidunnusta tukevat niitot) (HKR)
 - Pornaistenniemen luontopolun kunnostus ja uuden reitin rakentaminen (HKR)
- Seuranta, inventoinnit ja selvitykset
- koko alueen kasvillisuus seuranta 2009 (YMK, valtio)
- 2011–2014
- Lopin kannaksen avaaminen (HKR, valtio)
 - jatkotoimenpiteiden valmistelu (Viikin tutkimusryhmä)
- Seuranta, inventoinnit ja selvitykset
- linnustonseuranta: kevätmuutto, pesimälinnusto, poikuelaskennat ja syysmuutto 2012 (YMK, SYKE)
 - koko alueen kasvillisuus seuranta 2014 (YMK, valtio)
 - kävijätutkimus 2013–2014 (HKR)
-

Vuosille 2005–2007 ehdotettujen toimenpiteiden kustannukset on pääosin arvioitu Lintulahdet Life -hankkeessa. Muiden toimenpiteiden kustannuksia voidaan tässä yhteydessä arvioida vain suuntaa-antavasti toimenpiteityypeittäin. Useimpien toimenpiteiden osalta on käytetty Lintulahdet Life -hankkeessa vuonna 2004 toteutunutta kustannustasoa. Ruoikon raivauksen kustannukset ovat noin 600 euroa/ha (sis. alv). Laidunalueen aitaamiskulut ovat noin 7 000 euroa/km (sis. alv). Avovesiväylien kaivamisen kustannuksiksi voidaan arvioida noin 7 euroa/m³ (sis. alv). Hintaan sisältyy massan kuljetus Natura-alueen reunalle. Siirtokustannuksen kauemmaksi ja aineksen käsittelystä aiheutuvat kustannukset nousevat huomattavasti kaivukus-

tannuksia suuremmiksi. Lintutornien ja muiden rakenteiden korjaamiseen ja uusimiseen sekä pienpuuston raivauskustannuksiin vaikuttavat olennaisesti työn tekotapa, sillä osa työstä lienee mahdollista teettää virkatyönä.

Pienpetopyynnin kannustekorvauksista syntyvät kustannukset ovat olleet Vanhankaupunginlahdella noin 3 500 euroa vuodessa ja pönttöverkoston ylläpidosta aiheutuneet kustannukset noin 500 euroa vuodessa.

Linnuston ja kasvillisuuden seurannan kustannuksia voidaan arvioida tarvittavien työpäivien perusteella. Lintulahdet Life -hankkeen jälkeen ehdotettuun koko kosteikkoalueen linnustoseurantaan (ks. 6.11.) arvioidaan tarvittavan seuraava työpanos:

- kevätmuuttolaskennat: laskennat (1 henkilö), aineiston käsittely ja raportointi 12 työpäivää/vuosi
- pesimälinnustokartoitus: laskennat (4 henkilöä), aineiston käsittely ja raportointi 35 työpäivää/vuosi
- poikuelaskennat: laskennat (1 henkilö), aineiston käsittely ja raportointi 6 työpäivää/vuosi
- syysmuuttolaskennat: laskennat (1 henkilö), aineiston käsittely ja raportointi 14 työpäivää/vuosi

Kasvillisuusseurantaan vuosina 2009 ja 2014 käytetään noin 15 työpäivää/vuosi. Arvio sisältää ilmakuvatulkinnan ja kuvioiden digitoinnin, maastotyöt (2 henkilöä) ja raportoinnin. Linnusto- ja kasvillisuusseurantojen yhteydessä tarkoitettuun raportointiin ei sisälly eri vuosien tulosten vertailua, vaan ainoastaan ko. vuoden tulosten esittely. Ruohokarin laidunniityn kasvillisuuslinjojen inventointiin tarvitaan kaksi maastotyöpäivää. Aineiston käsittelyyn ja raportointiin kuluu noin viisi työpäivää.

Seurantojen matkakustannusten korvauksiin tarvittavaa summaa ja kävijätutkimusten kustannuksia ei ole voitu arvioida.

7. EHDOTETTujen HOITO- JA KÄYTTÖTOIMIEN VAIKUTUKSET

7.1. Arvion perusteista

Luonnonsuojelulain 65 § edellyttää, että jos hanke tai suunnitelma yksistään tai yhdessä muiden hankkeiden ja suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää Natura 2000 -alueen luonnonarvoja, on hankkeen toteuttajan tai suunnitelman laatijan arvioitava hankkeen vaikutukset suojeltaviin luontotyypeihin ja lajeihin. Jos hankkeen todetaan heikentävän suojeltavia luonnonarvoja, on arvioitava onko tämä heikentyminen todennäköisesti merkittävää.

Seuraavassa tarkastellaan Vanhankaupunginlahden Natura-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotettujen toimenpiteiden vaikutuksia Natura-alueen suojeluperusteina oleviin luonnonarvoihin. Lisäksi arvioidaan suunnitelman vaikutuksia alueella tavattuihin luontodirektiivin liitteen IV(a) eliölajeihin sekä muihin alueella esiintyviin uhanalaisiin ja harvinaisiin eliölajeihin.

Hoito- ja käyttösuunnitelman ehdotukset on pyritty suunnittelemaan niin, ettei kohteen luontoarvoja merkittävästi heikennetä. Ehdotetut hoito- toimenpiteet ovat pääsääntöisesti sellaisia, että niillä ei ole välillisiä vaikutuksia Vanhankaupunginlahden Natura-alueen suojeltaviin luontotyypeihin ja lajeihin. Myöskään ehdotetuilla virkistyskäyttöä tukevilla toimenpiteillä ei ole merkittäviä luontoarvoihin kohdistuvia välillisiä vaikutuksia, sillä ne eivät lisää liikkumista nykyisten reittien ja lintujenkatselupaikkojen ulkopuolella. Arviossa tarkastellaan välittömiä, toimenpiteistä suoraan luontoarvoihin kohdistuvia vaikutuksia.

7.2. Luontodirektiivin luontotyypit ja lintudirektiivin lajit

Vanhankaupunginlahden lintuvesi on sekä lintudirektiivin mukainen SPA-alue että luontodirektiivin mukainen SCI-alue. Kohteen Natura-tietolomakkeen (Uudenmaan ympäristökeskus 1998) mukaan alueella esiintyy kolmea luontodirektiivin liitteessä I mainittua luontotyyppiä, jotka ovat jokisuistot (Natura-koodi 1130), kosteat suuruohoniityt (virallisesti kostea suuruohokasvillisuus, 6430) sekä metsäluhdat (virallisesti Fennoskandian metsäluhdat, 9080). Näistä jokisuistot on ns. kompleksinen luontotyyppi, johon yleensä sisältyy muita luontodirektiivin luontotyyppejä. Vanhankaupunginlahden jokisuistosta huomattava osa on vaihettumissuot ja ranta-suot (7140) -luontotyyppiä. Itämeren boreaaliset rantaniityt (1630) -luontotyyppiä esiintyy pienialaisesti. Alueen luontotyypeistä metsäluhdat on priorisoitu luontotyyppi. Eri luontotyyppien esiintyminen ilmenee luvusta 4.3.4.

Luontodirektiivin liitteen II lajeja alueelta ei ole ilmoitettu Natura-lomakkeella, mutta lajeista saukko ja viitasammakko kuuluvat Vanhankaupunginlahden eläimistöön.

Vanhankaupunginlahden Natura-tietolomakkeen mukaan alueella esiintyy 40 lintudirektiivin liitteessä I mainittua lintulajia, joista kymmenen on ilmoitettu pesiviksi (taulukko 6).

Taulukko 6. Vanhankaupunginlahden Natura-alueella esiintyvät lintudirektiivin liitteessä I mainitut lintulajit (Uudenmaan ympäristökeskus 1998).

		Pesivät	Muut
kaulushaikara	<i>Botaurus stellaris</i>	*	
mustakurkku-uikku	<i>Podiceps auritus</i>		*
laulujoutsen	<i>Cygnus cygnus</i>		*
pikkujoutsen	<i>C. columbianus</i>		*
valkuposkihanhi	<i>Branta leucopsis</i>		*
uivelo	<i>Mergus albellus</i>		*
ruskosuohaukka	<i>Circus aeruginosus</i>	*	
sinisuohaukka	<i>C. cyaneus</i>		*
niittysuohaukka	<i>C. pygargus</i>		*
merikotka	<i>Haliaeetus albicilla</i>		*
maakotka	<i>Aquila chrysaetos</i>		*
sääksi	<i>Pandion haliaetus</i>		*
ruisräikkä	<i>Crex crex</i>	*	
luhtahuitti	<i>Porzana porzana</i>	*	
kurki	<i>Grus grus</i>		*
kapustarinta	<i>Pluvialis apricaria</i>		*
suokukko	<i>Philomachus pugnax</i>		*
vesipääsky	<i>Phalaropus lobatus</i>		*
punakuiri	<i>Limosa lapponica</i>		*
liro	<i>Tringa glareola</i>		*
jänkäsirriäinen	<i>Limicola falcinellus</i>		*
heinäkurppa	<i>Gallinago media</i>		*
selkälokki	<i>Larus fuscus</i>		*
kalatiira	<i>Sterna hirundo</i>	*	
lapintiira	<i>S. paradisaea</i>	*	
pikkutiira	<i>S. albifrons</i>		*
räyskä	<i>S. caspia</i>		*
mustatiira	<i>Chlidonias niger</i>		*
huuhkaja	<i>Bubo bubo</i>		*
suopöllö	<i>Asio flammeus</i>		*
varpuspöllö	<i>Glaucidium passerinum</i>		*
kuningaskalastaja	<i>Alcedo atthis</i>		*
palokärki	<i>Dryocopus martius</i>	*	
pohjantikka	<i>Picoides tridactylus</i>		*
valkoselkätikka	<i>Dendrocopos leucotos</i>		*
sinirinta	<i>Luscinia svecica</i>		*
kirjokerttu	<i>Sylvia nisoria</i>		*
pikkusieppo	<i>Ficedula parva</i>	*	
pikkulepinkäinen	<i>Lanius collurio</i>	*	
peltosirkku	<i>Emberiza hortulana</i>	*	

7.3. Muut Natura-lomakkeella mainitut lajit

Vanhankaupunginlahden Natura-tietolomakkeella (Uudenmaan ympäristökeskus 1998) luetellaan lisäksi 25 muuta lajia, joista yhdeksän on lintuja, yksi kala, yksi putkilokasvi ja 14 sieniä (taulukko 7).

Taulukko 7. Vanhankaupunginlahden Natura-alueella esiintyviä muita huomionarvoisia kuin lintudirektiivin liitteen I lajeja (Uudenmaan ympäristökeskus 1998).

Linnut		Pesivät	Muut
lapasorsa	<i>Anas clypeata</i>	*	
liejukana	<i>Gallinula chloropus</i>	*	
luhtakana	<i>Rallus aquaticus</i>	*	
tylli	<i>Charadrius hiaticula</i>		*
pikkutylli	<i>C. dubius</i>	*	
pikkutikka	<i>Dendrocopos minutus</i>	*	
pussitiainen	<i>Remiz pendulinus</i>		*
rastaskerttunen	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	*	
Kalat			
nahkiainen	<i>Lampetra fluviatilis</i>		
Putkilokasvit			
ojakurjenpolvi	<i>Geranium palustre</i>		
Sienet			
harjasorakas	<i>Gloiodon strigosus</i>		
kalvashyyrykkä	<i>Christiansenia pallida</i>		
punahyyrykkä	<i>C. mycophaga</i>		
rantarypykkä	<i>Phlebia lindtneri</i>		
kuurakkalaji	<i>Botryobasidium pruinautum</i>		
laikkurypykkälaji	<i>Efibula deflectens</i>		
lehtonyhäkä	<i>Hypoderma echinocystis</i>		
luhtanyhäkä	<i>H. deviatum</i>		
paksunahakka	<i>Amylostereum areolatum</i>		
pikkukarakka	<i>Steccherinum oreophilum</i>		
takkukarakka	<i>S. bourdotii</i>		
rantakalvokesikkä	<i>Hypochniciellum subillaquetum</i>		
ruohokerakka	<i>Ceratobasidium pseudocornigerum</i>		
sinihuitukka	<i>Lazulinospora cyanea</i>		

7.4. Toimenpiteiden vaikutukset valintaperusteina oleviin luontotyypeihin ja lajeihin

Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit

Ehdotetuilla toimenpiteillä ei ole vaikutusta *metsäluhdat*-luontotyyppiin eikä *Itämeren boreaaliset rantaniityt* -luontotyyppiin, sillä näihin luontotyypeihin kuuluviin alueisiin ei kohdistu toimenpiteitä. Kuvioille ei myöskään osoiteta virkistyskäyttöä. Purolahden perukan rantaniitty sijaitsee ny-

kyisen luonnonsuojelun alueen ulkopuolella. Luonnonsuojelun alueen ehdotettu laajentaminen liittäisi Purolahden boreaalisiin rantaniittyihin kuuluvan niitykuvion luonnonsuojelun alueeseen. Purolahden niitty on Vanhankaupunginlahden laajin ja kasvistollisesti merkittävin rantaniitty.

Vaihettumissoita ja rantasoita on Vanhankaupunginlahdella noin 154 hehtaaria, josta ruokoluhtia on 152 hehtaaria ja pensaikkaisia luhtia kaksi hehtaaria. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetyistä toimenpiteistä Säynäslahden lamparealueen kunnostus, Lopin kannaksen avaaminen sekä Purolahden eteläosaan esitetty uusi laidun vaikuttavat vaihettumissuot ja rantasuot -luontotyyppiin. Luontotyyppiin kuuluvia alueita on myös Ruohokarin laidunalueen reunaosissa, joiden laidunkäyttöä esitetään tehostettavaksi.

Vaikutukseltaan merkittävin on Purolahden eteläosan laidunalueen raiwaaminen, joka muuttaa ruokoluhtan kasvillisuutta 9,5 hehtaarin alueelta. Säynäslahden lamparealueen niittoala on neljä hehtaaria ja Ruohokarin laitumen avattavaksi esitettävien reunaosien pinta-ala noin yksi hehtaari. Uusiin niitto- ja laidunalueiden pinta-ala on yhteensä 14,5 hehtaaria, mikä on noin 9 % Vanhankaupunginlahden vaihettumissoiden ja rantasoiden koko alasta. Niitot ja laidunnus aiheuttavat järviruo'on väistymisen ruokoluhtilta. Yksipuolisen ruoikon tilalle tulee aiempaa monipuolisempaa kasvillisuutta, kun sara- ja ruohovaltainen lajisto valtaa alaa. Kasvillisuuden muutokset heikentävät luontotyypin luonnontilaisuutta toimenpidealueilla. Toisaalta alueiden muuttuminen sara- ja ruohovaltaisiksi avoluhtiksi monipuolistaa Vanhankaupunginlahden vaihettumissoita ja rantasoita ja lisää niiden edustavuutta.

Säynäslahden lamparealueelle ehdotetuilla toimenpiteillä pyritään lampareiden umpeenkasvun pysäyttämiseen. Kasvillisuuden ruoppaaminen lampareiden reunoista ei mainittavasti pienennä ruokoluhtan pinta-alaa, sillä ruopattavaksi on suunniteltu keskimäärin kahden metrin levyistä rantavyöhykettä ja myöhemmässä vaiheessa lampareiden välisiä kannaksia. Lopin kannaksen ehdotettu avaaminen pienentäisi järviruoikon pinta-alaa 0,25 hehtaaria. Tästä osa on ruokoluhtaa, osa vedestä kasvavaa järviruoikkoa. Pinta-alan muutosta ei voi pitää merkittävänä koko luontotyypin pinta-alaan verrattuna.

Kosteita suurruohoniittyjä on Vanhankaupunginlahdella noin kaksi hehtaaria. Laajimmat kasvustot sijaitsevat Purolahden lounaisrannalla ja Ryönälahdella. Osa Purolahden mesiangervon vallitsemasta suurruohoniitystä sijaitsee suunnitellulla laidunalueella. Laidunnus muuttaisi suurruohoniityn kasvillisuutta ja saattaisi hävittää luontotyyppikuvion kokonaan. Edustavaa suurruohoniittyä on laidunalueella vain kymmenkunta aaria, joten muutosta ei voida pitää merkittävänä. Suurruohoniityn rajaaminen laidunalueen ulkopuolelle lienee myös mahdollista. Alueen muille suurruohoniityille ei hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetä toimenpiteitä.

Koko Vanhankaupunginlahden vesialue rantaluhtineen kuuluu *jokisuistot*-luontotyyppiin. Jokisuistot on kompleksinen luontotyyppi, joka pitää sisällään useita muita Natura 2000 -luontotyyppisiä. Vanhankaupunginlahdella siihen kuuluu mm. vaihettumissoita ja rantasoita sekä kosteita suurruohoniittyjä. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään toimenpiteitä näihin luontotyyppisiin kuuluihin kuvioihin. Toimenpiteiden vaikutuksia ei kuitenkaan

voida pitää merkittävinä toimenpidealueiden melko vähäisen pinta-alan ja luontotyypin odotettujen muutosten vuoksi. Jokisuiston muut rannat tai vesialueen käyttö eivät muutu hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden ja suositusten vuoksi.

Lintudirektiivin liitteen I lajit

Taulukossa 6 on lueteltu ne 40 lintudirektiivin liitteessä I mainittua lajia, jotka Natura 2000 -tietolomakkeen (Uudenmaan ympäristökeskus 1998) mukaan ovat Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura 2000 -alueen suojeluperusteina. Tietolomakkeen lajeista osa pesii Vanhankaupunginlahdella, osa vierailee siellä säännöllisesti muuttoaikoina ja osa on epäsäännöllisiä tai satunnaisesti tavattavia lajeja. Pesiviksi mainituista lajeista *pikkusieppoa* ja *peltosirkkua* ei ole tavattu Natura-alueelta viime vuosina, vaikka vanhat pesimäpaikat ovat lajeille edelleen sopivia. Pesimäpaikat säilyvät hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuessa ennallaan.

Lomakkeella luetelluista kosteikkolinnuista *pikkujoutsen*, *kurki*, *niitysuohaukka*, *punakuiri*, *jänkäsirriäinen*, *vesipääsky*, *pikkutiira*, *mustatiira*, *kuningaskalastaja* ja *suopöllö* ovat Vanhankaupunginlahdella satunnaisia vierailijoita, joihin hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet eivät merkittävästi vaikuta. Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen ei myöskään heikennä niiden mahdollisuuksia oleskella alueella. Myös *merikotka* ja *maakotka* vierailevat alueella niin satunnaisesti, ettei suunnitelman toteutuminen vaikuta niihin. Lomakkeen lajeista *varpuspöllö*, *huuhkaja*, *palokärki*, *pohjantikka*, *valkoselkätikka* ja *pikkutikka* ovat metsälintuja. Alueen metsiin ei osoiteta hoitotoimia eikä uutta virkistyskäyttöä, joten suunnitelman toteutuminen ei vaikuta metsälintuihin. Pornaistenniemen liittäminen luonnonsuojelualueeseen turvaisi niemessä sijaitsevan pikkutikan pesimäpaikan säilymisen. Talvehtivia valkoselkätikkoja on tavattu usein Pornaistenniemeltä. Pornaistenniemen lehdon suojeleminen turvaa alueen säilymisen valkoselkätikalle soveliaana.

Alueen lintulajeista *kaulushaikara*, *ruskosuohaukka* ja *luhtahuitti* pesivät järvi- ja suoväistöissä ja vaihettumisoihin ja rantasoihin kuuluvilla luhdilla. Kaulushaikaran ja ruskosuohaukan pesimäpaikat sijaitsevat syrjässä kunnostettavilta ja hoidettavilta kohteilta. Suunnitelma ei myöskään tuo pesimäpaikkojen lähelle uutta virkistyskäyttöä tai muuta häiriötä. *Luhtahuitti* pesii yleensä märemmissä ja kasvustoltaan monipuolisemmilla alueilla kuin mitä laidunnettavaksi ehdotetut kohteet ovat. Säynäslahden lampareiden kunnostus vähentää hieman luhtahuitille sopivan elinympäristön pinta-alaa. Lajille sopivia alueita jää Vanhankaupunginlahdelle edelleenkin runsaasti. Pitkällä aikavälillä luhtahuitti todennäköisesti hyötyy lampareiden kunnostuksesta, sillä kunnostustoimet estävät lamparealuetta muuttumasta luhtahuitille sopimattomaksi tiheäkasvuiseksi ruokoluhdaksi.

Ehdotetut toimenpiteet eivät vaikuta *mustakurkku-uikun*, *laulujoutsenen* ja *uivelon* esiintymiseen, sillä lajit ovat avovesialueella muuttoaikoina tavattavia muuttolintuja. Toimenpiteet eivät vaikuta myöskään *sääkseen*, *räyskään*, *kalatiiraan* ja *lapintiiraan*, sillä nämä lajit esiintyvät lähinnä läpimuuttajina sekä rannoilla ja avovesialueilla tavattavina ruokavieraina.

Ranta- ja luhtakasvillisuuden raivaus ja laidunnus lisäävät *valkoposkihanhelle*, *sinisuohaukalle*, *kapustarinnalle*, *suokukolle*, *lirolle* ja *heinäkurpalle* sopivia muutonaikaisia levähtämis- ja ruokailualueita. Myös useat muut kahlaajalajit sekä monet sorsalinnut viihtyvät laidunalueilla. Purolahden laitumen raivaaminen laajentaa *pikkulepinkäiselle* sopivaa ympäristöä, sillä laji pesii ja esiintyy myös muuttoaikoina avoimilla tai puoliavoimilla alueilla. *Ruisrääkkiä* on tavattu Purolahden tulvaniityltä ja Ruohokarin laitumelta. Laji hyötyy pensaikon ja ruovikon poistosta rantaluhdilta ja -niityiltä. Hoito- ja käyttötoimien vaikutusta pelkästään muuttoaikoina tavattavaan *sinirintaan* on hankala arvioida. Sinirinta viihtyy kosteissa pensaikoissa ja ruoikoissa, joita alueelle jää runsaasti hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuessakin.

Ehdotettu pienpetopyynti todennäköisesti vaikuttaa positiivisesti kaikkien maassa pesivien lintulajien pesimätulokseen (poikastuottoon). Hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotetut koneellisesti tehtävät toimenpiteet eivät ajoitu lintujen pesimäkaudelle, joten niistä aiheutuvalta häiriöllä tai melulla ei ole merkittävää vaikutusta lintudirektiivin liitteen I lajeihin.

7.5. Toimenpiteiden vaikutukset muihin merkittäviin lajeihin

Luontodirektiivin lajit

Vanhankaupunginlahdella tavatuista eläimistä *saukko* kuuluu luontodirektiivin lajeihin. Saukkokannan suuruutta tai saukon vakinaisuutta alueella ei tarkoin tiedetä. Saukko viihtyy virtavesissä, joita hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei tarkastella.

Luontodirektiivin liitteen IV(a) eläinlajeista lahdella esiintyy *viitasamma*. Ehdotetut toimenpiteet eivät kohdistu tiedossa olevaan viitasamma-kon kutupaikkaan eivätkä sen lähialueelle.

Alueelta ei ole löydetty luontodirektiivin liitteessä II mainittuja kasvilajeja.

Uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit

Vanhankaupunginlahdella ei tiedetä kasvavan uhanalaisia tai silmälläpidettäviä putkilokasvilajeja. Natura-tietolomakkeella luetelluista, alueella pesivistä lintulajeista liejukana, naurulokki, pikkutikka ja rastaskerttunen on arvioitu Suomessa vaarantuneiksi (VU). Sienistä rantarypykkä (eli kumiry-pykkä) on erittäin uhanalainen (EN) ja harjasorakas, takkukarakka ja luh-tanyhäkki vaarantuneita (VU) (Rassi ym. 2001).

Liejukana on pesinyt Pornaistenniemen itäpuolen lamparealueella, jonne hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei osoiteta muita toimenpiteitä kuin vanhan ruoppauspenkereen poistaminen. Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen ei heikennä liejukanan elinmahdollisuuksia Vanhankaupunginlahdella. Lampareiden ylläpito edesauttaa pitkällä aikavälillä alueen säilymistä liejukanalle sopivana.

Rastaskerttuset keskittyvät Saunalahdelle ja Säynäslahden eteläosan lamparealueelle, joissa on niiden suosimia korkeita, tiheitä, vedestä kasvavia ruoikoita. Saunalahden ruoikoihin ja osaan Säynäslahden lamparealuetta ei osoiteta toimenpiteitä. Säynäslahden eteläosan ruoppaukset ja niitot kohdistuvat sitä vastoin rastaskerttusen elinympäristöön. Kesällä 2004 toimenpidealueella ja sen lähellä oli kaksi Vanhankaupunginlahden kuudesta rastaskerttusen reviiiristä. Niiton jälkeen alue ei sovellu rastaskerttusen pesimäpaikaksi. Rastaskerttuselle sopivia ruoikoita on mm. Saunalahden–Purolahden alueella, joten koko Vanhankaupunginlahden rastaskerttuskanta ei välttämättä heikkene kunnostustoimenpiteiden vuoksi.

Naurulokki pesii Vanhankaupunginlahdella nykyisin satunnaisesti. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet eivät todennäköisesti vaikuta naurulokkiin. Pienen yhdyskunnan asettuminen esimerkiksi raivatulle ruoikkoalueelle tai lamparealueelle on mahdollista, mutta tällaisille paikoille syntyneet yhdyskunnat, joita naurulokit usein muodostavat, jäävät yleensä tilapäisiksi.

Pikkutikat elävät lahden rantametsissä, joihin hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei osoiteta toimenpiteitä. Pornaistenniemen liittäminen luonnonsuojelualueeseen turvaisi yhden vakituisen pikkutikkareviirin säilymisen.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotetut koneellisesti tehtävät toimenpiteet eivät ajoitu lintujen pesimäkaudelle, joten niistä aiheutuvalla häiriöllä tai melulla ei ole merkittävää vaikutusta uhanalaisiin lintulajeihin.

Uhanalaisista sienistä vaarantuneet takkukarakka ja luhtanyhökkä on tavattu Vanhankaupunginlahden Natura-alueelta (Natura-tietolomakkeella mainittu rantarypykkä ja harjasorakas kasvavat rantametsissä Natura-alueen ja Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelun ulkopuolella). Laji on löydetty Ruohokarin laidunalueelta, takkukarakka maahan pudonneilta lehtipuun oksilta ja luhtanyhökkä vesirajassa olevasta vanhasta havutukista (Mikkola-Roos & Yrjölä 2000). Esiintymien tilaa ei ole tarkistettu viime vuosina. Lajien säilyminen edellyttää sopivan kasvualustan säilymistä ja uusien kasvupaikkojen syntymistä. Laidunnus ei ole haitaksi kummallekaan lajille (Heikki Kotiranta, Suomen ympäristökeskus).

Muut Natura-tietolomakkeella mainitut lajit

Muista Natura-lomakkeella mainituista lajeista (taulukko 7) *lapasorsa* suosii mosaiikkimaista, aukkoista kosteikkokasvillisuutta ja matalakasvuisia tulvarantoja. Laji todennäköisesti hyötyy Vanhankaupunginlahden laidunnuksesta, ruoikoiden niitoista ja uusien vesialueiden avaamisesta. *Tylli* ja *pikkutylli* viihtyvät erityisesti muuttoaikoina matalakasvuisilla niityillä ja tulva-alueilla. Laidunalueiden raivaaminen ja laidunnuksen tehostaminen lisäävät tyllilajeille soveliasta ympäristöä. Vanhankaupunginlahden *luhtakanat* elävät Säynäslahden lampareiden reunaosissa. Luhtakanoja tavataan usein ruoikkoon raivattujen väylien varsilta ja kaivettujen lampareiden tuntumasta. Säynäslahden lamparealueen auki pitäminen ja Lopin kannaksen ruoppaaminen ylläpitävät luhtakanalle sopivaa ympäristöä. *Pussitiainen* on satunnainen rantametsien lintu, jonka elinympäristöön hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen ei tuo muutoksia.

Nahkiainen on meri- ja virtavesissä elävä kala, jota ei tavata suunnitelman toimenpidealueilta. Myös *ojakurjenpolven* kasvupaikka jää toimenpidealueiden ulkopuolelle.

Natura-lomakkeella luetelluista 14 harvinaisesta sienilajista muita kuin takkukarakkaa ja luhtanyhökkää (ks. edellä) ei ole löydetty Natura-alueelta (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004). Lajit keskittyvät Pornaisten niemen ja Hakalanniemen metsiin, jotka jäävät hoito- ja käyttösuunnitelman ulkopuolelle. Luonnonsuojelualueeseen liitettäväksi ehdotetussa Pornaisten niemen metsässä kasvaa Natura-lomakkeella luetelluista sienistä rantarypykkä, luhtanyhökkä, lehtonyhökkä ja sinihuitukka.

7.6. Yhteisvaikutukset

Alueen maankäyttöä ohjataan Helsingin yleiskaava 2002:ssa, jossa nykyistä luonnonsuojelualuetta on laajennettu kattamaan Purolahden perukan ja Saunalahden. Molemmissa rajaus on Vanhankaupunginlahden lintuveden Natura 2000 -rajauksen mukainen. Lammassaari ja suojelualan ulkopuolelle jäävä Kuusiluoto on merkitty virkistysalueiksi. Niiden käyttöä ohjataan erillisin suunnitelmin. Yleiskaavan toteutuminen ei tuo Natura-alueen rannoille uutta rakentamista tai nykyisestä poikkeavaa käyttöä.

Maankäyttösuunnitelmissa uutta asutusta on osoitettu Natura-alueen tuntumaan Pornaistenniemeen, Arabianrantaan sekä Kivinokkaan. Uusi asutus lisää Vanhankaupunginlahden virkistyskäyttöä. Lisääntyvä virkistyskäyttö on pyritty ottamaan huomioon Vanhankaupunginlahden hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Lähiympäristön kaavoituksen lisäksi tiedossa ei ole muita suunnitelmia tai hankkeita, joilla olisi yhteisvaikutuksia hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotettujen toimenpiteiden kanssa.

7.7. Tiivistelmä vaikutuksista

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotetuista toimenpiteistä ei arvioida aiheutuvan merkittäviä välillisiä vaikutuksia Vanhankaupunginlahden lintuveden suojeltaviin luontoarvoihin. Selvimmät välittömät vaikutukset aiheutuvat lampareiden avoimena pitämisestä ja ruokoluhtakuvioiden muuttamisesta niittyalueiksi. Toimenpiteistä hyötyvät avomaiden linnut, kahlaajat ja useat vesilintulajit. Lintudirektiivin lajien lisäksi toimenpiteet vaikuttavat suotuisasti mm. alueella muuttoaikoina lepäileviin kahlaajiin ja sorsiin.

Lyhyellä aikavälillä muutamat lintudirektiivin lajit ja uhanalaiset lajit voivat kärsiä (esim. luhtahuitti ja rastaskerttunen) osasta ehdotettuja kunnostustoimia. Pitkällä aikavälillä ne hyötyvät toimenpiteistä, sillä toimenpiteet ylläpitävät niille sopivia elinympäristöjä, jotka eivät säily alueella nykyisen laajuisina ilman hoitotoimia.

Natura-luontotyypeistä vaikutukset kohdistuvat selvimmin vaihettumisuot ja rantasuot -luontotyyppiin. Toimenpidealueet muuttuvat hoito- ja kunnostustoimenpiteiden seurauksena. Niiden kasvillisuus kehittyy aiempaa monipuolisemmaksi, kun järviruoko raivataan ja pois ja alueet otetaan

laidunkäyttöön. Toimenpide heikentää vaihettumissoiden ja rantasoiden luonnontilaa, mutta lisää luontotyypin monimuotoisuutta. Luontotyyppi ei muutu toiseksi toimenpiteiden seurauksena. Priorisoituihin luontotyyppeihin ei suunnitelmassa osoiteta toimenpiteitä.

Esitetyt toimenpiteet kohdistuvat kaikkiaan noin 10 % kosteikko-kasvillisuuden valtaamasta alasta. Virkistyskäyttöä palvelevia reittejä tai rakenteita ei esitetä sellaisille alueille, jotka eivät jo olisi virkistyskäytön kohteina. Esitetyt hoito- ja käyttötoimet eivät heikennä niitä luontoarvoja, joiden perusteella alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon.

8. LÄHDEVIITTEET

- Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 -luontotyyppiopas. Ympäristöopas 46, 2. painos. Suomen ympäristökeskus.
- Anonyymi 2001: Viikki-Vanhankaupunginlahti luonnonsuojelualue. Hoito- ja käyttösuunnitelma II vuosille 2002–2010. Luonnos. Helsingin kaupungin ympäristökeskus. 36 s.
- Asanti, T., Gustafsson, E., Hongell, H., Hottola, P., Mikkola-Roos, M., Osara, M., Ylimaunu, J. & Yrjölä, R. 2003: Kosteikkojen linnuston suojeluarvo. Suomen ympäristö 596. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Autio, L., Kajaste, I., Pellikka, K., Pesonen, L. ja Räsänen, M. 2003: Helsingin ja Espoon merialueiden velvoitetarkkailu vuosina 1995–2001. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 9/2003. 99 s. + liitteet.
- Eriksson, K. 1962: Pääkaupungin tuhoutuva lintuparatiisi. Suomen Luonto 21:63–67.
- Eriksson, K. 1966: Gammelstadsviken och dess fågelfauna under den senaste tiden. Nordenskiöld-samfundets tidskrift 26:27–39.
- Heath, M. F. & Evans, M. I. (toim.) 2000: Important Bird Areas in Europe. Priority sites for conservation. Volume 1: Northern Europe. Bird Conservation Series No. 8. BirdLife International, Cambridge.
- Heinonen, M. 2001: Fennoskandian metsäluhdat Vanhankaupunginlahden lintuvesi-Natura-alueella. Käsikirjoitus, Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 6 s + liitteet.
- Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2004: Luontotietojärjestelmä 15.4.2002–15.5.2004. Arvokkaat kasvisto- ja kasvillisuuskohteet, lepakkokohteet, eläinhavainnot, lumijälkihavainnot, lumijälkireitit, pienvedet, geologiset kohteet, perinnemaisemat. Ote Viikin-Vanhankaupunginlahden alueelta.
- Hirvonen, H. & Mikkola, M. 1987: Helsingin lintuvesien linnusto ja suojelu, osa I. Helsingin kaupungin ympäristönsuojelulautakunnan julkaisu 2/1987.
- Hirvonen, H., Mikkola, M. ja Tanskanen, A. 1988: Helsingin lintuvesien linnusto ja suojelu, osa III. Vanhankaupunginlahden vesilinnustotutkimus 1987–88. Helsingin kaupungin ympäristönsuojelulautakunnan julkaisu 6/1988. 43 s. + liite.
- Ilmonen, J. 2002: Sudenkorento- ja vesikovakuoriaisselvitys Viikin Vanhankaupunginlahdella vuonna 2002. Suomen ympäristökeskus, luontoyksikkö. Käsikirjoitus 4.11.2002.
- Järveläinen, T. 2003: Helsingin Viikinpuoleisen Vanhankaupunginlahden kukkakärpäset kesällä 2003. Julkaisematon raportti.
- Järveläinen, T. 2004: Helsingin Viikinpuoleisen Vanhankaupunginlahden kukkakärpäset kesällä 2004. Julkaisematon raportti.
- Kajaste, I. 2004: Viikinojan ja Säynäslahdenpuron vedenlaatu. Julkaisematon selvitys. Helsingin kaupungin ympäristökeskus, ympäristönsuojelija tutkimusyksikkö, 16.12.2004. 19 s.

- Koskimies, P. 1994: Linnustonseuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. Ohjeet alueelliseen seurantaan. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja - sarja B18. 82 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet (2. painos). Eläinmuseo, Helsinki.
- Lammi, E. 2002: Viikin-Vanhankaupunginlahden Natura-alueen vesikasvilisuus. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 3/2002. 14 s. + liitteet.
- Lehtonen, L. 1945: Lintuparatiisi pääkaupungin liepeillä. Vanhankaupunginlahti ja sen linnusto. WSOY, Porvoo. 179 s.
- Leivo, M. 1998: Suomen kansainvälisesti tärkeimmät lintualueet. Tiira 1/1998: 9.
- Maa- ja metsätalousministeriön lintuvesityöryhmä 1981: Valtakunnallinen lintu-vesiensuojeluohjelma. Komiteanmietintö 1981:32.
- Malinen, S. (toim.) 1993: Viikin-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma 1994–2003. Julkaisematon suunnitelma. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen ympäristönsuojeluyksikkö, Helsinki. Vahvistettu 3.6.1994 (Ympäristöministeriö) ja 14.10.1994 (Uudenmaan lääninhallitus).
- Metsätähti Oy 1994: Toukolanranta, rakentamisen ympäristövaikutukset, ekologinen näkökulma. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1994:18. 51 s.
- Mikkola-Roos, M. 2000: Helsingin Vanhankaupunginlahden linnustotutkimukset vuosina 1999 ja 2000. Uudenmaan ympäristökeskus ja Helsingin kaupunki, julkaisematon. 58 s.
- Mikkola-Roos, M. 2001: Helsingin Vanhankaupunginlahden muuttolintututkimus 2001. Uudenmaan ympäristökeskus ja Helsingin kaupunki, julkaisematon. 16 s + liitteet.
- Mikkola-Roos, M. ja Oesch, T. 1998: Ekologinen tila, kunnostus- ja hoitosuunnitelma. Viikki-Vanhankaupunginlahti. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 3/98.
- Mikkola-Roos, M. ja Yrjölä, R. (toim.) 2000: Viikki. Helsingin Vanhankaupunginlahden historiaa ja luontoa. Tammi, Helsinki. 264 s.
- Mikkola-Roos, M., Nurmi, J. ja Väänänen, V-M. 2005: Tulokaspedot lintuvesillä -hankkeen tutkimustulos: minkin ja supikoiran pyynti parantaa kosteikkolintujen poikastuottoa huomattavasti. Metsästäjä 1/2005.
- Mikkola-Roos M. 2004: Linnuston seurantasuunnitelma. Lintulahdet Life. Suomen ympäristökeskus, 20.1.2004.
- Neuvoston direktiivi 79/409/ETY, 2.4.1979, luonnonvaraisten lintujen suojelusta (ns. lintudirektiivi).
- Neuvoston direktiivi 92/43/ETY, 21.5.1992, luototyyppeiden sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta (ns. luontodirektiivi).
- Nurmi, J. 2002: Viikin-Vanhankaupunginlahden tulokaspetojen pyyntisuunnitelma. Uudenmaan riistanhoitopiiri, käsikirjoitus 12.6.2002.
- Oesch, T. 1994: Vanhankaupunginlahden kasvillisuuskartoitus. Julkaisematon selvitys. Helsingin kaupungin ympäristökeskus ja Helsingin vesi- ja ympäristöpiiri.

- Oesch, T. 1999: Helsingin Vanhankaupunginlahden kasvillisuusseuranta 1999. Julkaisematon raportti, Helsingin kaupunki ja Uudenmaan ympäristökeskus.
- Prittinen, J. 1995: Lammassaaren ja Kuusiluodon yleissuunnitelma. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1995/21. 27 s + liitteet.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Uudenmaan ympäristökeskus 1998: Vanhankaupunginlahden lintuvesi. Natura 2000 -alueen tietolomake ja kartta.
- Viatek 2001: Viikin luonnonsuojelualan pato. Työselitys (alustava, 20.6.2001). Helsingin kaupungin rakennusvirasto, viherosasto.
- Viitasalo, I. 2000: Viikin–Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualue. Kunnostustoimen 1990-luvulla. Muistio 6.4.2000, Helsingin kaupungin ympäristökeskus.
- Ympäristötutkimus Yrjölä Oy 2001: Natura-selvitys Helsingin Vanhankaupunginlahdelle suunnitellun padon vaikutuksista. Julkaisematon. Ympäristötutkimus Yrjölä Oy ja Helsingin kaupunki.

Liite 1. Yleisöpalautte ja muut Viikin-Vanhankaupunginlahden luontoaluetta koskevat aloitteet. Palaute on koottu Vanhankaupunginlahden lintuveden hoito- ja käyttösuunnitelman yleisötilaisuuksissa 9.4.2004 ja 15.11.2004, Gardeniassa 23.10.2003 pidetyssä sidosryhmätapaamisessa sekä Helsingin kaupungin ympäristökeskukseen kootusta arkistosta (internet, puhelut, palautelomakkeet). Palaute on ryhmitelty hoito- ja käyttösuunnitelman sisällön mukaisesti.

Umpeenkasvu, lampareiden avoimena pitäminen

Toimenpiteet esitetään suunnitelman luvuissa 6.1. ja 6.4.

- Koska alue on ylitirehävänä tietyllä tavalla epäluonnollinen, sukkession jarrutus on paikallaan!
- Lampareiden ruoppaus olisi hyvä asia, mutta suuria määriä siirrettäessä vapautuu suuria määriä ravinteita ja raskasmetalleja!
- Ruovikon ja lampareiden kunnostusta ja hoitoa pitää jatkaa!
- Kanavien aukipitäminen parantaisi paljon vesilintujen ympäristöä!
- Säynäslahden Hevosenkä-lampare kasvaa nopeasti umpeen jos mitään ei tehdä!
- Jos lampareiden pohjaa ruopataan, minne viedään massat?
- Ruoppauksen ongelmana on materiaalin kuljettaminen pois alueelta sekä pohjamateriaalin rikkipitoisuus.
- Onko ruoppauslietteen imeminen liian kallis toimenpide?
- Onko Säynäslahden lampareiden pohjan pinta elävä?
- Toisivatko kanavat ravinteita isoon lampareeseen?
- Alueella on syvimmillään noin 40 cm järviruokoturvetta, se syntynyt 50 vuodessa, maatumisaste on siis alhainen!
- Onko ruovikkoon syntynyt uutta saarekkeisuutta?
- Mitä tapahtuu, jos uusia saarekkeita ei rupea syntymään? Onko niin, että umpeenkasvu ranta-alueilla on paljon nopeampaa kuin uuden kasvuston syntymisen saarekkeisuuden kautta?
- Jokiveden johtaminen Vantaanjoesta lampareisiin ei ole hyvä ratkaisu, koska joessakin on paljon ravinteita!
- Paljonko Vantaanjoesta tuleva kiintoaines edistää umpeenkasvua?
- Ruokokerttunen ja pajusirkku kärsivät ruoppaamisesta ja lampareiden avaamisesta, mutta niille on runsaasti elinympäristöjä muualla!
- Kuinka paljon sukkessiota pitäisi alueella jarruttaa?

Niittyjen hoito, niitto, laidunnus

Toimenpiteet esitetään suunnitelman luvuissa 6.1., 6.2. ja 6.3.

- Ruohokarilla laiduneläimet eivät mene ihan veteen saakka laiduntamaan, reumat pitäisi niittää.
- Nyt ei ole saatu Ruohokarin niityn rantareunoja niitettyä. Onko tulevaisuudessa paremmat niittokoneet?
- Niityn hoito saatava toimimaan, riittävästi karjaa (talkoovoiman käyttöä)!
- Sisältyykö hoito- ja käyttösuunnitelmaan karjan saaminen alueelle tulevaisuudessa?
- Säynäslahden ruovikko on liian märkää karjalle.
- Tuleeko Purolahden ulkoilutien pohjoispuoleiselle niitylle laidunnusta?

- Mistä kaikki tarvittavat laiduneläimet saadaan?
- Mitä niitetylle kasvimassalle tehdään?
- Kokonaisuuden merkitys on tärkeä, myös maisemallisten arvojen ja niitty-luonnon kunnostuksen välillä on alueella ristiriita, mm. metsässä pesivät varikset hävittävät niitylinnuston pesiä ja poikueita!

Rantametsät, pensaikon raivaus, suojelualueen laajentaminen

Suunnitelman luvut 6.6. ja 6.9.

- Alueella esiintyvien uhanalaisten ja muiden harvinaisten kääpien kannalta luonnonsuojelualueen rajausta on huonot!
- Kuinka pysyvää on ojanvarsien puuston poisto?
- Mitä toimenpiteitä Saunalahdelle ja Kivinokkaan ehdotetaan?
- Jos suojelualuetta saadaan laajennettua Saunalahden suuntaan, jää tilaa suksessiolle enemmän!

Reitit

Toimenpiteet esitetään suunnitelman luvussa 6.7.

- Luonnonsuojelualueen ruovikkoon ei pitäisi tehdä uusia liikkumisreittejä. Alueen asukasmäärä kasvaa ja samalla paineet alueen virkistyskäyttöön. Alue on toistaiseksi säilynyt rauhallisena. Jos ihmisten liikkuminen lisääntyy tulevaisuudessa Lammassaaren alueella, toivon, että nykyisenkin pitkospuureitin käyttöä voidaan rajoittaa. Luonnonsuojelualuetta ei tule uhrata meille ihmisille, sillä sitten se ei enää olisi suojeltu alue!
- Pornaistenniemellä kulkureittejä pitäisi leventää ja taukopaikkoja penkkeineen tehdä lisää, myös erikorkuisia penkkejä lapsille ja vanhuksille!
- Vanhusten, lasten ja vammaisten liikkumismahdollisuudet alueella; kulkumahdollisuudet on pyrittävä turvaamaan kaikille ryhmille!
- Saapumista alueelle itäpuolelta pitäisi selkeyttää ja opastaa.
- Pornaistenniemen luontopolkureitille pitäisi saada pyöräilykielto!
- Polut ovat huonossa kunnossa polkupyöräilyn vuoksi, mopot ja polkupyörät pois poluilta!
- Pornaistenniemessä pitkospuiden alkupäässä on nykyisinkin aika paljon roskia.
- Alueelle olisi mukava tulla veneellä.
- Vaikeakulkuisuus tuo ulkoiluun myös seikkailumaisuutta. Liikuntarajoitteisille erityisiä opastuksia ja veneretkiä!
- Istuinpaikkoja pienille koululaisille matkan varrelle. Koululais- ja päiväkotiryhmät toivovat isoja ja matalia lintulavoja, ei niinkään korkeita torneja.
- Ulkoilureitit pitäisi valaista!
- Miten veneväylät vaikuttavat linnustoon, ja kuuluuko vesiliikenne tältä osin hoito- ja käyttösuunnitelmaan?

Lintutornit ja katselupaikat

Toimenpiteet esitetään suunnitelman luvussa 6.8.

- Vanhojen lintutornien taso vaihtelee, olemassa olevien tornien kunnostus tulisi pitää etusijalla
- Lammassaaren tornia korotettava, yksi lisäkerros. Tornit heiluvat. Niitä pitäisi kiristää vuosittain. Lintutorneja levennettävä.

- Lintutornit ovat usein täynnä väkeä, esimerkiksi Lammassaaren lintutorniin pitäisi rakentaa lisätasoja!
- Lisää tilaa torneihin. Mm. Lammassaaren torniin saa helposti lavan nykyisin käytössä olevan tason alle. Näkymiä torneista avattava!
- Lintujentarkkailulavoihin aukkoja ja kääntyviä penkkejä lapsia varten!
- Saadaanko puusto poistettua ensi kevääksi pois lintutornien edestä?
- Näköesteet raivattava pois näköalapaikkojen tuntumasta!
- Erikorkuisia penkkejä, joita esimerkiksi vanhukset, joiden on hankala nousta ylös matalilta penkeiltä, voisivat käyttää!
- Kiinteä makkaranpaistopaikka esim. Keinumäen tornille.

Vierasperäiset pienpedot, koirakuri

Toimenpiteet esitetään suunnitelman luvussa 6.10.

- Pienpetojen tehopyynnin asemaa ja arvostusta luonnonsuojelutoimenpiteenä tulee parantaa, jotta pyytäjät olisivat paremmin motivoituneita jatkuvaan ja paljon aikaa vaativaan pyyntiin!
- Tulokaspienpetojen lisäksi myös ketut muodostavat alueella ongelman, samoin varikset. Nämä eläimet on sisällytettävä hoito- ja käyttösuunnitelmaan!
- Pienpetojen ampuminen on vain tilapäinen ratkaisu, koska kannat uusiutuisivat nopeasti!
- Kosteikkokohteiden petopyynnin hoitoon tulisi jatkossa osoittaa rahaa kuten muihinkin hoitotoimenpiteisiin!
- Onko kokeiltu kahlaajaniittyjen suojaamista pienpedoilta verkkoaidoilla?
- Linnuston pesimämenestystä uhkaavat myös muutamat alkuperäiset lajit. Ete-lä-Suomen kettukanta on nykyään huomattavan tiheä, sillä laji on hyötynyt suuresti ihmisen toiminnasta. Kosteikkolinnustoa uhkaavat myös muut lintula-jit, mm varis. Vilkas ulkoilukäyttö lisää varisten aiheuttamia tuhoja.
- Vapaana pidettävät koirat ovat ongelma, jonka suhteen valistuksella voisi olla merkitystä. Ihmisille pitäisi kertoa selvemmin muistakin luonnonsuojelu-alueisiin liittyvistä rajoituksista, esimerkiksi kukkien poimimiskiellosta!
- Koiria koskevat kieltokyltit ovat paljolti hävinneet alueelta, ne pitäisi palaut-taa!
- Koirat ovat ikuisuusongelma, jos jollekin alueelle pystytetään kieltotaulut, luu-levat ihmiset, että muualla ei ole mitään kieltoja.
- Yhdistetty luonto-opas-vartija -järjestelmä voisi auttaa koiraongelmassa!

Muut huomiot ja ehdotukset

- Laaditaanko hoito- ja käyttösuunnitelman yhteydessä lintulajikohtaiset tavoit-teet?
- Miten toimenpiteitä seurataan? Miten ne vaikuttavat linnustoon? Onko ole-massa seurantaohjelma?
- Millä keinoin naurulokki voitaisiin saada takaisin?
- Mikä on suunniteltujen toimenpiteiden toteutusaikataulu?
- Voimalinja saatava pois lahden päältä!
- Opastettuja kasviretkiä alueelle,
- Lentoliikenteellä, erityisesti kuumailmapalloilla, on lintuja häiritsevä vaikutus.
- Mikä merkitys alueen sähkölinjoilla on linnustolle, ja onko niille tarkoitus teh-dä jotakin?

Lähialueet

Natura 2000 -alueen ulkopuoliset kohteet eivät sisälly hoito- ja käyttösuunnitelmaan. Ongelmallisina pidettyjä kohteita on kuitenkin tarkasteltu siltä osin kuin niiden tiedetään tai epäillään vaikuttavan Natura-alueen suojelutavoitteisiin.

- Lammassaaren jätehuoltoa ei ole kaupungin taholta hoidettu millään lailla! Lisääntynyt virkistyskäyttö on tuonut Lammassaareen myös lisääntyneen roskaamisen. Tällä hetkellä on saaren siisteys, roskien keräys ja jätteiden poiskuljetus (kustannukset mukaan lukien) on mökkiläisten vapaaehtoisuuden varassa. Tämä epäkohta tulisi ehdottomasti ottaa huomioon suunniteltaessa aluetta!
- Lammassaareissa ei ole yleistä käymälää, joten sellaisen rakentaminen ja sen ylläpito tulisi ehdottomasti hoitaa!
- Lisääntynyt kävijämäärä on saanut Lammassaareissa aikaan sen, että kaikki saareissa olevat polut ovat aivan mutavellia ja niillä on vaikea kulkea. Polut pitäisi päällystää kivituhkalla!
- Hyvin varustettu opastuskeskuksen kahviloineen voisi olla mahdollisesti sijoittaa Koiton Lammassaareissa omistamiin suojeltuihin rakennuksiin!
- Fastholman lumenkaatopaikka ja biojätteen keräyspaikka pilaavat lintulahden "feng shuin" sekä ainutlaatuisen Vanhankaupunginlahden yleisnäkymän Herttoniemen Vanhalla Hyppyrimäeltä. Esitän, että EU:n Lintulahdet Life -hanke kommentoisi raportissaan Fastholman alueen tilaa ja, mikäli se kuuluu hankkeen mahdollisuuksien piiriin, keskustelisi Fastholman luonnon käsittelystä kaupungin aluetta hoitavien viranomaisten kanssa mahdollisimman pian!
- Mikä on Fastholman lumenkaatopaikan tulevaisuus?
- Onko Fastholman lumenkaatopaikka sopiva Natura-alueen reunalla?
- Sopivatko kivimurskaamo ja jätteenkäsittelylaitos alueelle?
- Arboretumin ja peltojen ympäristön reunametsät ja pusikot mahdollisimman luonnontilaisia!
- Kivinokan itä- ja pohjoisrannan mahdollisia rakentamisselvityksiä ja -suunnitelmia pitää seurata ja huolehtia, että lintuvesille jää mahdollisuus hitaaseen siirtymiseen kaakkoon. EU:n Lintulahdet Life- hankkeen pitäisi jättää Kivinokan selvitysprosessiin näitä lintulahden siirtymistukialueita koskeva muistutus.
- Viikin jätevedenpuhdistamon kapasiteettia ja toimintoja pitäisi saada parannettua. Kapasiteetin nostoa puhdistamalla tarvitaan. Viikolla 31 alkaneet tulvat osoittivat että normaali jätevedenpuhdistus ei toimi tulvatilanteessa kunnolla. Puhdistamattomana mennyt jokiin ja mereen ainesta, esim. uimarantoja jouduttiin sulkemaan 7 kpl 3.8.2004.
- Millä tavoin vedenlaatua koskevaan ongelmaan voitaisiin pureutua? Esimerkiksi Espoon Laajalahden tila muuttui radikaalisti parissa vuodessa, kun alueen jätevedenpuhdistamot poistettiin käytöstä. Vesi kirkastui ja alueen ekologia mullistui. Toimenpiteitä vedenlaadun parantamiseksi voidaan arvioida sen perusteella, kuinka lähellä vastaavaa muuttumiskynnystä Vanhankaupunginlahti on!

KUVAILULEHTI / PRESENTATIONSBLAD / DOCUMENTATION PAGE**Tekijä(t)/Författare/Author(s)**

Ympäristösuunnittelu Enviro Oy

Julkaisun nimi/Publikationens titel/Title of publication

*Vanhankaupunginlahden lintuvesi -Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma
Nyttjande- och skötselplan för fågelvatten i Gammelstadsviken Natura 2000 -area
Management plan for the Vanhankaupunginlahti bird wetland Natura 2000 -area*

Julkaisija/Utgivare/Publisher

*Helsingin kaupungin ympäristökeskus
Helsingfors stads miljöcentral
City of Helsinki Environment Centre*

Julkaisuaika/Utgivningstid/

Publication time
2006

Sarja /Serie /Series

*Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja
Helsingfors stads miljöcentralens publikationer
Publications by City of Helsinki Environment Centre*

Numero/Nummer/No.

5/2006

ISSN

1235-9718

ISBN

952-473-737-x

ISBN (URL: www.hel.fi/ymk/julkaisut)

952-473-738-8

Kieli/Språk/Language

Koko teos/Hela verket/The work in full *fin*
Yhteenveto/Sammandrag/Summary *fin, sve, eng*
Taulukot/Tabeller/Tables *fin*
Kuvatestit/Bildtexter/Captions *fin*

Asiasanat/Nyckelord/Keywords

Helsinki, Viikki, Vanhankaupunginlahti, lintuvesi, Natura 2000 –alue, kosteikko, umpeenkasvu, järviruoko, hoito -ja käyttösuunnitelma, linnusto, vesilinnusto, luonnon hoito, linnuston seuranta.

Helsingfors, Vik, Gammelstadsviken, fågelvatten, Natura 2000 –område, våtmark, igenväxning, vass, nyttjande- och skötselplan, vattenfåglar, naturvård, monitoring

Helsinki, Vikki, Vanhankaupunginlahti, bird wetland, Natura 2000 –area, weed infestation, common reed, Management plan, avifauna, nature management, monitoring

Lisätietoja/Närmare upplysningar/Further information

*Kaupunkiekologi Kaarina Heikkonen, puh/tfn 09 7312 2671, etunimi.sukunimi@hel.fi
Helsingin kaupungin ympäristökeskus, PL 500, 00099 Helsingin kaupunki
<http://www.hel.fi/ymk>*

HELSINGIN KAUPUNGIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN JULKAISUJA 2004

1. **Pönkä A, Laine K, Kalso S.** Patogeeniset bakteerit marinoidussa kotimaisessa broilerin ja kalkkunan lihassa
2. **Airaksinen, T, Paavola T.** Pienet vähittäismyymälät ensisaapumispaikkoina Helsingissä
3. **Siivonen, Y.** Helsingin lepakkolajisto ja tärkeät lepakkoalueet vuonna 2003
4. **Kajaste, I.** Vartiokylänlahden tila. Vartiokylänlahden veden laatu vuosina 2000–2001
5. **Kultanen L, Leskelä T, Ilomäki T.** Näytteiden kuljetuslämpötila Helsingin elintarvikevalvonnassa
6. **Salla, A.** Kallioperän ja maaperän arvokkaat luontokohteet Helsingissä

HELSINGIN KAUPUNGIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN JULKAISUJA 2005

1. *Helsingin ekologisen kestävyuden ohjelma. Ympäristönsuojelun painopisteet vuosille 2005–2008*
2. **Munne, P., Autio, L.** Ravinteiden vapautuminen Laajalahden ja Seurasaarenselän sedimentistä
3. **Kolju, N., Autio, J.** Pääkaupunkiseudun ympäristölupaselvitys 2002–2004
4. **Pönkä, A., Kalso, S.** Pehmeäjäätelön mikrobiologinen laatu Helsingissä vuosina 2001–2004
5. **Yrjölä, R., Luostarinen, M., Tanskanen, A.** Vuosaaren satamahankkeen linnustonseuranta 2004. Linnustomuutokset vuosina 2002–2004
6. **Laine, L.J., Yrjölä, R.** Kirjokertun, pikkulepinkäisen, ruisrääkän ja luhtahuitin habitaattikartoitus Mustavuoren lehdon ja Östersundomin lintuvesien Natura-alueella.
7. **Tarvainen, V., Koho, E., Kouki, A.-M., Salo, A.** Helsingin purot. Millaista vettä kaupungissamme virtaa?
8. **Vatanen, S.** Sedimenttien haitta-ainekartoitus Helsingin vesialueella vuonna 2005

HELSINGIN KAUPUNGIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN JULKAISUJA 2006

1. **Polojärvi, K., Niskanen, I.** SO₂- ja NO_x-kuormituksen vaikutukset bioindikaattoreihin pääkaupunkiseudulla 1990-2004
2. **Yrjölä, R.** Vuosaaren satamahankkeen linnustonseuranta 2005.
3. **Åberg, R., Kalso, S., Talja, P., Nousiainen, L.-L., Raussi, V., Pönkä, A.** Savukalan laatu torimyyntissä Helsingissä kesällä 2005
4. **Honkanen, J. (toim.).** Haltialan metsäalueen luonto
5. **Ympäristösuunnittelu Enviro Oy.** Vanhankaupunginlahden lintuvesi –Natura 2000 –alueen hoito- ja käyttösuunnitelma